Ein Bauersmann aus der Wallachey

Ein gemeines Menschh in der Wallachey

Eine Vornehme Boyarin in der Wallachey

Ein Wallach aus dem Hatzegergebürg

magazin istoric

ANUL XI Nr. 12 (129) DECEMBRIE 1977

a

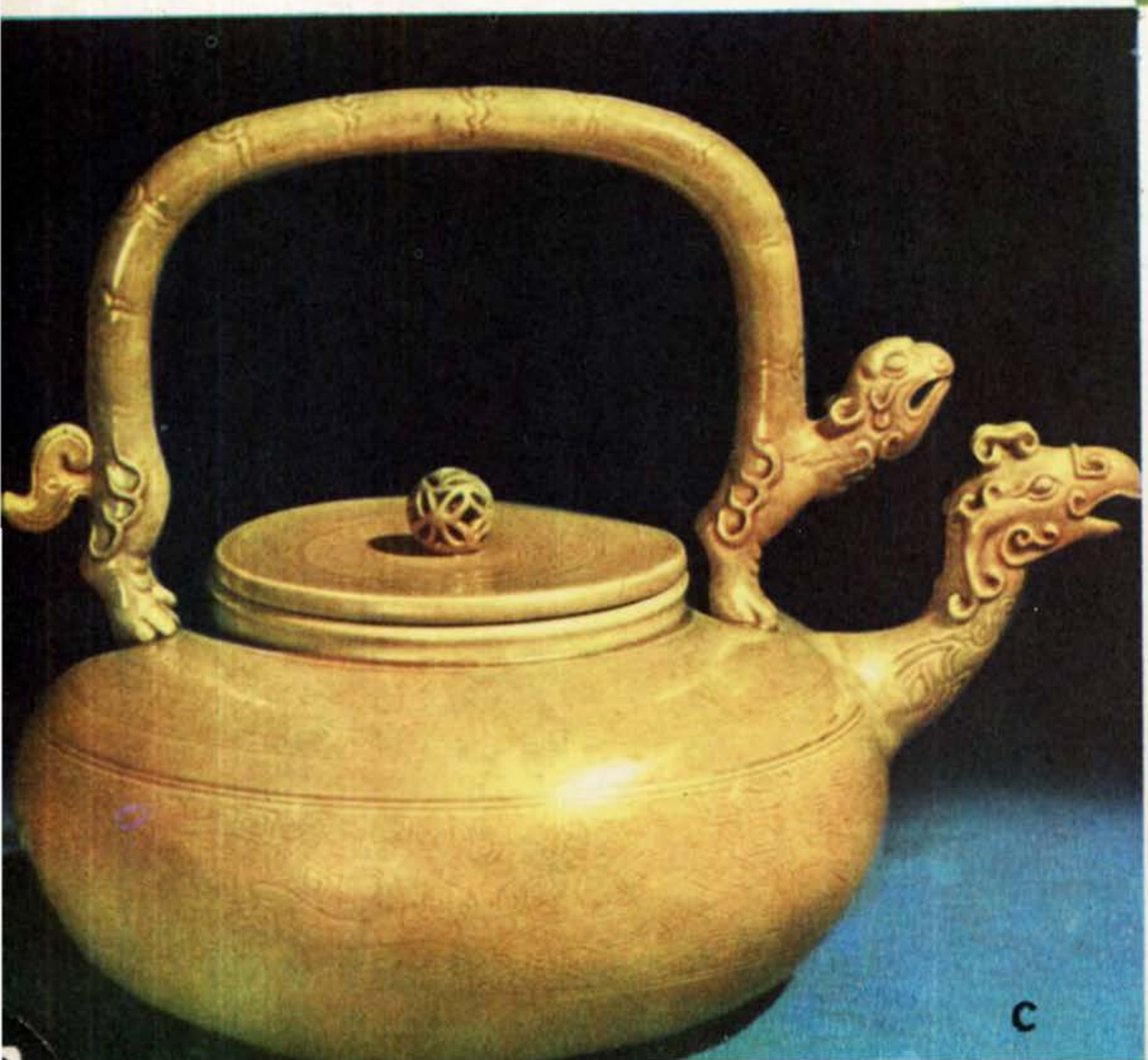

c

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul XI - Nr. 12 (129)
decembrie 1977

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PAŞCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

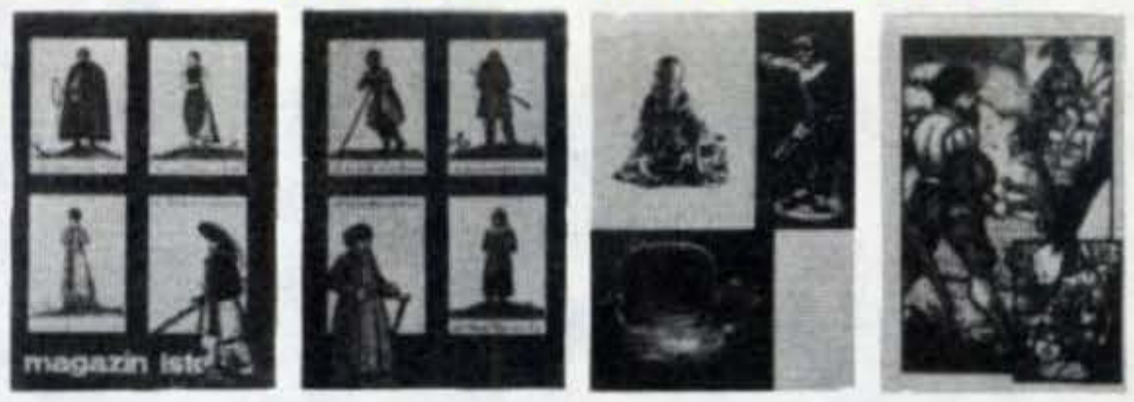

① ④ ② ③

①④ Vieţuind alături de poporul român, făurind împreună cu acesta bunurile economice şi materiale, saşii au reflectat pe larg, în opera lor literară şi artistică, viaţa românilor. **În imagini**, cîteva chipuri de români (ţărani, negustori, boieri ş.a.m.d.) aşa cum au fost imaginate de artişti saşi ai vremii. Reproduceri după albumul de stampe **Trachtenkabinett Siebenbürgens,** aflat la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România **(400 cronicari saşi despre români,** p. 35)

② Porţelanul a început să fie fabricat în Europa în prima jumătate a sec. XVIII; chinezii cunoşteau secretele producerii lui cu un mileniu înainte. **În imagini: a)** statuetă datînd din prima jumătate a sec. XVIII, creată la Chantilly, Franţa; **b)** arlechin realizat la Meissen, Germania, în jurul anului 1738 şi **c)** vas de porţelan chinezesc din perioada 1723-1735 cu extremităţile modelate sub formă de dragoni **(„Cabinetul negru" al lui Cromwell şi misterele „focului grecesc",** p. 56)

③ Detaliu dintr-un vitraliu provenind din Elveţia secolului XVIII: Wilhelm Tell şi pretorul Gessler. **Dreapta, jos:** vitraliul — avînd în mijloc stema Habsburgilor iar sus, stînga şi dreapta, scene inspirate din legenda întemeierii Confederaţiei Elveţiene — se află la Muzeul de Artă Feudală „Inginer D. Minovici" al Academiei Republicii Socialiste România **(Istoria unui mit,** p. 52)

sumar

Dimensiunea majoră a istoriei: MIRCEA MUŞAT 2
Profesiunea de credinţă a lui Mitică Filipescu: DAN BERINDEI 7
Cronici de familii. Cuzeştii: ŞTEFAN SORIN GOROVEI 10
23 August 1944 — o cotitură hotărîtoare pentru sfîrşitul războiului: JACQUES DE LAUNAY 15
Decembrie 1918: idealul Unirii s-a înfăptuit 16
Ungaria în primul război mondial (II): ISTVÁN DEÁK 20
Românii la Plevna — aşa cum i-a văzut un ofiţer englez din tabăra otomană: MIHAI POPESCU 24
Adevărurile istoriei pentru adevăraţii istorici. Interviu cu K.D. Erdmann, preşedintele Comitetului de pregătire al celui de-al XV-lea Congres mondial al istoricilor, de la Bucureşti: NICOLAE MINEI 30
Castrul de la Pietroasa: GHEORGHE DIACONU 33
400 cronicari saşi despre români: ADOLF ARMBRUSTER 35
Pierre Brossolette a ales tăcerea: GEORGE IMANN-GIGANDET 39
«Jurnal politic»: MARTHA BIBESCU 42
Neamuri şi triburi tracice: GH. POENARU BORDEA, ALEXANDRU VULPE .. 48
Al VII-lea Congres internaţional de epigrafie greacă şi latină 50
Istoria unui mit. „Cazul" Wilhelm Tell: DENIS DE ROUGEMONT 52
„Cabinetul negru" al lui Cromwell şi misterele „focului grecesc": D. VASILESCU 56

● **«1 947 premianţi»...9** ● **Al doilea concurs** Magazin istoric, **1977... 29** ● **Cărţi sosite la redacţie... 29** ● **Poşta** Magazin istoric**... 59** ● **Sumarul sumarelor...60**

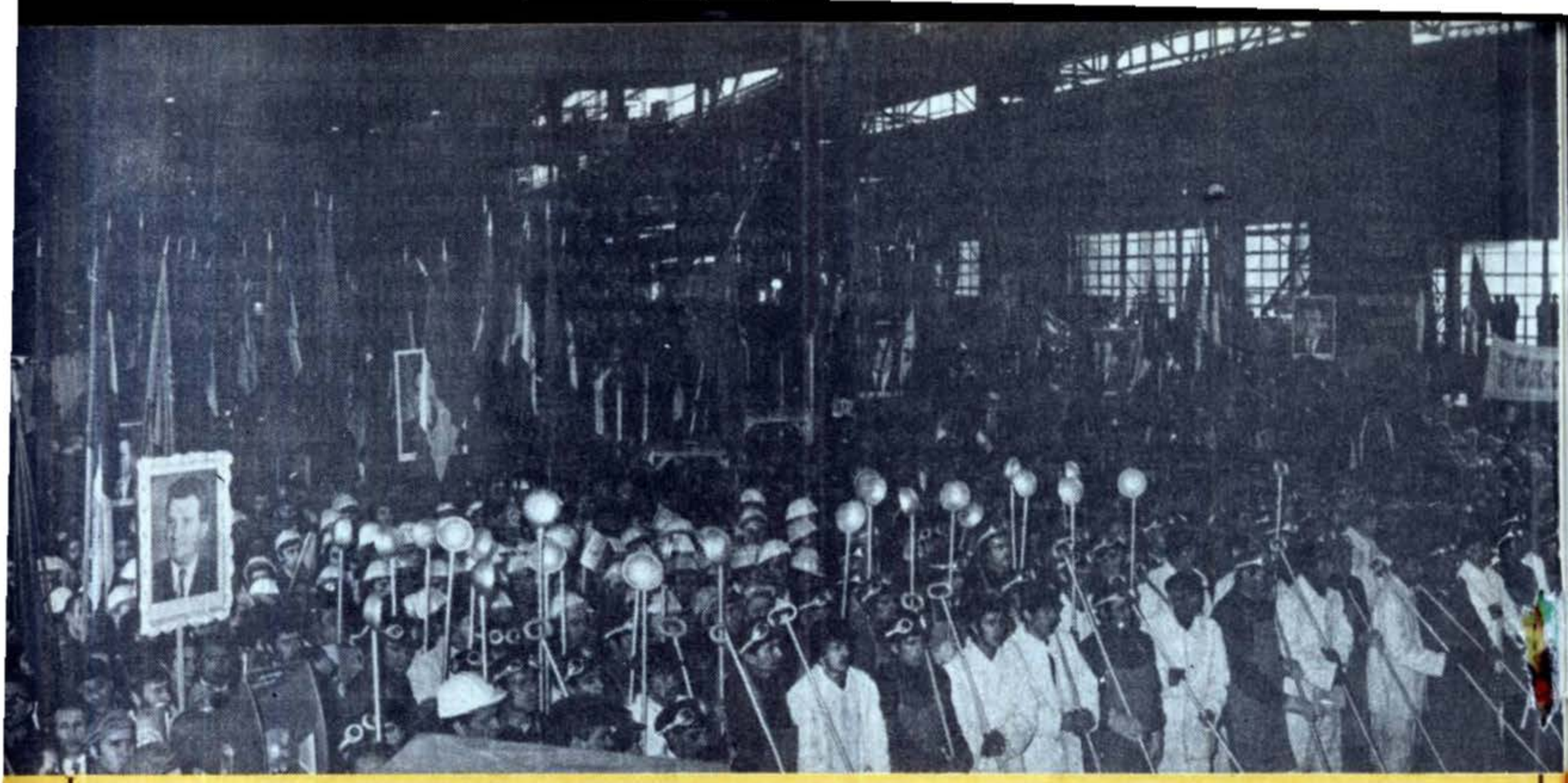

DIMENSIUNEA MAJORĂ A ISTORIEI

Dr. MIRCEA MUȘAT

7, 8, 9 decembrie 1977. Cartea de aur a poporului nostru înscrie un nou eveniment de valoare axiomatică pentru istoria românească — Conferința Națională a Partidului Comunist Român.

De la bun început, un fapt se cere consemnat cu prioritate: profundul caracter mobilizator al lucrărilor Conferinței, coordonată fundamentală, izvorîtă din înseși necesitățile vieții, ale muncii de partid și pentru a cărei transpunere și aplicare în practică militează neabătut, cu exemplară dăruire partinică și patriotică, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu care, în cuvîntarea rostită în încheierea lucrărilor Plenarei Comitetului Central al P.C.R., la 27 octombrie 1977, sublinia: **„Toate delegațiile trebuie să vină la Conferință cu mandat ferm din partea comuniștilor, a oamenilor muncii din județele respective referitor la ceea ce trebuie făcut pentru înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XI-lea, pentru dezvoltarea generală a patriei noastre socialiste. Numai așa Conferința Națională se va putea desfășura cu rezultate bune și va putea da o perspectivă nouă dezvoltării patriei noastre socialiste!“.**

Bilanț de anvergură al realizărilor obținute de poporul român, în măreața operă de materializare a istoricelor hotărîri ale celui de-al XI-lea Congres al partidului, după trei ani de la adoptarea lor, Conferința prilejuiește totodată și o lucidă și responsabilă analiză a sarcinilor care revin comuniștilor români, întregului popor în actuala etapă de dezvoltare istorică a patriei noastre: crearea societății socialiste multilateral dezvoltate, asigurarea condițiilor înaintării spre comunism.

Raportată la destinul istoric al poporului român care, în cursul multimilenarei sale ascensiuni, a trecut prin nenumărate furtuni și a biruit felurite opreliști pînă la a ajunge la victoria noii orînduiri socialiste pe pămîntul românesc, Conferința Națională a partidului găsește în România o realitate istorică extrem de bogată. Nici o altă epocă din istoria poporului român nu se poate compara, prin realizările și structuralele transformări pe care le-a adus în viața poporului nostru, cu ultimele trei decenii, care sînt, implicit, și deceniile Republicii,

Hunedoara, noiembrie 1977: una dintre numeroasele întîlniri ale secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu masele muncitoare, vibrante manifestări ale unității de nezdruncinat dintre partid și popor

proclamată la 30 decembrie 1947. „Cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte categorii de oameni ai muncii și instaurarea regimului de democrație populară marchează trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste", se subliniază în **Programul partidului.**

Dimensiunile avansului uriaș realizat de poporul român în cele trei decenii de istorie socialistă se oglindesc elocvent în tabloul complex al realizărilor României de astăzi, cu o măreție pe care statisticile comparative o răsfrîng grăitor. Dacă în 1948, spre exemplu, în România se produceau într-o zi 4 milioane kWh energie electrică, 967 tone oțel, 2 tractoare, 1 800 tone ciment, 0,5 tone îngrășăminte chimice, și nici un autoturism, nici un televizor, în 1976, o zi de producție însemna în țara noastră 158 milioane kWh energie electrică, 30 055 tone oțel, 141 tractoare, 38 356 tone ciment, 6 247 tone îngrășăminte chimice, 205 autoturisme, 1 589 televizoare. Dinamica producției globale industriale a crescut în 1976 de 40 ori față de 1948. O puternică dezvoltare au cunoscut în cei 30 ani, învățămîntul, știința, arta și cultura. Raportîndu-ne la același an, în 1948 volumul comerțului exterior al României a fost de 1 648 milioane lei valută, în timp ce, în 1976, schimburile comerciale ale țării noastre au fost de 60 798 milioane lei valută.

Dacă în 1947 țara noastră avea legături diplomatice și consulare doar cu 25 state, aproape de sfîrșitul anului 1977 România întreține relații politico-diplomatice cu 130 state, iar legături economice și culturale cu peste 140 țări.

Sînt acestea doar cîteva din punctele de reper ale noii societăți în care, la momentul istoric al Conferinței Naționale a partidului, trăiește poporul român și care își găsesc pe deplin expresie în conștiința socialistă a omului de azi, făuritor și beneficiar al tuturor prefacerilor înnoitoare, materiale și spirituale marcînd exemplar drumul eroic al românilor spre noi culmi de civilizație și progres.

Un drum glorios, înnobilat de milenarele tradiții ale luptei și jertfelor poporului român pentru libertate și neatîrnare, pentru apărarea meleagurilor strămoșești, pentru pacea și fericirea sa, pentru continua înflorire a patriei, pentru realizarea idealului comunist, afirmat și în cuvintele noului Imn de stat al Republicii Socialiste România și salutat cu nesfîrșită mîndrie și satisfacție de oamenii muncii:

„Iar tu, România mîndră,
Tot mereu să dăinuiești
Și în comunista eră
Ca o stea să strălucești".

Dacă acestea sînt cîteva din coordonatele românești actuale în momentul istoric al Conferinței Naționale a partidului, ni se pare cu atît mai necesar să conturăm aici o imagine a dezvoltării istoriografiei românești contemporane.

În **Programul Partidului Comunist Român** se reflectă într-o strălucită interpretare materialist-dialectică, istoria milenară a poporului român, lupta maselor populare pentru libertate și dreptate socială, pentru apărarea ființei naționale și neatîrnare, pentru progres și civilizație. Fapt firesc, deoarece aceste aspirații, purtate neîntrerupt de locuitorii pămîntului românesc prin veacuri de furtuni și vitregie, și-au găsit exponentul cel mai fidel în partidul comuniștilor, con-

tinuatorul legitim al celor mai înalte ideaIuri ale maselor largi populare. Această legitimitate istorică a Partidului Comunist Român rezultă nu numai din aceea că partidul este trup din trupul poporului, creaţia celei mai înaintate clase — clasa muncitoare, avînd rădăcinile adînc împlîntate în solul românesc, în realităţile româneşti, ci şi din aceea că tot ceea ce au gîndit şi năzuit minţile cele mai luminate ale poporului de-a lungul veacurilor, cauza nobilă pentru care au luptat şi s-au sacrificat atîtea generaţii de patrioţi şi revoluţionari a fost preluat, ridicat pe o treaptă superioară şi înfăptuit în zilele noastre de comuniştii români.

Programul partidului, fundamentînd, în spiritul concepţiei ştiinţifice a materialismului dialectic şi istoric, politica partidului în toate laturile şi aspectele dezvoltării societăţii noastre şi ale vieţii internaţionale, a dat o orientare clară, de largă perspectivă, întregii activităţi ideologice, politice şi cultural-educative, a subliniat necesitatea creşterii mai puternice a spiritului militant, revoluţionar, a promovării consecvente a noului în toate sferele vieţii social-economice, însuşirii mai aprofundate de către oamenii muncii a concepţiei ştiinţifice despre viaţă şi societate, a înfăptuirii concrete şi consecvente a normelor eticii şi echităţii socialiste în întreaga viaţă socială, a formării omului nou, cu o înaltă conştiinţă socialistă.

În iniţierea şi elaborarea **Programului partidului,** ca şi a tuturor măsurilor de îmbunătăţire a muncii politico-ideologice, rolul hotărîtor l-a avut secretarul general al partidului nostru, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, reliefîndu-se şi cu acest prilej înalta sa principialitate comunistă, capacitatea de a descifra cerinţele majore ale mersului înainte al societăţii, consecvenţa şi fermitatea în promovarea spiritului revoluţionar, a principiilor moralei şi umanismului socialist.

Se evidenţiază cu claritate faptul că fiecărui domeniu de activitate îi revin sarcini deosebite pe linia evaluării şi reevaluării a tot ceea ce s-a întreprins pînă acum. Este firesc, prin urmare, ca asemenea probleme să se pună cu acuitate şi în faţa frontului nostru istoric. Asemenea analize ne sînt în prezent cu atît mai necesare, cu cît, potrivit hotărîrii adoptate de Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R., la scurt timp după cel de-al XI-lea Congres al partidului s-a trecut la elaborarea **Tratatului de istorie a României,** în mai multe volume, operă ce va trebui să se înscrie ca o importantă lucrare de referinţă a întregului nostru front istoric. „Tratatul de istorie — se arată în hotărîre — va trebui să analizeze, de pe poziţiile marxist-leniniste şi ale adevărului istoric, în toată complexitatea lor, problemele fundamentale ale formării şi dezvoltării poporului român, ale istoriei sale naţionale. Tratatul trebuie să înfăţişeze în profunzimea şi amploarea lor marile şi necontenitele lupte de clasă, bătăliile purtate de masele populare pentru libertate şi dreptate socială, pentru apărarea fiinţei naţionale şi neatîrnare, pentru progres şi civilizaţie".

Poate onora frontul nostru istoric asemenea comandamente majore, cu acumulările de care dispune în prezent? Iată întrebarea esenţială pe care ne-o punem, întrebare la care se poate răspunde numai cunoscînd ceea ce reprezintă istoriografia noastră în prezent. Este un fapt incontestabil că, într-un interval istoriceşte scurt, din 1944 şi pînă azi, istoriografia noastră a reuşit paşi remarcabili înainte, că atît sub raport cantitativ dar mai ales calitativ, din unghiul de vedere al abordării şi interpretării fenomenelor istorice, al cunoaşterii legităţilor istorice, ceea ce s-a cercetat şi scris în aceşti ani întrece cu mult acumulările obţinute în multe decenii anterioare. Constatarea se impune cu atît mai mult dacă avem în vedere puternica stimulare şi dezvoltare pe care istoriografia le-a înregistrat pe un cîmp deosebit de amplu în anii ce au urmat celui de-al IX-lea Congres al P.C.R. Explicaţia acestui fapt derivă din orizonturile noi deschise în faţa cercetării istorice din ţara noastră de către Congresele IX, X şi XI ale Partidului Comunist Român, de Conferinţele sale naţionale, prilejuri cu care, apreciindu-se drumul glorios de luptă multimilenară a poporului nostru, ne-au fost date pilduitoare orientări legate de felul în care trebuie să cercetăm, să interpretăm, să scriem şi să difuzăm cunoştinţele de istorie a timpurilor îndepărtate sau mai apropiate, inclusiv a vremurilor pe care le trăim sub soarele socialismului biruitor pe pămîntul României.

Consfătuirile iniţiate de tovarăşul Nicolae Ceauşescu în ultimul deceniu cu activul din domeniul ideologiei au fost tot atîtea momente de aprofundare şi lărgire a direcţiilor operei de educare a maselor, de evidenţiere a conştientizării participării lor la istorie.

Făcînd un tur de orizont în noua noastră istoriografie, oricine îşi poate da seama cît de mult au sporit posibilităţile noastre de informare şi de cunoaştere în acest interval de timp, **Magazin istoric** fiind sub acest raport unul dintre instrumentele de cea mai largă răspîndire a culturii istorice apărut în ultimul deceniu şi al cărui tiraj global a depăşit la 129 numere cifra de 22 000 000 exemplare.

Vestigii de mare preţ ale epocilor străvechi şi ale continuităţii noastre peste vremuri au fost scoase la lumină prin cercetare arheologică. Pe aceste baze solide s-au putut elabora şi tipări valoroase monografii, studii şi articole.

Istoriografia noastră a făcut eforturi mari pentru investigarea unor probleme noi, reuşind să lămurească multe dintre ele. Pe lîngă cele privitoare la aşezările dacice din Munţii Orăştie, cercetările întreprinse au relevat alte aşezări şi vestigii ale culturii materiale şi spirituale ale geto-dacilor, de însemnătate deosebită şi nu numai în munţii şi în zona subcarpatică transilvană, dar deopotrivă şi în Cîmpia munteană, în Oltenia, în Moldova. Este dovada evidentă a puterii politice, militare şi culturale a străr-

moşilor noştri, pe de o parte, iar, pe de alta, a existenţei mai multor centre politice, concomitent în diferite părţi ale ţării.

Epocii trecerii spre feudalism i s-a acordat şi i se acordă o pondere însemnată din ansamblul eforturilor de investigare ştiinţifică. Ne aflăm astăzi pe terenul solid al recunoaşterii rolului decisiv al poporului român, demonstrat în chip convingător de numeroase vestigii ale culturii materiale şi spirituale, la cultura şi civilizaţia unui larg spaţiu sud-est european.

La capătul unor eforturi demne de a fi relevate, istoriografia noastră a demonstraţ în ultimul timp, prin cercetări consistente, pe temeiul numeroaselor documente arheologice şi al celor scrise, al cercetărilor filozofice şi sociologice, etnografice şi juridice că formarea statelor feudale româneşti de sine stătătoare se înfăţişează ca o urmare firească, logică şi legică, a încheierii unui proces de relativ lungă desfăşurare, fundat pe realităţile social-economice şi politice româneşti în plină evoluţie.

Demne de a fi subliniate sînt şi cercetările întreprinse, mai ales în ultimii ani, asupra problemelor evului mediu românesc, străduaniile pentru reconstituirea impresionantei epopei populare, sub conducerea unor vrednici cîrmuitori de ţară şi de oşti, pentru apărarea şi menţinerea fiinţei ţărilor româneşti faţă de tendinţele expansioniste ale marilor imperii vecine.

Din analiza interdisciplinară a dezvoltării economice, sociale, politice şi culturale a ţărilor române, a unor realităţi extrem de complexe, istoriografia noastră a putut descifra mai bine fundamentele încununării epopeii noastre naţionale, la pragul de trecere de la secolul XVI la cel următor, prin marile izbîndiri ale lui Mihai Viteazul. Înfăptuiri epocale, independenţa şi unitatea politică statală nu mai pot fi socotite simple fapte de arme, întîmplătoare, ale unui temerar conducător de oşti, ci corolarul unui proces complex, amplificat de o viziune nouă, modernă, cu privire la mersul societăţii.

S-au realizat paşi importanţi înainte în analiza premiselor social-economice, politice şi cultural-ideologice ale revoluţiei române din 1848, în prezentarea evenimentelor revoluţionare respective. Pe firul istoriei şi-au căpătat o bună rezolvare în scrierile din ultimul timp problemele Unirii din 1859, ale proclamării independenţei de stat depline în 1877, prin voinţa întregului popor şi consfinţită pe cîmpurile de luptă.

În aria preocupărilor istoriografiei noastre a sporit atenţia pentru problemele epocilor modernă şi contemporană. Şi ca număr şi ca tematică realizările sînt revelatoare. În acest cadru, problemelor de istorie a mişcării muncitoreşti şi socialiste li s-a acordat o atenţie deosebită, concretizată în tipărirea unui număr impresionant de lucrări ce atestă vechimea şi rolul acestor mişcări în istoria generală a ţării. A 80-a aniversare a făuririi partidului politic al clasei muncitoare din România a fost marcată de istoriografia noastră — în 1973 şi ulterior — cu o multitudine de contribuţii la cunoaşterea în profunzime a problematicii de istorie a mişcării muncitoreşti, socialiste, democratice.

Au fost amplu cercetate şi demonstrate cu deplin temei patriotismul poporului român, dorinţa şi străduania sa continuă spre înaltul ţel al înfăptuirii unităţii naţional-statale. Semicentenarul desăvîrşirii formării statului naţional unitar din decembrie 1918 s-a prelungit pe planul cercetării, pînă în prezent, timp în care n-au contenit să apară lucrări monografice întemeiate pe adevărul istoric.

Istoricii epocii contemporane şi-au adăugat eforturile şi rezultatele investigaţiei lor de specialitate celor obţinute de cercetătorii altor epoci; s-a dovedit, o dată în plus, că în primul rînd contemporaneitatea este istorie şi încă o istorie foarte densă şi complexă prin bogăţia de realizări, superioare celor dinainte, că cercetarea acestei epoci este în aceeaşi măsură posibilă ca şi a celorlalte, prin numeroasele izvoare care adeveresc realizările fără precedent în toate domeniile activităţii umane. Contemporaneitatea unei naţiuni reprezintă sinteza majoră a trecutului său, iar viitorul îşi are rădăcinile puternic împlîntate în faptele prezentului. Generaţiei de istorici ai zilelor noastre îi revine sarcina de mare răspundere de a scrie noua istorie a patriei noastre, istoria anilor socialismului, de a face din istorie o ştiinţă a contemporaneităţii.

Trebuie să remarcăm diversificarea şi aprofundarea direcţiilor de cercetare, nivelul elevat al interpretării şi analizei proceselor istorice, în sensul includerii într-o viziune mai largă, mai cuprinzătoare a acestor procese în contextul istoriei generale şi cu precădere a centrului şi sud-estului european.

Este din ce în ce mai elocvent exprimat rolul şi locul românilor, al civilizaţiilor lor străvechi şi moderne în istoria universală, contribuţia lor originală şi fortifiantă la istoria europeană, conexiunile fără număr

ale dezvoltării societății românești cu cele ale multor altor popoare

Iată de ce se impune o și mai puternică mobilizare a frontului istoricilor în viitor, spre a putea face față în și mai bune condiții marilor răspunderi ce îi revin. După cum este cunoscut, în anul 1980 lucrările celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice se vor desfășura la București. Să amintim că, în toamna anului 1976 s-au desfășurat la București lucrările celui de-al II-lea Congres internațional de tracologie, în luna mai 1977 a avut loc o importantă sesiune științifică academică cu participare internațională, marcînd centenarul independenței, iar în septembrie a avut loc la Constanța al VII-lea Congres internațional de epigrafie greacă și latină. Răspunderi și sarcini deosebite izvorăsc din necesitatea abordării unor probleme care să ne pună în situația de a ne prezenta la un înalt nivel calitativ la viitoarele reuniuni internaționale ale istoricilor. În prim plan se situează transpunerea în viață la parametri științifici cît mai ridicați a aniversării, în anul 1980, a 2 050 ani de la constituirea statului centralizat și independent dac de sub conducerea lui Burebista, glorios jubileu al epocii de aur a antichității românești.

Rezultatelor bune obținute pînă acum pe frontul istoriografic le-ar trebui adăugate mai multe contribuții la scrierea unor monografii cuprinzătoare ale epocilor lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Vlad Țepeș, Iancu de Hunedoara, Constantin Brîncoveanu — ca să ne referim doar la cîțiva mari conducători de țară și de oști, apărători ai independenței pămîntului străbun, intrați pentru eternitate în cartea de aur a patriei.

Gîndurilor ce s-au exprimat în atîtea prilejuri, legate de necesitatea de a avea cît de curînd editate lucrări monografice fundamentale, consacrate unor momente cruciale, precum: 1600, 1821, 1848, 1859, 1877-1878, 1918, 1944, le adăugăm — cu acest prilej — dorința de a ajunge, în sfîrșit, a considera satisfăcută cerința acumulărilor documentare în vederea trecerii desfășurate la elaborarea unor asemenea lucrări, de care avem atîta nevoie, atît noi cît și generațiile ce ne vor urma.

Sînt de așteptat mult mai multe eforturi pentru scrierea unor istorii de sine stătătoare și foarte cuprinzătoare ale clasei muncitoare, ale țărănimii, intelectualității din România, a unor monografii privind participarea naționalităților conlocuitoare la lupta pentru libertate și dreptate, pentru progres social a poporului român.

Sînt necesare noi și importante eforturi pentru abordarea din cît mai variate unghiuri de vedere a istoriei mișcării muncitorești, revoluționare și democratice, a Partidului Comunist Român, mai ales în ideea sublinierii pregnante a ascensiunii și continuității sale. În lucrări și studii trebuie să-și găsească o mai largă reflectare experiența pozitivă a comuniștilor români în realizarea unității clasei muncitoare, a partidelor muncitorești, pe linia reconcilierii istorice, evidențierea modului în care P.C.R. a înțeles și înfăptuit o politică largă de alianțe, factor decisiv în înfăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, în cucerirea și consolidarea puterii politice revoluționare. În spiritul obiectivității științifice, se impun analize profunde a celor peste trei decenii pe care le-am parcurs de la 23 August 1944, care să dezvăluie în toată plenitudinea atît trăsăturile generale pozitive ale desfășurării procesului revoluționar neîntrerupt, cît și dificultățile, minusurile ce au existat, felul cum au fost ele depășite, grație capacității și clarviziunii partidului comunist, forța conducătoare a societății românești.

Istoriei anilor noștri, anilor socialismului victorios pe pămîntul României, cercetarea de profil trebuie să-i rezerve sporite eforturi, începînd cu problemele politicii interne, ale construcției societății socialiste, și continuînd — pe această temelie de granit — cu cele ale afirmării internaționale tot mai puternice a țării noastre, grație principiilor ferme de politică externă după care ne călăuzim.

Recapitulînd cele spuse mai sus și comparînd ceea ce s-a realizat pînă acum în țara noastră pe plan istoriografic cu cerințele care — atît de sistematic — ne-au fost puse în față de conducerea de partid și de stat, este cazul ca, în lumina istoricelor documente ale Congresului al XI-lea al partidului, a repetatelor aprecieri și indicații date în expunerile sale de către secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, să recunoaștem necesitatea unei participări și mai active și mai hotărîte a științei istorice la elaborarea problemelor fundamentale ale construcției noastre socialiste și comuniste.

Este aceasta o datorie de onoare a tuturor oamenilor muncii din domeniul științelor istorice, o îndatorire pe care sub imperativele Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român o vedem întruchipată în contribuția noastră responsabilă la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul patriei.

PROFESIUNEA DE CREDINȚĂ A LUI MITICĂ FILIPESCU

În șirul marilor acțiuni care au pregătit revoluția de la 1848, un rol deosebit de important l-a avut mișcarea revoluționară de la 1840, din Țara Românească. La baza ei s-a aflat o societate secretă, avînd ca organizatori pe Dimitrie Filipescu, tînăr boier progresist, pe profesorul bănățean Eftimie Murgu și pe profesorul francez J. A. Vaillant[1]. Lor li s-au alăturat mai apoi Dimitrie Macedonski (în 1821 acesta fusese alături de Tudor Vladimirescu), viitorul istoric — pe atunci iuncher în oștirea națională — Nicolae Bălcescu, copiștii Marin Serghiescu și Sotir Geranu, inginerul hotarnic C. Telegescu și alții.

Pentru atingerea obiectivelor lor, revoluționarii intenționau să organizeze o răscoală armată în momentul în care condițiile externe ar fi devenit prielnice. Dar, cum scria Nicolae Bălcescu, „timpul nu sosise" și mișcarea „nu izbutește alt, fără numai a înscri vreo cîteva nume mai mult în șirul martirilor libertății române".

Lipsa unei legături cu masele, împrejurările externe nefavorabile și trădarea unor participanți la mișcare au împiedicat trecerea la realizarea celor proiectate. Descoperiți, conducătorii au fost arestați în octombrie 1840, judecați sub învinuirea de „complot criminal" împotriva țării și condamnați la ani grei de temniță. În ciuda eșecului pe plan concret, mișcarea a lăsat o bogată moștenire ideologică, cu o puternică influență în anii imediat următori: rădăcinile programelor pașoptiste pot fi regăsite în largă măsură în cel formulat la 1840.

Din păcate, acest program nu s-a păstrat ca atare, sub forma unui document închegat, de sine stătător. Academicianul G. Zane a asamblat un mare număr de documente indirecte și colaterale, reușind să stabilească principalele sale țeluri politice și economice. „Principiurile de legi", alcătuite de C. Telegescu, amendate și de ceilalți membri ai mișcării, trebuie să fi format o „Constituție" modernă, care-și luase „de misie — cum scria Bălcescu — de a continua programa revoluției de la 1821 și de a realiza întru totul dorințele și trebuințele poporului, surpînd ciocoismul și fanariotismul și înălțînd românismul la putere".

Mișcarea revoluționară din 1840 se ridica împotriva oricărei dominații străine, cerînd independența Principatelor Române, sub o garanție internațională, și unirea tuturor românilor în cadrul aceluiași stat, în care toți cetățenii să se bucure de libertate și să fie egali în drepturi. Receptivi la problematica socială a epocii, ei s-au oprit cu grijă asupra situației țărănimii. Programul lor agrar, în evident progres față de mișcarea din 1838 condusă de Ioan Câmpineanu[2], se pronunța pentru eliberarea de servituți a țăranilor clăcași și transformarea acestora, în schimbul unei mici despăgubiri, în posesori embaticari (pe 99 ani) ai loturilor de pămînt. Se mai prevedea desființarea rangurilor boierești și schimbarea formei de guvernămînt prin instaurarea republicii. Ca instrument de apărare a independenței și suveranității patriei și a intereselor superioare ale poporului se avea în vedere crearea unei puternice oștiri revoluționare.

Figura centrală a anului 1840 rămîne Mitică (Dimitrie) Filipescu, vlăstarul uneia dintre cele mai de seamă familii ale țării, fiul marelui ban Grigore Filipescu. El era cel de-al doilea român care obținuse titlul de doctor în Drept, în 1833, după studii făcute

[1-2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 7/1977; 11/1977.

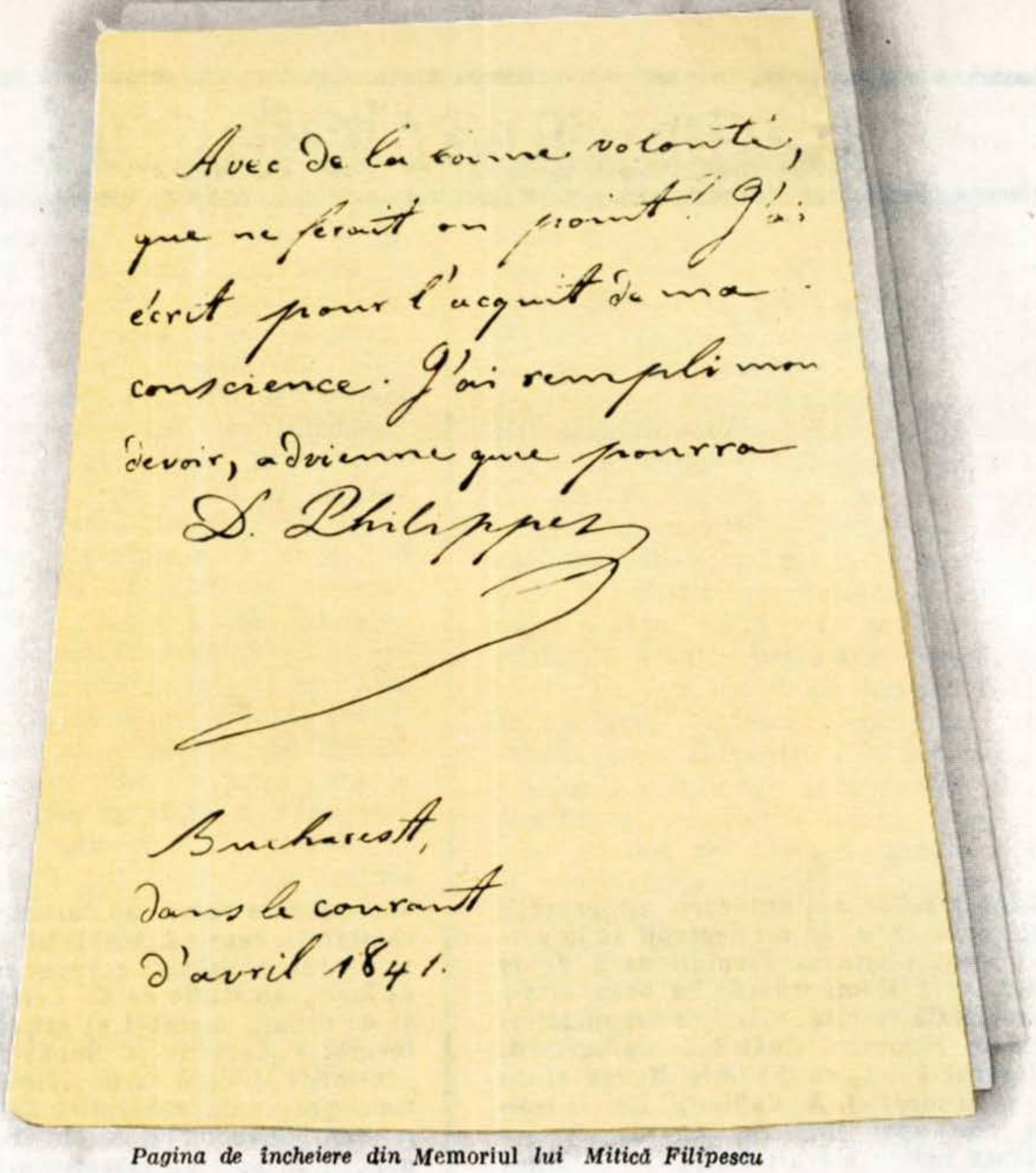
Avec de la bonne volonté,
que ne ferait on point! J'ai
écrit pour l'acquit de ma
conscience. J'ai rempli mon
devoir, advienne que pourra
D. Philippesco

Bucharest,
dans le courant
d'avril 1841.

Pagina de încheiere din Memoriul lui Mitică Filipescu

la Paris. Încă de acolo luase legătura cu cercurile revoluționare, așa cum semnala lui Metternich, consulul Austriei la București. Cu deosebit curaj, el s-a ridicat împotriva clasei sale și rînduielilor existente pe atunci. Considerat de domnitor ca „șeful conjurației", Filipescu s-a comportat cu multă demnitate după arestare, protejîndu-și tovarășii de luptă, refuzînd orice mărturisire și înfruntînd neînfricat instanța extraordinară care i-a judecat.

În timpul prevenției, Mitică Filipescu a fost dus din pușcărie în pușcărie, trăind cot la cot cu cei mai fioroși tîlhari ai vremii, în înspăimîntătoarele beciuri ale închisorilor bucureștene.

La 17 și 19 martie 1841, militanții progresiști confruntați cu el au putut auzi cum Filipescu a înfierat, prin viu grai, abuzurile comise de autorități, inclusiv modul cum fusese instruit procesul.

Condamnat la opt ani de detenție, Filipescu și alți patru tovarăși ai săi au fost trimiși la Mănăstirea Snagov, unde foamea, frigul, tortura și suferințele morale au provocat moartea lui D. Macedonski și au agravat boala contractată de Filipescu în timpul prevenției. El a fost singurul față de care Alexandru Ghica nu a arătat nici o clemență în ultimul an al domniei. Grațiat în februarie 1843 de către noul domn Gheorghe Bibescu, D. Filipescu nu a mai trăit decît pînă în vara aceluiași an, sfîrșindu-se prematur în urma suferințelor îndurate. Numele acestui „prieten al poporului", cum l-a caracterizat J. A. Vaillant, a rămas pentru veșnicie înscris în inima românilor, pe care i-a slujit cu credință, fiind unul dintre cei care au contribuit, prin gînd și faptă, la nașterea României moderne.

Arhivele au conservat așa-numita Profesiune de credință **scrisă de Filipescu în 1841 pe cînd era închis, ceea ce explică unele din rezervele sale. Textul nu cuprinde referiri la punctele politice ale mișcării pe care o condusese Filipescu. El prezintă numai concepțiile autorului cu privire la rezolvarea unor probleme de ordin social și economic: libertatea comerțului cu grîne în interior și exterior, eliberarea robilor țigani etc.**

Redăm mai jos cîteva fragmente din acest document redactat de autorul său în limba franceză. Textul reprezintă traducerea celui publicat de Emil Vîrtosu. în Revue des études sud-est européennes, **vol. VIII, 1970, nr. 1, pp. 109-120, cu titlul** Réformes sociales et économiques proposées par Mitică Filipescu en 1841. Un mémoire inédit **(Reforme sociale și economice propuse de Mitică Filipescu în 1841. Un memoriu inedit).**

Dan BERINDEI

Ideile enunțate în cuprinsul atît de restrîns al acestei schițe dovedesc îndeajuns că nu există motive îndreptățite pentru a fi învinuit de utopie sau propagandă. Nu mă asociez nici uneia, nici alteia.

Din fire iubitor al ordinii, sînt un partizan sincer al îmbunătățirilor treptate și pașnice. **Cedant arma togae** (Armele se înclină în fața togei). În ziua de azi, tratativele diplomatice hotărăsc mai degrabă soarta popoarelor, decît bătăliile; condeiul face mai mult decît sabia. Așternînd aceste cîteva rînduri am considerat că acționez ca un bun cetățean. Dacă eforturile mele vor fi încununate de succes, se cheamă că voi fi servit interesele tuturor și nu ale vreunui partid.

Îndrăznesc să contez pe indulgență în favoarea intențiilor mele. Abia ieșit din închisoarea [temnițele din Capitală] unde, în ciuda nevinovăției mele dovedite juridic, am zăcut, în secret, timp de șase luni, simt nevoia arzătoare de a-mi face profesiunea de credință politică.

Poziția socială pe care o ocup garantează cu prisosință sinceritatea simțămintelor mele.

Nici un observator nepărtinitor n-ar putea să nege tulburarea ce frămîntă societatea valahă. De unde provine? Cum ar putea fi remediată? E o sarcină grea, peste puterile mele. Voi încerca s-o abordez în mod deschis.

Muntenia, această țară atît de unic înzestrată de natură este rău guvernată. Nu există siguranță nici pentru oameni, nici pentru bunuri. Cei ce guvernează substituie legea bunului lor plac. De aici atîtea acțiuni arbitrare, atîtea întemnițări nemotivate, atîtea exilări fără o judecată prealabilă, atîtea sentințe nedrepte ori păreri individuale care nu au și nu pot să aibă o existență legală. Mi-ar trebui volume întregi ca să pot descrie toate abuzurile autorității. Din fericire, ele sînt de notorietate publică: opinia le-a înfierat. Administrația actuală atacă avuția națională în însuși izvorul ei. Ca să-și însușească fructul, taie copacul de la rădăcină. Neînțelegînd că atîta vreme cît țăranul, care suportă toate poverile, este sărac, nici statul nu poate fi altfel, îi lasă clăcași sub oprimarea arendașilor nelegiuiți [...]

Trecerea în revistă a drepturilor și îndatoririlor clăcașilor față de proprietarii de pămînt va dezvălui cauza răului și va oferi o soluție sigură pentru înlăturarea lui neîntîrziată și fără turburări [...]

Țăranul valah este supus la clacă, la corvoadă, la dări. Cînd mîna de lucru e scumpă el este silit să facă munca clăcii, cînd finul și cerealele au un preț ridicat, este pus la corvezi, iar cînd mîna de lucru, finul și cerealele sînt ieftine, i se storc dări. Astfel, arendașii îi pot prăda după bunul lor plac. De aici necazuri și umilințe fără sfîrșit. Țăranul este schingiuit, ținut la cherem, despuiat cît se poate. Este paralizat în munca sa, [căci] i se cere să lucreze [pentru boier] atunci cînd se așteaptă mai puțin. Deși, după lege, are dreptul să muncească pentru oricine îl plătește cu ziua, el nu poate dispune nici de o zi după voia lui [...] Deși nu e iobag, condiția sa actuală e mai rea decît a unui sclav [...]

Răul fiind cunoscut, n-ar exista oare vreun mijloc eficace și radical de a-l îndrepta? De a împăca, de a combina, de a pune laolaltă toate interesele fără supărări, fără zguduiri? Eu cred cu tărie că da; ba aș spune chiar că sînt ferm convins. Totul e să se ajungă la o înțelegere. I-aș face pe proprietari să se convingă singuri de profitul ce l-ar avea dacă ar renunța la clacă și ar pretinde țăranului o treime din recolta de pe cele trei pogoane de pămînt arabil, acordate prin lege clăcașului și jumătate din finul de pe cele două pogoane de pășune care i se cuvin în mod legal [...]

Nu m-aș opri aici, i-aș elibera pe țărani de corvoada reparării drumurilor. A-i obliga pe oameni să execute lucrări publice, silindu-i să muncească, înseamnă să-i supui la cea mai împovărătoare dintre datorii. Cei siliți să muncească lucrează puțin și prost și pierd o mulțime de timp întrerupîndu-și treburile obișnuite. De altfel, cea mai mare parte din lucrători nu au priceperea și nici îndemînarea necesară. Turgot[1], acest om dintr-o bucată care dorea cu adevărat binele Franței, ne asigură că corvoada drumurilor costa statul de patru ori mai scump decît repararea și întreținerea lor în cea mai perfectă stare. Pe atît este de adevărat că munca fără constrîngere, plătită cu bucata este cea mai promptă, cea mai bine făcută și prin urmare cea mai rentabilă [...] [La construcția de drumuri] ar urma să contribuie și clerul, proprietarul și uzufructuarul unei treimi din [suprafața] Țării Românești. Ar trebui scoase la iveală originalele actelor de danie ale căror clauze cucernice, pline de dragoste pentru aproape nu sînt deloc respectate de către prea fericiții noștri egumeni. Este de-a dreptul scandalos să vezi ce nelegiuiri se petrec pe moșiile mănăstirilor care depind de lăcașurile de la Muntele Athos, din Rumelia, de la Muntele Sinai și Sfîntul Mormînt... Beneficii uriașe încap pe mîna unor misiți lacomi care își fac din cucernicie o meserie și o marfă [...]

Clerul constituie o anomalie socială, formînd un stat în stat. El beneficiază de un venit de cîteva milioane și nu contribuie de fel la nevoile societății, profitînd în schimb de pe urma îmbunătățirilor sociale care-i sporesc cîștigul [...] Acolo unde există avantaje, trebuie să existe și îndatoriri [...]

Domnii din cler au profitat de pe urma reformelor introduse de curînd. S-a stabilit ca ei să contribuie la cheltuielile statului cu o treime din venitul lor. A rămas doar o literă moartă. Și totuși Sublima Poartă nu se poate opune unei măsuri atît de întemeiate. Religia musulmană, ca și toate celelalte, are în vedere binele celor ce călătoresc. A ușura căile de comunicație prin îmbunătățirea lor este un act de pioșenie și omenie. E o milostenie bineînțeleasă și se potrivește cu vederile demne de respect ale ctitorilor de mănăstiri, vederi ce se încearcă a fi denaturate [...]

Cît despre inconvenientele fizice, morale și sociale ale robiei [țiganilor] nu pot decît să amintesc lucrarea, pe drept cuvînt renumită, a lui M. H. Storch. Cred că ar fi lesne să ne eliberăm de această lepră socială, permițînd țiganilor să se răscumpere [...]

Cu bunăvoință ce nu s-ar putea face? Am scris pentru a-mi împăca cugetul. Mi-am făcut datoria, fie ce-o fi.

D. FILIPESCU

București, în luna aprilie 1841

---

[1] Anne Jacques Turgot (1727-1781), economist și om politic francez — **n.r.**

«1 947 PREMIANȚI»

Leontopol Alex. — *B;* Ioan Pop Coman — *Oradea;* Lalu Liviu — *Slobozia;* Elisabeta Codreanu — *Odoreu, SM;* Camelia Codreanu — *Odoreu, SM;* Ovidiu Codreanu — *Odoreu, SM;* Pavel Codreanu — *Odoreu, SM;* Angheluță Daniel — *IS;* Retezatu Mariana — *Văliug, CS;* Strat Corneliu — *SV;* Logofătu Ștefan — *Rost, DJ;* Cotruță Anca — *IS;* Cotruță Aurelian — *IS;* Andriuc Ioan — *Siret, SV;* Drensko Ion — *Alexandria;* Cotruță Doina — *IS;* Rudac Aurelia — *B;* Faur Gh. — *Oradea;* Grădinaru Gh. — *B;* Vulcănescu Venera — *Dragodana, DB;* Perșa Ionescu — *Oradea;* Valeria Doroș — *BR;* Ilie Dedea — *Săceni, TM;* Slavu Nicolae — *Cîmpina;* Pripoae Nicolae — *Cîmpina;* Brebeanu George — *Cîmpina;* Pripoae Maria — *Cîmpina;* Slavu Elena — *Cîmpina;* Andriuc Vasile — *Siret, SV;* Dima Valeriu — *BR;* Elena Pestrițu — *Pitești;* Mănăsturean Gh. — *BV;* Negru Grigore — *Slobozia, BC;* Manițiu Nicolae — Măneciu, *PH;* Eufrosina Ioaniche — *Săcelu, GJ;* Jercan Gh. — *Măneciu, PH;* Bogosian Alex. — *B;* Ionescu Adrian — *B;* Chiforiuc Ioan — *SV;* Sterescu Florica — *Curtea de Argeș;* Barna Lazăr — *Bistrița;* Chiriac Veronica — *Craiova;* Mazilu Dumitru — *Cărbunești, GJ;* Ghimpășeanu Constantin — *B;* Ileana Constantin — *B;* Mărgărint Ion — *B;* Năstase Adrian — *B;* Tătaru Daniela — *B;* Goșa Pavel — *Lăpușnicu Mare, CS;* Tătaru Maria — *B;* Marin Elena — *Tg. Ocna;* Nicolescu Florica — *B;* Nicolescu Adrian — *Cîmpulung Muscel;* Ionescu Teodor — *B;* Funduca Gh. — *B;* Croicu Lăpădat — *Cărbunești, GJ;* Rădulescu Ileana — *B;* George Pestrițu — *Pitești;* Petre Iacobescu — *BR;* Guset Valeriu — *B;* Nicolae Ioan — *Bădicoi, PH;* Vasile Petri — *Năsăud, BN;* Darlea Vasile — *Timișoara;* Selegean Sava — *AR;* Simionescu Dumitru — *Medgidia,* Bembe Elița — *AR;* Ladoșan Ioan — *Iernut, MS;* Popescu Vasilica — *Drăgășani, VL;* Arhire Neculai — *Vaslui;* Gheorghiu Rozeta — *B;* Crețu Lucian — *Cluj-Napoca;* Gh. Voicu — *Ploiești;* Culenco Gh. — *Calan, HD;* Gogan Octavian — *B;* Rădulescu Petre — *Giurgiu;* Mereuță Mihail — *B;* Gălăteanu Const. — *Ploiești;* Bărboi Ioana — *BV;* Cocoroveanu Valentina — *Craiova;* Gheorghe Dumitru — *Bistrița;* Olteanu Vasile — *Tg. Mureș;* Ilarian Popescu — *Călmățuiu de Sud, TL;* Selegean Ion — *AR;* Malincenco Ecaterina — *Făurei;* Cioancă Ioan — *BC;* Andriescu Ion — *Fălticeni;* Vâlcu Neculai — *IS;* Amariei C-tin — *SV;* Dressler Svetlana — *Timișoara;* Ioan Roman — *B;* Constantin Predescu — *Rm. Vîlcea;* Brătucu Pantelimon — *Rm. Vîlcea;* Neacșu Alexandru — *CT;* Porcuțan Traian — *SV;* Nichita Vasile — *BV;* Poterașu Vanghele — *BZ;* Durac Aurel — *B;* Enătescu Mihai — *Oradea;* Iacob Maria — *SV;* Enătescu Gh. — *Oradea;* Dobrescu Alex. — *BR;* Ciulean Alexandru — *Baia Mare;* Năstase Ovidiu — *B;* Ionescu

(Continuare în p. 23)

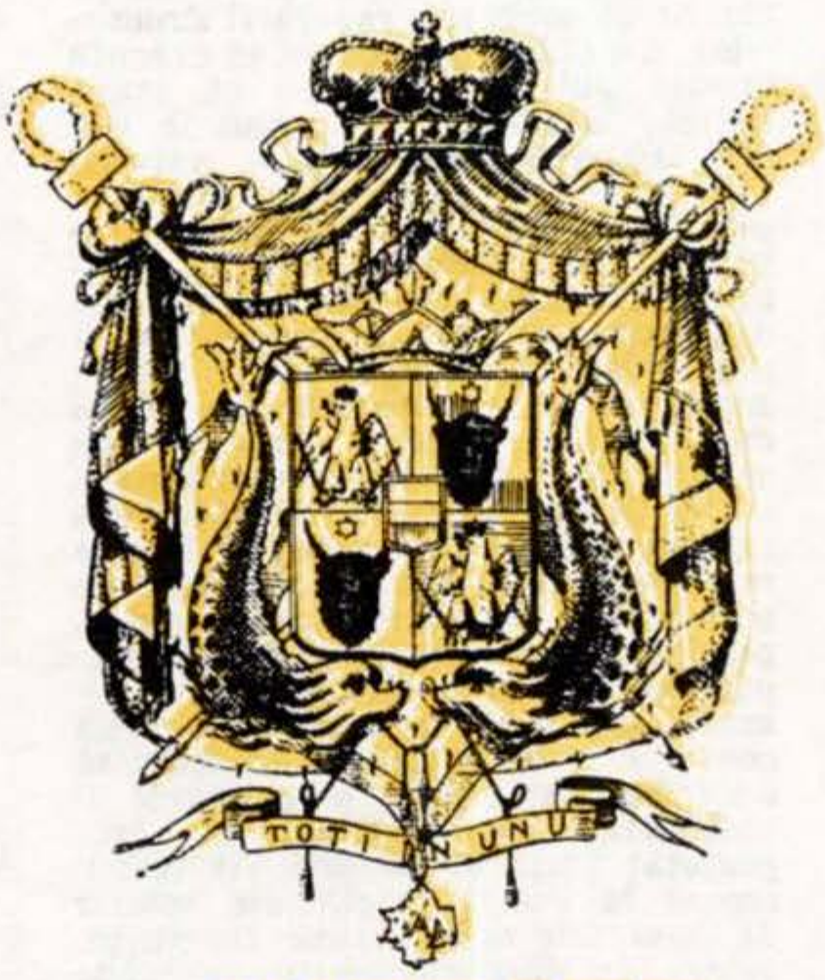

CUZEȘTII

ȘTEFAN S. GOROVEI

La 5 ianuarie 1859, cînd, în Sala Elefantului din Muzeul de Istorie Naturală din Iași, colonelul Alecu Cuza a devenit domnul Moldovei Alexandru Ioan I, Mihail Kogălniceanu l-a întîmpinat cu celebrul discurs în care a caracterizat, sintetic și patetic, menirea celui înălțat pe tronul lui Ștefan cel Mare: „Alegîndu-te pe tine domn [...], am voit să arătăm lumii ceea ce toată țara dorește: la legi noi, om nou". Ce înțelegea Kogălniceanu — și, odată cu el, întreaga „partidă națională" din Moldova— prin om nou, **se vede din articolul publicat de G. Sion în ziarul** Românul, **din București, zece zile mai tîrziu, pentru a explica muntenilor alegerea lui Cuza și personalitatea sa: „Destul este a arăta că el se trage dintr-o familie patriciană [boierească] veche, adevărat românească [și] care, după istorie și tradițiune, își numără existența de doi secoli și mai bine și care în tot timpul a produs bărbați eroi de onorabilitate, zeloși apărători ai libertăților publice". Acel** om nou, **chemat la** legi noi, **nu era, deci, urmașul unui lung șir de anonimi; nou îi era doar spiritul; prin sînge însă descindea — cum scrie Sion în același articol — din „mai multe generațiuni de nobilitate adevărată".**

Lucrările închinate domnului Unirii, încep capitolul despre strămoșii săi cu **vistiernicelul Coza,** pe care un document emis de Vasile vodă Lupu la 28 iunie 1636 îl arată în calitate de hotarnic al unei moșii, fără să se poată stabili o legătură de filiație cu primul strămoș sigur, cu care începe genealogia dovedită documentar, anume **Dumitrașco Cuza,** menționat prima oară la 10 iunie 1677; la acea dată, cu rangul de comis (mai marele grajdurilor domnești), primea ca danie, din partea lui Antonie vodă Ruset, domnul Moldovei, satul Vlăiceni. În lipsa datelor istorice certe, s-a putut naște ideea că familia Cuza ar fi originară din Lorena, unde a existat, realmente, o familie cu nume absolut identic, și ai cărei ultimi reprezentanți au trăit în Italia pînă în veacul trecut. Dar, așa cum conchidea cu ani în urmă A. D. Xenopol, „aceste simple presupuneri asupra originei familiei Cuza [...] nu au nici o temelie istorică". Și totuși, deși a dat acest verdict, marele istoric a simțit nevoia — forțat de aceeași lipsă de știri — să adauge, într-o notă la **Domnia lui Cuza vodă,** că Dumitrașco Cuza „pare a fi fost străin, deoarece nicăieri nu se vorbește de rudeniile sau de părinții lui". Aceasta fusese și concluzia lui Gh. Ghibănescu, exprimată clar în volumul **Cuzeștii** (studiu și documente), apărut în 1912. În sfîr-

șit, mai recent academicianul Constantin C. Giurescu, autorul celei mai complete monografii despre **Viața și opera lui Cuza vodă,** a scris că domnul Unirii „se trăgea dintr-o veche familie moldoveană din părțile Fălciului", în timp ce Nicolae Stoicescu a atribuit lui Dumitrașco Cuza o îndoielnică obîrșie grecească.

Cercetarea documentelor interne moldovenești — unele încă inedite — din veacurile XVI-XVII arată însă că adevărata origine a Cuzeștilor se află în vechiul ținut al Neamțului, unde cei mai vechi purtători ai numelui apar într-un grup de sate aflate pe Pîrîul Negru: Roșiori, Porcești și Săcuiani. Prima mențiune, astăzi cunoscută, e cuprinsă într-un act emis în Barboși (sat în apropierea celorlalte trei, unde peste un veac va fi arestat Miron Costin), la 21 ianuarie 1588; între martorii care au asistat la o vînzare, este și **Coza din Roșiori.** Mai multe documente, din anii următori, atestă cumpărăturile pe care Coza și soția sa Dafina le-au făcut, treptat, în satul Roșiori, pînă la 1606, cînd, la rîndul lor, au vîndut toate aceste părți paharnicului Ioan Caraiman[1].

Un **Toma Cozea** din Porcești, menționat pe la 1630 și un **Toader Coze** (Cozea, Cuzea) din Săcuiani, menționat la 1634, 1638 și 1641, sînt, după toate probabilitățile, fiii lui Coza din Roșiori. În fine, un document din 1664 aduce numele lui **Toader Cuza,** într-o mărturie pentru o cumpărătură a boierului Toader Jora; cu fiica acestuia din urmă, Safta, se va căsători, cîțiva ani mai tîrziu, Dumitrașco Cuza. Astfel, Cuzeștii și-au tras deci seva din pămîntul românesc, ridicîndu-se de pe plaiurile de legendă ale Neamțului.

Două amănunte mai trebuie precizate. Întîi — numele, a cărui sonoritate a permis apropierea de familia italiană Cusa. Am arătat, însă, formele prin care a trecut acest nume — Coza, Cozea, Cuzea — pînă a ajuns la cea care a rămas: Cuza; chiar și comisul Dumitrașco era numit — și semna el însuși — Cuzea. În al doilea rînd, în ceea ce privește vechimea familiei, e de adăugat faptul că unul din nepoții comisului Dumitrașco mai avea, încă și la sfîrșitul veacului XVIII, o proprietate la Cozești, în Basarabia, sat vechi, al cărui nume arată ca întemeietor tot pe un Coza.

„N-au fost scris"

Născut pe la 1655, **Dumitrașco Cuza** a avut o ascensiune frumoasă, asigurată și prin calitățile personale, dar și prin averea și înrudirile aduse de soția sa: proprietăți în 15 sate sau părți de sate, în ținuturile Dorohoi, Hîrlău, Vaslui, Iași, Soroca, Orhei și Hotin au format moștenirea Saftei Jora de la părinți; un sprijin la fel de însemnat îl constituiau și înrudirile cu cîteva familii boierești, mari și puternice la vremea aceea, precum Jora și Sturza. O altă înrudire — sau poate numai o prietenie foarte strînsă — a făcut ca doi dintre fiii lui Dumitrașco și ai Saftei Cuza să poarte prenumele fraților Costin (victimele din 1691[2]): Miron și Velicico. Urcînd treptat rangurile boierești, Dumitrașco Cuza a fost numit, în septembrie 1700, de către noul domn, Constantin Duca (nepotul soției sale), mare spătar al Moldovei. În această calitate, a îndeplinit o misiune delicată, care stă, probabil, la originea tragicului său sfîrșit.

Constantin vodă Duca venise, în a doua sa domnie, cu mari datorii — „o somă mare de bani", cum scrie Ion Neculce — pentru a cărei lichidare „îndatori țara și pe vaci, și pe oi, și pe miere, și pe ceară". N-au fost cruțați nici negustorii și boierii de diferite trepte. Din acest motiv, patru frați din puternica familie a Costăcheștilor, doi cumnați ai lui Antioh Cantemir — spătarul Mihai Racoviță și Lupu Bogdan (înlăturat de Duca din hătmănie) — „și cu alți mulți boieri, ca la vro 50 și mai bine", au plecat în Țara Românească, la Constantin vodă Brîncoveanu, cu gînd ca de acolo să trimită jalbe la Poartă, pentru a-l cere din nou domn pe Antioh Cantemir.

La rîndu-i, Duca a transmis știrea despre răzvrătirea boierilor la Poartă și de acolo a pornit către Brîncoveanu ordinul de extrădare — cum am zice azi — a pribegilor. Domnul muntean n-a vrut însă să dea drumul boierilor care căutaseră la el adăpost, înainte de a se asigura că, odată întorși în Moldova, nu le va fi amenințată viața; așa, Brîncoveanu a mediat un fel de înțelegere între boieri și Duca vodă (ginerele său): cel din urmă a trimis la Focșani o delegație, compusă din mitropolitul țării, Misail, hatmanul Ioniță Costin (fiul cronicarului), logofătul Nicolae Donici și marele spătar Dumitrașco Cuza, care trebuiau să jure că pribegii întorși nu vor avea nimic de suferit din partea domnului. Printre cei care nu s-au mai întors era și Mihail Racoviță; prin intrigile sale la Poartă, ajutat și de Brîncoveanu, el a dobîndit domnia Moldovei în vara anului 1703, și atunci Dumitrașco Cuza și-a pierdut dregătoria; a rămas, totuși, membru în sfatul domnesc, grație, se pare, faptului că funcția de mare logofăt o deținea Antiohie Jora, vărul soției sale.

O umbră de bănuială și un grăunte de ciudă a rămas însă în sufletul lui Mihai vodă Racoviță, venit a treia oară la domnie în iarna 1715-1716. Vremurile erau tulburi; în această zonă a Europei, situația politică se încordase în chip deosebit. Prin pacea de la Karlowitz (1699), stăpînirea imperialilor asupra Transilvaniei fusese recunoscută definitiv. Pe de o parte, răscoala curuților (1703-1711) în Ungaria și Transilvania[3], pe de altă parte, ridicarea lui Dimitrie Cantemir[4] împotriva Porții și participarea sa la războiul din 1711 de partea rușilor, sporiseră agresivitatea Imperiului otoman. Mazilirea și asasinarea lui Constantin vodă Brîncoveanu (1714)[5] apoi transformarea Hotinului în raia turcească (1715) arătaseră poziția de forță adoptată

[1] Ctitorul bisericii de la Dulcești (județul Neamț). Vezi **Magazin istoric,** nr. 8/1972.

[2-5] Vezi **Magazin istoric,** nr. 4/1972; 12/1973; 8/1973; 7-8/1968.

de Poartă, sub conducerea cruntului vizir Gin Ali paşa, care tocmai plănuia războiul cu Imperiul habsburgic.

Pentru a avea siguranţa Principatelor Române, în fruntea acestora au fost aşezaţi oameni socotiţi de încredere: la 25 decembrie 1715, Nicolaie Mavrocordat a căpătat domnia Ţării Româneşti, iar Mihai Racoviţă pe cea a Moldovei. În anul următor, războiul austro-turc s-a declanşat, trupele imperiale bucurîndu-se de sprijinul unei părţi a boierimii şi a populaţiei româneşti. Astfel, cu ajutorul acestora, un detaşament austriac, ajuns prin surprindere la Bucureşti, l-a luat pe vodă Mavrocordat, ducîndu-l în prizonierat la Sibiu. Aceeaşi acţiune s-a încercat şi în Moldova, unde grupul de boieri ostili lui vodă Racoviţă avea în frunte pe stolnicul Vasile Ceaurul, urmaş colateral al lui Gheorghe vodă Ştefan (1653-1658), care avea şi o veche răfuială, personală, cu domnul, fostul său cumnat. Intrînd în legătură cu imperialii, „groful" Vasile Ceaurul a primit în ajutor un corp de oaste sub comanda căpitanului loren François Ernaut; ostaşii veniţi atunci sînt cunoscuţi cronicilor şi documentelor moldoveneşti sub denumirea de **„cătane"**, iar conducătorul lor — sub numele Frenţe sau Franţă.

Răscoala a căpătat, treptat, un caracter antifeudal şi antiotoman. Între „feciorii de boieri de ţară" alăturaţi „grofului" Ceaurul, s-au aflat şi fiii lui Dumitraşco Cuza, Miron şi Velicico, din cauza şi a înrudirii lor cu „cel mai întîiu începătoriu şi povaţă" al răscoalei: soţia lui Miron Cuza era o nepoată de soră a lui Vasile Ceaurul. Prezenţa tinerilor fraţi Cuza alături de „cătane" a trezit bănuiala că şi tatăl lor ar avea legături cu răsculaţii. „Ce, prepuind domnul şi zicîndu-i şi alţii — relatează cronicarul Ion Neculce — cum acel Cuza au avut răspondenţie [corespondenţă] cu cătanele, şi i-ar fi îmblat scrisorile la dînşii, dîndu-le ştiri de starea domnului, îndată ce au poposit domnul de la Cetăţuie au pus de l-au spînzurat pe Cuza". I se dăduse vina „că au scris el la feciori, avînd acolo, la cătani, ca să vie să prindză pre Mihai vodă de aice din Iaşi. Ce nu să ştie, întru adevăr au ba. Numai în pizmă l-au omorît, că i-au fost năpaste, că n-au fost scris" — adaugă cronicarul Ion Neculce. Cu alte cuvinte, pizma domnului a ţinut loc de dovezi scrise.

Trei generaţii — un singur spirit

Cruntul sfîrşit al fostului spătar Cuza nu a avut şi alte urmări asupra familiei sale: nici o moşie nu a fost confiscată, iar fiii — Miron, Toader şi Velicico — au fost iertaţi, nemaireuşind însă să se ridice la înalte dregătorii. Ramura lui Velicico Cuza s-a stins în a doua generaţie, iar cea a lui Toader Cuza de la Şofrăneşti (Vaslui) a scăpătat, unul din urmaşi ajungînd, un veac mai tîrziu, işlicar — producător şi vînzător de işlice — în Iaşi. În istoria ţării a lăsat urme numai ramura descendentă din Miron Cuza şi Ilinca Costin.

Fiul acestora, Ioniţă Cuza, născut pe la

Alexandru Ioan Cuza

În p. 10: *stema Romăniei în vremea domniei lui Cuza vodă*

1715, a debutat în viaţa politică participînd, la 6 aprilie 1749, la marea adunare convocată de Constantin vodă Mavrocordat la Trei Ierarhi, în Iaşi, pentru desfiinţarea veciniei[1]; între semnăturile puse pe hrisovul alcătuit atunci este şi cea a pitarului Ioniţă Cuza. În acelaşi an, a semnat, alături de un foarte mare număr de boieri, mari şi mici, trei arzuri (jalbe) adresate marelui vizir şi altor dregători otomani, pentru a se protesta împotriva cererilor exagerate de zaherea (contribuţii în provizii pentru întreţinerea armatei) ca şi împotriva silniciilor pe care moldovenii le sufereau din partea unor neguţători supuşi otomani. Astfel, Ioniţă Cuza trebuie socotit ca făcînd parte din ceea ce s-ar putea numi „partida naţională" sau pămînteană, într-o vreme de vizibilă intensificare a ingerinţelor Porţii. Din cauza acestei atitudini, în 1759, Stavarachi, sfetnicul principal al lui Ioan vodă Callimachi — proaspăt numit domn al Moldovei — l-a trecut pe lista celor indezirabili; 12 asemenea boieri — între care şi Ioniţă Cuza — au fost trimişi, sub pretextul recuperării unor prăzi, la hanul tătăresc, căruia însă în ascuns, i se dăduse poruncă să-i ducă, sub pază, în Anatolia.

Cînd acest lucru s-a aflat la Iaşi, indignarea a izbucnit violent şi boierii, cu mitropolitul în frunte, au cerut domnului alungarea intrigantului: „S-au sculat toţi boierii — va scrie, în însemnările sale, chiar Ioniţă Cuza —

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 10/1977.

Elena, soția domnitorului

împreună cu toată țara, zurbă [răscoală] asupra lui Iordachi Stavarachi spat[ar] de l-au gonit din Moldova, fiind om rău, și făcé ce-i era voe în zilele acestui domn". Ca reparație pentru cele suferite, Ioniță Cuza a fost înaintat mare stolnic. Poziția sa a rămas însă aceeași, și atunci cînd s-a văzut că boierii pămînteni erau în chip tot mai evident dați de-o parte de la conducerea treburilor obștești, s-a alăturat unui grup de boieri care, ieșind din țară (1767), au trimis Porții o jalbă, plîngîndu-se de faptele domnului. Intervenția capuchehaiei acestuia a aplanat conflictul, boierii s-au întors, iar domnul „cu mare cinste i-a primit, începînd a-i pune la slujbe pe la ținuturi".

Un anume rol a avut de jucat Ioniță Cuza — boierit, între timp, spătar — la sfîrșitul războiului ruso-turc din 1768-1774, în cursul căruia Moldova fusese ocupată de oștile țariste. Încă la tratativele preliminare de pace de la Focșani, în 1772, boierii ambelor principate au trimis reprezentanți cu memorii, cerînd restabilirea vechilor libertăți, în apărarea cărora au invocat și celebrele Capitulații[1]. Încheindu-se pacea de la Kuciuk-Kainargi (10/12 iulie 1774), boierii și clerul, adunați la Focșani, au hotărît „să se trimată la Țarigrad [jalbe] cu doi boieri, pentru privilegiile țării". La 28 august 1774, solii moldoveni au fost desemnați: spătarul Ioniță Cuza și postelnicul Enachi Chirica trebuiau să pornească spre Țarigrad (Istanbul) împreună cu delegații munteni. Numindu-se însă domn al Moldovei Grigore Alexandru Ghica, cel pe care îl cerură și boierii, s-a socotit că solia la Poartă nu-și mai avea rostul.

A urmat răpirea Bucovinei, în 1775, apoi asasinarea lui vodă Ghica, în 1777[2]. Împotriva succesorului său, Constantin Moruzi, s-a urzit un complot, care urmărea să dea tronul Moldovei marelui vornic Manolache Bogdan (nepotul hatmanului Lupu Bogdan, de la 1700). Firele complotului fiind descoperite de Moruzi, boierii au fost arestați și doi dintre ei condamnați la moarte: la 18 august 1778, vornicul Bogdan și spătarul Cuza și-au pierdut capetele. Memoria colectivă a înregistrat cu durere acest eveniment, consemnat și într-o lungă povestire în versuri.

În urma lui Ioniță Cuza a rămas o casă grea, cu mulți copii — cel mai mare avînd 23 ani, iar cel mai mic numai nouă — orfani și de mamă (soția spătarului murise în 1775). Unuia dintre ei, lui **Gheorghe Cuza,** i-a fost dat să fie martor — și încă unul cu un rol activ — — la restaurarea domniilor pămîntene. Spiritul său liberal l-a determinat să se alăture mișcării „cărvunarilor" moldoveni (reprezentanți ai micii boierimi) care, după revoluția lui Tudor Vladimirescu, au elaborat, în frunte cu comisul Ionică Tăutu, un proiect de constituție[3] pentru modernizarea societății moldovenești; „cărvunarismul" fiind socotit de esență revoluționară, Cuza a fost închis la Mănăstirea Pîngărați. În martie 1822 însă a fost ales, alături de alți cîțiva boieri, să facă parte din delegația care să prezinte Porții revendicările boierilor moldoveni; prima dintre acestea era restabilirea domnilor pămînteni. La 1 iulie, alegerea a căzut asupra unui boier din această solie, Ioniță Sandu Sturza.

Dintre ceilalți cinci băieți ai spătarului Ioniță Cuza — Neculai, Arghirie, Alexandru, Constantin și Ioan — încă patru au ajuns în vîrstă matură, dar numai doi au avut urmași pe linie masculină: postelnicul **Arghirie Cuza** (1758-1826), a cărui posteritate s-a stins însă în a doua generație, și căminarul **Neculai Cuza** (1755-1806); ramura majoră a familiei a fost continuată — fiind reprezentată și azi — prin cei doi fii ai acestuia: **Gheorghe Cuza** (1780-1835)[4] și **Ioan Cuza** (1785-1848), tatăl domnitorului. Soția acestuia și mama domnitorului, Sultana Cozadini (1785-1865), era nepoată de soră a două doamne ale Țării Românești — Maria, soția lui Nicolae vodă Mavrogheni și Elena, soția lui Ioan vodă Caragea — și vară primară cu două doamne ale Moldovei — Smaragda, soția lui Scarlat Callimachi și Roxana, soția lui Mihai vodă Suțu. Ioan Cuza a fost un personaj însemnat în Moldova deceniilor patru și cinci din veacul trecut; ispravnic al ținutului Fălciu, apoi deputat al aceluiași ținut

[1-3] Vezi **Magazin istoric,** nr. 3/1975; 12/1975; 10/1977.

[4] **Gheorghe Cuza** a avut doi fii, Ioan și Constantin; ultimul a fost tatăl lui **A.C. Cuza,** profesor universitar de economie politică, scriitor, mai apoi membru al Academiei Române. Prin orientarea și activitatea sa politică, A.C. Cuza a fost unul din fruntașii extremei drepte din România, părinte spiritual al ideologiei și mișcării legionare.

în Adunarea Obștească a Moldovei (1832), a participat la revoluția din 1848, alături de fiul său, viitorul domn, fiind obligat — ca și acesta — să părăsească Moldova. Revenit în țară, și-a pierdut viața ca victimă a marii epidemii de holeră, la 17 iunie 1848. Un al treilea frate (mort fără urmași), **Grigore Cuza** (1800-1869) a fost și el ispravnic, la Vaslui și Fălciu, apoi deputat al ținutului Vaslui. Participant la Conjurația confederativă a lui Leonte Radu (1839), a prezidat în martie 1848, adunarea revoluționară de la Hotelul Petersburg din Iași, fiind și el menit exilului, de care însă a scăpat. A fost ministru al Averilor bisericești și al Instrucțiunii publice sub Grigore IV Ghica, aprig militant unionist și deputat în timpul domniei nepotului său; în această ultimă calitate, a sprijinit cu sinceritate și energie reformele propuse de Kogălniceanu; un emoționant discurs, rostit în 1862, îl recomanda ca unul din cei mai vajnici apărători ai deputaților țărănimii.

Corolarul acestor generații unite nu numai prin sîngele, numele și averile lor, ci și prin același spirit, prin aceeași atitudine față de problemele însemnate ale țării, l-a constituit domnia lui Alexandru Ioan Cuza.

„Un vrednic campion al țării“

Născut la Bîrlad, la 20 martie 1820, și-a făcut primele studii în țară, fără să se poată preciza unde și cu cine. Menit unor studii mai înalte, a fost trimis, în 1834, la Paris, unde și-a trecut, la Sorbona, bacalaureatul în litere, înscriindu-se la Facultatea de drept. Revenind în Moldova, și-a urmat învățătura la Academia Mihăileană din Iași, fiind primit, totodată, în tînăra armată a principatului, cu gradul de cadet, în 1837. Visa, la vremea aceea, să se întoarcă la Paris, ca „student la științele războiului“. În 1840 însă a demisionat din armată, doi ani mai tîrziu fiind numit președinte al Judecătoriei ținutului Covurlui — astăzi județul Galați. În această funcție — îndeplinită pînă în 1845 — a făcut dovada spiritului de dreptate și mai ales a simpatiei nedisimulate față de oropsita lume a satelor.

Participant la revoluția din 1848, pornit pe drumul exilului spre Imperiul otoman, Cuza a reușit să scape — împreună cu alții — de sub pază, găsind adăpost la viceconsulul englez de la Brăila; de aici, revoluționarii moldoveni au plecat cu vaporul pe Dunăre. După un popas în Transilvania, unde a asistat la adunarea de pe Cîmpia Libertății de la Blaj (3/15 mai), s-a retras la Cernăuți; exilul a continuat, prin Paris și Istanbul, luînd sfîrșit în vara anului următor, cînd a fost numit ca domn al Moldovei Grigore Alexandru Ghica, patriot, spirit liberal, adept sincer și dezinteresat al idealurilor unioniste. În timpul domniei acestuia, Alexandru Cuza a ocupat însemnate dregătorii administrative, achitîndu-se de îndatoririle sale cu aceiași sîrguință și integritate. Se poate spune că funcțiile îndeplinite acum i-au arătat, în chipul cel mai limpede, ce reforme trebuiau aduse societății românești pentru a o pune de acord cu evoluția normală, cît de adînci trebuiau — și puteau — să fie aceste reforme și pe ce căi se puteau întreprinde ele pentru a avea rezultatele dorite. Stăvilirea abuzurilor, impunerea legalității și chiar îmbunătățirea legiuirilor, organizarea oastei, buna desfășurare a lucrărilor agricole — iată cîteva din preocupările cărora Cuza le-a dedicat energia sa, în acei ani de înalt funcționar al statului. Să adăugăm că și în această perioadă el s-a interesat constant de viața celor de jos, apărînd drepturile țăranilor sau plătind, din punga lui, lefile unor funcționari.

Sub căimăcămia lui Nicolae Vogoride[1] — antiunionist înverșunat, care spera să atragă de partea sa pe unii fruntași ai „partidei naționale“ — Cuza a fost numit pîrcălab al ținutului Covurlui și, reintegrat în armată, a parcurs în cîteva zile gradele de la sublocotenent la maior. Nici una din aceste „atenții“ ale caimacamului nu au modificat poziția lui Cuza: și-a îndeplinit în același spirit funcția, dar cînd arbitrariul și înșelăciunea lui Vogoride au ieșit la iveală, prin falsificarea listelor întocmite pentru alegerile Divanului ad-hoc, nu a ezitat să-și prezinte demisia.

Avansat colonel în 1858, Cuza a fost numit, în fruntea oastei moldovene. Într-un an și cinci luni, devenise din sublocotenent — colonel; în două luni, din comandant al armatei, va ajunge domn. Împlinirile domniei lui, în cursul căreia țara — acum una singură — a fost înzestrată cu principalele instrumente de guvernare și administrare modernă, europeană, sînt prea binecunoscute; de nenumărate ori, ele au fost evocate în paginile revistei **Magazin istoric**[2].

Ce a însemnat Cuza vodă o spune Nicolae Iorga; „un prieten sigur și fără pretenții, îndatoritor și plin de iertare ca în zilele de sărăcie și obscuritate, un frate bun cu cei mai umiliți din neamul său, spre cari se cobora adeseori necunoscut și vădindu-se deodată prin darul domnesc, împărătesc, al facerii de bine; un înțelegător al celor mai înalte ideale, în stare să ție, pentru apărarea lor, pieptul înaintea dușmanilor; un vrednic campion al țării, a cărei demnitate a exprimat-o în cuvinte de mîndrie ce nu se pot uita“.

Mort pe căile exilului (Heidelberg, 15 mai 1873), Cuza vodă a rămas viu în memoria și inimile românilor. Dacă n-a reușit să devină — așa cum îi urase Al. Papiu-Ilarian — „executorul fericit al planului celui mai mare domn și român [Mihai Viteazul] ce a avut vreodată Dacia lui Traian“, nu e mai puțin adevărat că, prin faptele sale, el a înlesnit realizarea acestui plan: Unirea și toate înfăptuirile domniei lui Cuza vodă au constituit temeliile solide pe care s-a înălțat România modernă.

[1-2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1974; 5/1973, 5/1976.

23 AUGUST 1944 o cotitură hotărîtoare pentru sfîrșitul războiului

JACQUES DE LAUNAY

Am stat în mai multe rînduri de vorbă[1] cu Albert Speer, după eliberarea sa din închisoarea Spandau, în anul 1966. Am căutat să determin, împreună cu el, momentele hotărîtoare pentru sfîrșitul războiului atunci cînd devenise atotputernicul ministru al Armamentului în cel de-al III-lea Reich[2]. Speer îmi confirmă că, pe plan militar, părerile lui coincid cu ale mele:

— Din punct de vedere al Frontului de Răsărit propriu-zis, cotitura a fost nu la Stalingrad, ci la Kursk.

Convenim amîndoi că, în momentul bătăliei de la Kursk (iulie 1943), cele două armate, cea sovietică și cea germană, s-au înfruntat avînd la comanda lor pe cei mai buni generali și la dispoziția lor un maximum de mijloace. Wehrmachtul a pierdut această bătălie decisivă, care a inaugurat retragerea sa neîntreruptă, pînă la Berlin[3].

De la 22 iunie 1941 și pînă în primăvara 1944 — cînd unele efective hitleriste au trecut în vestul Europei, pentru a face față iminentei debarcări aliate — armata sovietică a luptat împotriva unei mase de 153-201 divizii germane; în aceeași perioadă, aliații occidentali nu erau confruntați decît cu 2-20 divizii (pe fronturile african și italian)[4]. După debarcarea în Normandia, din 6 iunie 1944, 179 divizii germane se aflau încă pe Frontul de Est, în timp ce în Vest luptau doar 107.

De altfel, în Est, și-a pierdut Germania două treimi din trupele sale și anume 5 523 066 morți și dispăruți. Armata sovietică a nimicit 507 divizii germane în timp ce aliații anglo-americani au zdrobit în Europa Occidentală și în Africa de Nord 176 divizii ale Axei. Din cele 100 000 avioane pe care Luftwaffe le-a pierdut de-a lungul întregului război, 77 000 s-au prăbușit în Est.

În primăvara anului 1944, armata germană era încă foarte puternică, și, în ciuda retragerilor efectuate, nimeni nu și-ar fi închipuit că ar putea să fie bătută pe propriul ei teritoriu.

Să nu uităm că, de la venirea în fruntea Ministerului Armamentului, Speer a realizat în privința dotării trupelor cu tehnică militară lucruri extraordinare. În ciuda bombardamentelor aeriene, producția de armament a crescut în asemenea măsură încît a putut face posibilă, în 1944, dotarea completă a 130 divizii de infanterie și a 40 divizii blindate.

— Producția ar fi fost cu 30 la sută mai ridicată dacă n-am fi suferit bombardamentele aeriene din acea perioadă, mărturisește Speer, referindu-se în principal la raidurile aviației anglo-americane.

Pentru a compensa pierderile, numărul orelor de lucru s-a ridicat la 12 pe zi iar sub pămînt s-au construit uzine pe o suprafață de 300 000 m².

— După părerea dv., care a fost cauza materială a înfrîngerii finale a Germaniei? îl întreb pe fostul demnitar nazist.

— E limpede, îmi răspunde el, că această cauză a fost lipsa de carburanți. Dacă luăm numai necesitățile de benzină ale aviației, acestea erau în 1944 de circa 175 000 tone lunar. Or, începînd din iunie, nu puteam asigura decît sub 50 000 tone lunar, **iar din august 1944, cînd trupele noastre au trebuit să părăsească România, cifra a scăzut sub 20 000 tone. Era clar că mergeam spre dezastru.**

Aceasta a fost cauza înfrîngerii, continuă Speer. **Ea a apărut nu ca urmare a bombardamentelor strategice aeriene executate de britanici și americani, întrucît producția continua să sporească la sondele din Vest, ci prin pierderea, după 23 august 1944, a surselor de aprovizionare din România.**

De la această dată s-au intensificat demersurile ministrului Armamentului către Hitler prin care-l aviza că sfîrșitul este inevitabil aproape.

Fără doar și poate, conchide cel mai eficient ministru al lui Hitler, **acea zi de 23 august 1944, de la București, a dus la o întorsătură decisivă în istoria producției și economiei de război, deci în istoria conflagrației însăși.** (Sublinierea aparține redacției **Magazin istoric**.)

---

[1] Jacques de Launay este unul dintre cei mai reputați specialiști în istoria celui de-al doilea război mondial, îndeosebi în ceea ce privește aspectele secrete ale marii conflagrații. El este, de asemenea, unul dintre istoriografii occidentali care folosesc interviul cu participanții la evenimentele analizate, ca o sursă importantă de documentare. Revista **Magazin istoric** a publicat mai multe articole ale sale în nr. 2 și 6/1968, 10/1971, 1/1975, 1/1976. Menționăm și apariția volumului **Istoria secretă,** Ed. Științifică, 1970.

[2-3] Vezi **Magazin istoric,** nr. 2, 3, 4/1971; 4/1970.

[4] Cifrele menționate în articolul de față formează încă obiectul unor dispute pe tărîmul istoriei militare. Deși nimeni nu contestă că U.R.S.S. a purtat pe umerii săi greul războiului, estimările de efective, pierderi etc. variază considerabil de la autor la autor.

„Analiza desfăşurării evenimentelor demonstrează elocvent că formarea statului naţional unitar român nu este rezultatul unor înţelegeri încheiate la masa tratativelor, ci rodul luptei întregului popor însufleţit de năzuinţa seculară a unităţii, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat şi s-au jertfit atîtea generaţii de înaintaşi".

NICOLAE CEAUŞESCU

DECEMBRIE 1918:

IDEALUL UNIRII S-A ÎNFĂPTUIT

Unirea Transilvaniei cu România este urmarea firească a luptelor seculare ale poporului român, a afirmării voinţei sale ferme de a trăi liber şi suveran într-un stat unitar, independent. Necesitatea înfăptuirii acestui ideal naţional a fost în tot cursul istoriei moderne a poporului român o problemă cheie, de rezolvarea căreia depindea însuşi viitorul naţiunii române, dezvoltarea sa pe calea progresului şi a civilizaţiei. Unirea de la 1 Decembrie 1918 — în perspectiva istoriei — reprezintă o victorie epocală a mişcării de eliberare naţională a poporului român, ea este rodul luptei celor mai largi forţe sociale, rolul hotărîtor avîndu-l masele populare, neînfricaţii luptători pentru cauza unităţii.

Constantin Dobrogeanu-Gherea scria: „O ţară cu un organism social trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice. Împărţită în mai multe părţi, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală şi nesănătoasă în cel mai înalt grad".

Actul istoric de la Alba Iulia nu a fost numai o manifestare vie a unei dorinţe seculare împlinite, ci, în primul rînd, rezultatul unui proces istoric obiectiv, ajuns în faza de finalitate. La acest act memorabil, mulţi bărbaţi iluştri şi-au adus contribuţia lor pe diferite căi.

Scrisoarea lui Nicolae Iorga...

În anul 1926, Nicolae Iorga avea prilejul ca, în faţa Senatului, să evoce momente ale luptei de eliberare naţională a românilor transilvăneni. Acest prilej era oferit de alegerea lui Ştefan Cicio-Pop ca senator de drept.

Dr. Ştefan Cicio-Pop (1865-1934) a fost membru în conducerea Partidului Naţional Român din Transilvania (1901), deputat în Parlamentul de la Budapesta (1905-1918), a luptat pe multiple planuri pentru drepturile românilor din Imperiul habsburgic.

După formarea statului naţional unitar în 1918, Şt. Cicio-Pop a fost ministru de Stat din partea Transilvaniei în guvernele din 1918-1919, ministru de Externe şi preşedinte interimar de Consiliu (1919-1920), senator, preşedinte al Camerei deputaţilor (1928-1931). În această ultimă calitate, a sprijinit străduaniile lui Nicolae Titulescu de statornicire de relaţii de bună vecinătate cu U.R.S.S.

În luna octombrie 1930, a fost ales în Consiliul permanent creat la prima Conferinţă balcanică de la Atena. A luat parte şi la a doua Conferinţă a ţărilor balcanice, din octombrie 1931, de la Ankara.

La moartea lui, Nicolae Iorga scria în ziarul Neamul românesc, **din 18 februarie 1934: „Cu Ştefan Cicio-Pop dispare una dintre cele mai caracteristice figuri, din rîndul luptătorilor pentru unitatea românească".**

Iată cîteva extrase dintr-o scrisoare pe care marele istoric i-o adresa fruntaşului transilvănean, în iulie 1926. Documentul a fost pus la dispoziţia redacţiei Magazin istoric, **cu multă amabilitate, de către Ana Cicio-Pop Birtolon, fiica lui Şt. Cicio-Pop, ea însăşi martoră a evenimentelor istorice petrecute cu 59 ani în urmă.**

Anton RAŢIU

„Scumpe d-le Cicio-Pop,

Cred de datoria mea ca istoric să-mi arăt punctul de vedere cu privire la dreptul dv. de a lua loc în Senat ca membru de drept în puterea faptului că aţi prezidat Adunarea ardeleană care a proclamat Unirea [...]

Bazîndu-mă însă nu pe informaţiuni care pot fi determinate de trecătoare interese de partid, ci pe mărturii scrise şi tipărite, aşa cum se cuprind în foaia Românul *din lunile octombrie şi noiembrie 1918, trebuie să constat următoarele:*

Că la 20 octombrie st.v. funcţiona la Arad un Consiliu Naţional Român în locuinţa d-lui Ştefan C. Pop (Românul, *an VII, nr. 1).*

Că la 26 din aceeaşi lună proclamaţia «Către naţiunea română» *era iscălită, în numele acelui Consiliu tot de d-sa* (ibid).

Că zisul Consiliu se prezenta ca «supremul for al naţiunii române din Ungaria şi Transilvania» desfăcută prin acest fapt din statul ungar.

Că la 28 octombrie Consiliul se aduna «sub presidiul d-lui deputat dr. Ştefan C. Pop» (ibid. *nr. 2*).

Că el «lua asupră-şi sarcina susţinerii ordinei în comunele române sau cu majoritate română» şi aceasta însemna crearea altei ordini de stat, ceea ce se numeşte «preluarea imperiului».

Că în comunicatul oficial de la 27 ale lunii se decreta «realizarea fără amînare a dreptului naţiunii române de a dispune însăşi asupra soartei sale» creîndu-se prin secţia militară o armată naţională, pînă la «organizarea vieţii politice a naţiunii române» (ibid. *nr. 3*).

Că la 29 octombrie se constituia comanda supremă a gardelor naţionale române din Ungaria şi Transilvania «cu directa intervenţie a d-lui Ştefan C. Pop» (ibid. *nr. 4*).

Că la 30 octombrie se anunţa «guvernului Consiliului Naţional Maghiar» iar nu guvernului ungar, că acel «Consiliu Naţional Român» a luat puterea deplină de guvernare asupra teritoriilor locuite de români în Ardeal şi Ţara Ungurească (ibid. *nr. 5*).

Că negociaţiile cu trimisul maghiar, Iaszi Oszkar, s-au purtat la început de dl. Ştefan C. Pop singur, dl. V. Goldiş primind numai pe urmă această sarcină (ibid. *nr. 6*).

Că apoi Consiliul Naţional Român, care a luat în dezbatere propunerile maghiare, a fost prezidat tot de Ştefan C. Pop (ibid. *nr. 7*).

Că la 4 noiembrie d-sa era considerat de ziarul oficios al românilor tot ca «preşedintul celui mai înalt for al nostru» (ibid. *nr. 8*) [...]

Că în convocarea Adunării Naţionale, se vorbeşte, sub iscălitura d-lui Ştefan C. Pop, de nevoia «ca la gurile Dunării şi pe drumul larg unde comunică pulsul vieţii economice între Apus şi Răsărit, să se poată înfăptui ordinea, ceea ce înseamnă tot ideea de unire, pe care Adunarea avea s-o ratifice numai» (ibid. *nr. 11*).

Că la 12 noiembrie ziarul oficios al Consiliului publica proclamaţia generalului Prezan anunţînd că trupele româneşti, din ordinul regelui, trec Carpaţii şi mesajul pe care îl trimeteam din Iaşi ca să salut «deplina eliberare... îmbrăţişînd în aceeaşi răsplătire întreg neamul românesc» (ibid. *nr. 14*).

Că se repetau ştiri din Iaşi, aduse cu aeroplanul, prin care se afirma imediata necesitate a Unirii româneşti (ibid.).

Că la 18 noiembrie se arăta că «Adunarea Naţională Constituantă a românilor din Ungaria şi Transilvania pune la Alba Iulia în faptă acest credou naţional al neamului românesc» (ibid. *nr. 19*).

Că Adunarea a fost deschisă de d-l Ştefan C. Pop «în calitate de preşedinte al Marelui Sfat Naţional Român» (ibid. *nr. 20*) [...]

Primeşte, te rog, salutări amicale".

(ss) *N. IORGA*

1-iu iulie 1926

Casa de pe Bulevardul 6 Martie, din Arad, în care a locuit Ştefan Cicio-Pop şi unde a funcţionat, în anul 1918, Consiliul Naţional Român

In p. 16: *steagul Gărzii nationale din Alba Iulia, participantă la marea adunare de la 1 decembrie 1918 (Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România)*

...şi omagiul ziaristului maghiar

Pentru a cunoaşte atmosfera de lucru, de luptă, a acelor vremuri, publicăm în continuare, cu mici prescurtări, un articol apărut în ziarul de limbă germană Pester Loyd, **din Budapesta, sub semnătura publicistului Noti Károly, reprodus şi de ziarul de limbă maghiară din Arad,** Aradi Közlöny, **din 16 noiembrie 1918. El reflectă gînduri şi aprecieri cu atît mai semnificative, cu cît au apărut sub semnătura unui ziarist de naţionalitate maghiară, martor al luptei desfăşurate de români pentru înfăptuirea măreţelor idealuri de la 1 decembrie 1918.**

„O clădire simplă, numai parter. Acolo îşi rezolvă românii ardeleni problemele pe care ţara întreagă le aştepta cu nervii încordaţi. Acolo locuieşte Ştefan Cicio-Pop, deputat în Parlamentul ţării [de la Budapesta] şi preşedintele Consiliului Naţional Român. O simplă casă de orăşean, aşa cum se cuvine să aibă un avocat de provincie, muncitor şi sîrguincios, cu ferestre largi, cu ziduri spoite în alb, lipite de marginea unui trotuar îngust şi cu un pom desfrunzit în faţă, unul din lungul şir de arbori aliniaţi simetric pe marginea drumului.

La poartă se află un automobil. Ataşat de marginea parbrizului, în partea dinspre volan, un steguleţ în culorile roşu, galben şi albastru. Maşina este stropită peste tot cu noroi, urmele drumurilor lungi bătătorite cu membrii Consiliului prin îndepărtate şi ascunse sate româneşti. De pe cerdacul nu prea lung (ar fi exagerat să-l numim coridor), un geamlîc luminos se deschide spre curte. O uşă dă de-a dreptul în sufrageria locuinţei; în faţa pragului un preş pentru ştersul pantofilor. Mobilierul e simplu, fără stil, aşa cum îl găseşti aproape în toate casele micilor burghezi, oneşti şi gospodari.

Printre mobilierul odăii, se remarcă silueta impunătoare a unui bufet acoperit cu o placă de marmură. Piesa masivă, fără amprentă specială. Simplă, plăcută la vedere, fără personalitate, dar încîntă ochiul şi poate că e şi frumos, pentru că i-am văzut perechea în casa tatălui meu, unde în fiecare dimineaţă sora mea îl ştergea de praf cu o duioasă timiditate. În această casă, unde se făureşte acum istoria, totul e cît se poate de simplu. Acolo, unde se hotărăşte soarta dinastiilor, palatul e scăldat de strălucire, paşii se afundă în covoare mari, care înăbuşe zgomotele, iar lacheii sînt îmbrăcaţi în livrele cu fireturi de aur. Aici se hotărăşte doar soarta unui popor blajin, plin de hărnicie şi pentru o asemenea operă este suficientă ornamentaţia simplă a acestei odăi.

Seara, după ora 9, m-am dus la locuinţa lui Ştefan Cicio-Pop. Fruntaşii români se mai aflau în sufragerie; pe masă, într-o sticlă zveltă, strălucea vinul rubiniu. În afară de amfitrion, se mai aflau acolo Aurel Vlad, Ioan Erdely [român cu nume maghiarizat], Iuliu Maniu şi încă vreo 8-10 civili şi ofiţeri, membri mai puţin cunoscuţi ai Consiliului. Fruntaşii români erau aşezaţi în jurul mesei; în faţa lor, cele mai proaspete ziare din Budapesta, ale căror ştiri le comentau. M-am

adresat stăpînului casei cu titlul de «domnule deputat».

— Nu sînt deputat, a protestat el, acum sînt preşedintele Consiliului Naţional Român şi sper să nu mai reprezint niciodată de acum înainte poporul român în Parlamentul maghiar.

După care, amfitrionul m-a poftit să iau loc la masă, a adus un pahar şi deodată parcă zece mîini s-au întins ca să toarne vin în el.

Am încercat să obţin unele informaţii în legătură cu consfătuirea de azi. Mi-a răspuns dr. Aurel Vlad:

— Consfătuirea de astăzi nu s-a încheiat încă, din care motiv nici nu vă putem comunica nimic. Tot ce vă pot spune acum este că ne silim din răsputeri ca să menţinem ordinea şi liniştea, pînă la conferinţa de pace, cînd, în faţa tribunalului lumii, se va hotărî soarta naţiunii române.

— Ce informaţii aveţi despre situaţia privitoare la menţinerea ordinei în teritoriile locuite de români?

Răspunde acum Ştefan Cicio-Pop:

— Situaţia este satisfăcătoare. N-am primit de nicăieri ştiri despre tulburări sau devastări. De altfel, poporul nostru nu se lasă prea uşor influenţat de tulburători. În privinţa aceasta, lumea poate fi liniştită; în ţinuturile locuite de români, unde ordinea e asigurată de gărzile naţionale române, nu se vor produce dezordini şi jafuri.

— Acest fapt este o certitudine, s-au grăbit să sublinieze şi ceilalţi fruntaşi români.

Cînd convorbirea a trecut la probleme politice, s-au angrenat cu toţii în discuţie şi — aşa cum se obişnuieşte între oamenii crescuţi în aceeaşi ideologie — toţi şi-au dat silinţa să afirme cît mai convingător punctul de vedere al românismului. Un lucru ce nu poate fi tăgăduit: aceşti români sînt solidari şi uniţi în concepţiile lor politice.

La întrebările puse, mi-au răspuns mai adeseori simpaticul şi jovialul Ştefan Cicio-Pop şi mereu veselul Aurel Vlad. «Să nu le-o iau în nume de rău»..., mi-au spus ei. Se vorbea de nesfîrşitul şir de nedreptăţi cu care autorităţile guvernamentale maghiare stîrniseră atîta amărăciune poporului român. Cuvintele rostite de ei au ridicat, pentru o clipă, vălul străveziu al uitării de pe faţa defunctului regim, etalînd în faţa omului stupefiat dureroasa politică de împilare a naţionalităţilor...

Acum a intervenit Ştefan Cicio-Pop:

— În ceea ce priveşte concepţia maghiară, după care în cazul înfăptuirii dezideratului nostru naţional, poporul român asuprit se va transforma într-un popor asupritor, trebuie să spun că ea este greşită şi cu totul contrară realităţii. O naţiune, care veacuri de-a rîndul a fost oprimată şi care a cunoscut din plin dureroasa amărăciune a asupririi, va şti — învăţînd din experienţa suferinţei sale — să nu oprime şi să nu asuprească pe alţii. De altfel, poporul român este mult prea blînd pentru a fi în stare să iniţieze o politică de opresiune. Noi, românii din Ungaria, nu avem o aristocraţie, noi toţi sîntem fiii poporului şi cred că este cît se poate de natural ca noi să statornicim o politică a poporului în spiritul cel mai democrat al cuvîntului.

Ceasul de perete indica ora 10. Fruntaşii români s-au ridicat şi au trecut în odaia dinspre stradă, spre a-şi continua consfătuirea.

— Cît timp va dura şedinţa?

— Pînă în clipa cînd ne va doborî somnul — răspunde Aurel Vlad, la întrebarea mea. Acum trebuie să muncim ziua şi noaptea.

În faţa porţii stătea un soldat [român], cu cocardă tricoloră la chipiu. La ieşire, a luat poziţia de drepţi şi m-a salutat milităreşte".

Noti KÁROLY

Întreaga populaţie săsească

Ziarul **Alba Iulia**[1], nr. 3, din 8/21 ianuarie 1919, publica următoarea consemnare: „Rezoluţiunea saşilor de la adunarea ţinută în Mediaş în 8 ianuarie st[il] v[echi] zice între altele: Poporul [român] cel mai numeros al Transilvaniei [...] a declarat în Adunarea Naţională de la Alba Iulia alipirea la România... aceasta e o alipire a teritoriilor naţionale bine determinate prin circumstanţe etnografice. Luînd în consideraţie aceste toate şi **convinşi că prin aceasta se aduce la îndeplinire un vechi ideal şi se înfăptuieşte un eveniment** istoric universal; folosindu-ne de dreptul popoarelor de a hotărî singure de soarta lor, **noi poporul sas din Transilvania declarăm alipirea noastră cu România** şi adresăm poporului român salutul nostru frăţesc şi urările noastre de bine la îndeplinirea idealurilor sale naţionale. Poporul sas a avut o autonomie constituţională, care contrar asigurărilor solemne şi legale, le-a fost sustrasă. Poporul sas este convins că noul stat român îi va oferi şi îi va recunoaşte tot ceea ce are el nevoie pentru existenţa sa. Saşii speră şi doresc ca şi celelalte naţionalităţi din Ardeal să se ralieze la această hotărîre. Poporul sas, conştient de însemnătatea hotărîrilor sale, se consideră de azi încolo ca făcînd parte din regatul român, iar fiii şi fiicele sale ca cetăţeni români".

În numărul următor, din 15/28 ianuarie 1919, referindu-se la aceeaşi adunare a saşilor, ziarul consemna: „Întreg poporul săsesc a luat parte la adunare prin reprezentanţii lui aleşi, pe baza celui mai democratic drept de votare, în înţelesul căruia fiecare cetăţean sas, care a împlinit al 24-lea an al vieţii, a fost alegător. Fiind îndeobşte cunoscută organizaţia politică perfectă a saşilor, precum şi gradul înalt de cultură al lor, care are de consecinţă interesul viu al fiecărui cetăţean sas pentru chestiile care privesc poporul săsesc, cu drept cuvînt se poate spune că la adunarea de la Mediaş a luat parte întreg poporul săsesc.

Rezultatul adunării a fost că reprezentanţii poporului săsesc, înţelegînd rostul vremurilor de azi [...] a găsit cu cale de a hotărî, cu unanimitate de voturi, unirea cu România".

Ilie CIUTESCU

[1] **Aflat la Biblioteca Academiei, microfilme Mp 170; sublinierile aparţin originalului.**

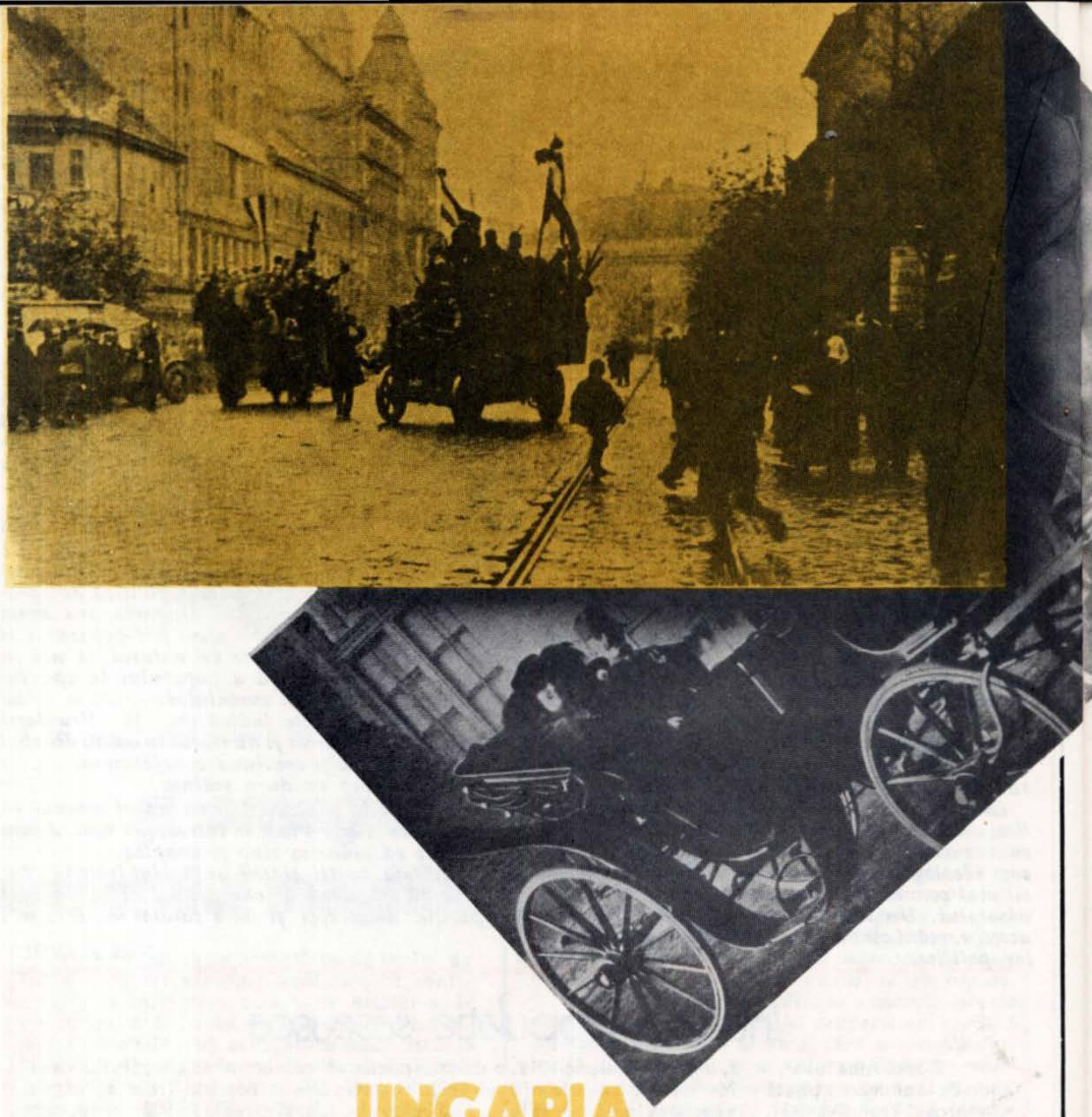

UNGARIA
ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (II)

ISTVÁN DEÁK

Continuăm publicarea — într-o formă prescurtată — a articolului semnat de istoricul american de origine maghiară István Deák, profesor la Universitatea Columbia din New York și specialist în istoria modernă a Europei Centrale și de Sud-Est, despre prăbușirea Ungariei habsburgice[1] la capătul primei conflagrații mondiale[2]. În numărul precedent al revistei, autorul a schițat tabloul social-politic și economic al societății maghiare în anii premergători războiului și în primii ani ai acestuia. Articolul insistă pe ideea că marea încleștare din 1914-1918 nu a făcut decît să accelereze procesul de dezintegrare, deja declanșat, al unei alte „închisori a popoarelor" — cea habsburgică, sortită, ca și temnița ridicată de țarismul rus, unei pieiri inevitabile. Titlul, subtitlurile și sublinierile aparțin redacției.

[1] În imagini: **29 octombrie 1918** — soldații revoluționari iau cu asalt Budapesta. Peste cîteva zile, monarhia habsburgică se va prăbuși. **28 octombrie 1918:** Carol de Habsburg (I-ul ca împărat al Austro-Ungariei, al IV-lea ca rege al Ungariei), se îndreaptă spre locul unde va fi inaugurată Universitatea din Debrețin.

[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 11/1977.

Răzbunarea împotriva României și consecințele ei

Războiul nu a curmat manevrele politicianiste: după cîteva luni de „armistițiu" [între partide], au urmat aproape patru ani de încăierări parlamentare, tradiționale în această țară.

Istoricul Amo J. Mayer scrie că, în principalele țări beligerante, perioada august 1914-martie 1917 a restabilit echilibrul politic în favoarea forțelor conservatoare. Apoi a început o perioadă care avea să dureze mai mult decît războiul și în care pacifiștii socialiștii și revoluționarii au ocupat avanscena, rîndurile lor fiind întărite de masele exasperate. În Ungaria, creșterea rapidă a nemulțumirii poporului a început încă din 1916.

În 1914, majoritatea absolută în Parlament aparținea Partidului Național al Muncii, condus de Tisza. Așazisa „Opoziție Patriotică" era formată din Partidul Independenței (cu o aripă de dreapta, condusă de contele Albert Apponyi, și una de stînga, în frunte cu contele Mihaly Karolyi), Partidul Constituțional (contele Gyula Andrassy-junior), Partidul Popular Catolic (contele Aladar Zichy) și o serie de alte partide mici. Divergențele dintre partidul lui Tisza și cele din opoziție priveau mai ales relațiile Ungariei cu împăratul Franz Joseph și cu Austria. Partidul Național al Muncii, de pildă, preconiza menținerea compromisului de la 1867, în timp ce partidele din opoziție cereau o modificare a raporturilor cu Viena, în favoarea Budapestei.

Cele două tabere parlamentare principale se declarau pentru alianța necondiționată cu Germania, o atitudine dură față de naționalitățile conlocuitoare, considerate potențial trădătoare, și contra reformei electorale. Excepție făceau, la început, Karolyi și gruparea sa. Pînă la urmă însă copleșit de apelurile la disciplina de partid și la patriotismul maghiar, Karolyi s-a angajat și el să susțină necondiționat războiul. Tisza putea dirija acum energic efortul de război, fără a se lovi de vreun obstacol. Poziția lui s-a consolidat și datorită Bisericii catolice: în tot cursul războiului, ierarhii acesteia s-au întrecut în a propovădui sacrificii tot mai mari formulînd chiar planuri bezmetice de expansiune a Ungariei cu ajutorul... misionarilor.

Pierderile dezastruoase de pe front și zvonul persistent că Înaltul comandament imperial sacrifica trupele maghiare în zonele critice ale frontului au stîrnit primele proteste în Parlament. În aprilie 1915, Partidul Independenței a cerut, în termeni destul de vagi, dreptul de vot pentru combatanți și a pledat, la fel de anemic, pentru independența economică a Ungariei și pentru o armată maghiară de sine stătătoare. Astfel s-au declanșat în Parlament lungi dezbateri, care au lăsat pe planul doi probleme mult mai acute ca: reforma agrară, drepturile naționalităților, iminența dezastrului economic și militar.

Anul 1916 a dat grave lovituri Puterilor Centrale: înfrîngeri la Verdun și în Tirolul de Sud, ofensiva lui Brusilov pe Frontul de Est, intrarea României în război[1]. Pe fronturile armatei austro-ungare, situația fusese salvată numai cu sprijinul Germaniei, care, în schimb, preluase pretutindeni conducerea operațiilor. Trebuie spus că politica maghiară a influențat covîrșitor strategia militară austro-ungară. În iarna 1914-1915, de exemplu, teama lui Tisza de o pătrundere rusească în zonele imperiului locuite de români și de intervenția ulterioară a României a determinat Înaltul comandament imperial să mai aseze efective inutil de mari de-a lungul arcului carpatic; drept urmare, campania din Galiția s-a soldat cu pieirea a sute de mii de soldați austro-ungari. Pe de altă parte, în august 1916, cînd armata română a pătruns cu relativă ușurință în Transilvania rămasă fără apărare, Tisza a fost aspru criticat în Parlamentul de la Budapesta, pe motiv că ar fi pus considerentele strategice generale mai presus de interesele naționale.

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 9/1976 și 10/1977.

Guvernul maghiar a uzat, după aceea, de toată forța sa de convingere pentru a declanșa o imediată campanie de răzbunare împotriva României. Transferul de trupe germane de pe Frontul de Vest pe cel din Carpați avea să slăbească serios pozițiile din Franța ale Puterilor Centrale.

La rege nou — un nou prim-ministru

Moneda maghiară se devaloriza rapid [în 1916]; impozitul pe venituri și pe profiturile de război nu a reușit să încetinească inflația. Începea să-și facă auzit glasul și opoziția extraparlamentară a social-democraților și a intelectualilor democrați-pacifiști.

Prima mare cotitură politică s-a petrecut în iulie 1916, cînd Mihaly Karolyi a părăsit Partidul Independenței și a format, împreună cu alți douăzeci deputați, Partidul Unit al Independenței și al Anului 1848, o combinație bizară de intelectualitate democrată și mică boierime ultranaționalistă. Programul preconiza o pace fără anexiuni[2], independență economică, financiară și militară a Ungariei, în cadrul unei „uniuni personale" cu Austria, votul universal, secret și egal, reforma agrară, asistența socială (numai problema naționalităților rămînea neabordată). Se crea astfel, pentru prima dată, un grup de opoziție important în afara „Opoziției Patriotice".

Intrarea în război a României, în august 1916, a dus la presiuni pentru demiterea lui Tisza. „Opoziția Patriotică", în loc să-l dezavueze pe „renegatul" Karolyi, a încheiat, cu el o alianță și l-a folosit ca vîrf de lance împotriva lui Tisza. Dar abia în noiembrie 1916, moartea împăratului Franz Joseph și urcarea pe tron a pacifistului Carol au creat condiții pentru ca demisia lui Tisza să devină posibilă. Lui Carol i-au trebuit, totuși, cîteva luni pînă s-a descotorosit de primul ministru maghiar. Acesta spera să salveze vechea ordine fără să schimbe nimic, opoziția

[2] În scopurile de război ale claselor dominante din Ungaria se includea acapararea unor teritorii ale Serbiei și, ulterior, României (vezi nota din p. 22) — **n.r.**

moderată opta pentru prefaceri simbolice, iar partidul lui Karolyi pentru reforme radicale.

Revoluția rusă din februarie 1917 nu a făcut decît să întărească convingerile celor trei tabere politice: răspîndirea ideilor revoluționare trebuia stăvilită fie prin forță, fie prin reforme moderate, fie prin transformări radicale și o pace separată cu Antanta. Carol însuși s-a situat de partea moderaților, dar a început să facă avansuri prudente lui Karolyi. La 22 mai 1917, regele Ungariei [care era și împăratul Austriei] a cerut demisia primului ministru, care a fost urmată de o demonstrație social-democrată de masă pentru vot universal, egal și secret.

La 8 iunie 1917, regele l-a numit prim-ministru pe contele Móric Esterházy. În iunie 1917, social-democrații au format „Blocul dreptului de vot", împreună cu partidul lui Karolyi și cu alte mici grupuri de democrați, radicali și social-creștini. Era prima alianță politică fățișă a social-democraților cu partidele burgheze; și ea s-a dovedit durabilă: la sfîrșitul războiului, Blocul avea să se transforme în Consiliul Național Maghiar.

O ultimă șansă ratată

Încă în 1915, frămîntările muncitorești obligaseră Partidul Social-Democrat să pună capăt „armistițiului" cu guvernul, presa socialistă criticînd controlul militar în fabrici, salariile mici și prețurile ridicate, durata excesivă a zilei de muncă. De asemenea, socialiștii reluaseră tradiționala lor campanie pentru vot universal, iar peste un an, la program se adăuga pacea fără anexiuni.

În paralel, după ce au biruit o gravă criză, sindicatele au mers pe o linie spectaculos de ascendentă. La sfîrșitul lui 1916, numărul salariaților organizați în sindicate scăzuse la jumătate față de perioada antebelică. De la acești 50 la sută — și tot în comparație cu ajunul războiului — totalul membrilor de sindicat a depășit 200 la sută (sfîrșitul lui 1917) și 700 la sută (sfîrșitul lui 1918).

Una din explicațiile acestei masive aderări la sindicate este inflația. În decembrie 1918, indicele de cost al vieții s-a ridicat la 858 comparativ cu nivelul 100 înainte de război, pe cînd indicele de salarizare al unui meseriaș calificat era de 810, al unui muncitor calificat de 458, al unui muncitor necalificat de 397, al unui funcționar particular de 282, iar al unui funcționar de stat de 183.

Karolyi susține, în memoriile sale, că vara lui 1917 a oferit Austro-Ungariei ultimul prilej de a ieși din război teafără. Situația pe fronturi îi era foarte favorabilă: Rusia se pregătea să iasă din război, italienii nu reușiseră să înainteze (la sfîrșitul anului ei aveau să fie aproape anihilați); armatele imperiale dispuneau încă de 3 500 000 oameni. Dacă monarhia habsburgică ar fi cerut o pace separată, este probabil că Anglia și Franța și-ar fi călcat, cel puțin parțial, angajamentele față de România și Serbia. Carol dorea din tot sufletul această pace, dar era gata să facă sacrificii teritoriale numai pe spinarea Germaniei, nu și pe a Austro-Ungariei. De aceea, tratativele sale secrete de pace au capotat în modul cel mai jalnic.

Guvernul Esterházy nu a întreprins nimic. Tisza, care mai deținea încă majoritatea absolută în Camera inferioară, nu voia să audă de reforme radicale, iar aristocrația latifundiară, care profitase din plin de pe urma războiului, nu era dispusă la experiențe democratice.

În august 1917, Esterházy a cedat postul de prim-ministru lui Sandor Wekerle, un bătrîn politician care nu se bucura de nici un prestigiu: de obîrșie germană, el trecea drept un înfocat germanofil. Din momentul numirii sale, vechea orînduire s-a cramponat de putere, în nădejdea unei victorii a Kaiserului Wilhelm II.

Revoluția din Octombrie și negocierile de pace de la Brest-Litovsk au dat aripi mișcării revoluționare.

Obsesiile acaparatoare ale grofilor și pacea de la București

Guvernul a luat măsuri pentru a împiedica răspîndirea propagandei bolșevice în Ungaria: la sfîrșitul lui 1917, efectivele jandarmeriei au crescut și unele unități au fost transferate în Capitală; cenzura a devenit mai riguroasă; prizonierii de război veniți din Rusia erau ținuți săptămîni de zile în carantină pentru „reeducare" (activitate pe care preoții au luat-o asupra lor). Dar, de îndată ce soldații înapoiați din Rusia au fost trimiși pe front, acolo și-au făcut apariția celule bolșevice.

În ianuarie 1918, la Budapesta, a izbucnit o grevă generală, care s-a întins imediat în toate celelalte centre industriale, cuprinzînd 500 000 muncitori. Acțiuni similare se petrecuseră mai înainte și la Berlin, și la Viena. Greviștii cereau creșterea salariilor, o pace dreaptă cu Rusia Sovietică și ieșirea neîntîrziată din război.

Curînd după înăbușirea grevei au avut loc noi mișcări. În prima jumătate a anului 1918, s-au înregistrat nenumărate greve spontane și cîteva răscoale în cazărmi. Era tot mai dificilă trimiterea recruților pe front; mulți dintre ei dezertau înainte de a ajunge pe cîmpul de luptă.

Dar îngîmfarea și mulțumirea de sine i-au împiedicat pe politicienii vechiului regim să vadă situația în culori reale. Ei urmăreau, încă cu încăpățînare, expansiuni teritoriale: la negocierile de pace cu România, armistițiul de la Buftea și pacea de la București (martie 1918), reprezentanții Ungariei s-au certat la cuțite cu austriacii, pe tema anexiunilor, reușind, în cele din urmă, să acapareze părți din teritoriile românești[1].

---

[1] Prin Tratatul de la București — semnat la 24 aprilie / 7 mai 1918 — dar care n-a fost ratificat niciodată, Ungaria anexa o fișie de-a lungul Carpaților în suprafață de 5 600 km², cu vîrfurile principale ale munților și 170 sate cu 150 000 români — n.r.

În iunie 1918, a avut loc o altă grevă generală, tot cu 500 000 participanți. Agitația s-a propagat și printre minoritățile naționale, care au acționat în calitate de cetățeni ai viitoarelor state suverane. Toți ochii politicienilor maghiari erau îndreptați spre Frontul de Vest, unde generalul Erich von Ludendorff promisese o ofensivă victorioasă. Dar operațiile militare germane din timpul verii au eșuat, ca și cele austro-ungare de pe Piave. La sfîrșitul lui septembrie, Bulgaria a depus armele. Cine să oprească armatele Antantei, care înaintau din Balcani spre nord? La 16 octombrie 1918, împăratul Carol a dat publicității manifestul despre federalizarea Austriei, dar nu și a Ungariei, care opusese un veto neînduplecat. De unde se vede că, pînă și atunci, oamenii de stat maghiari își mai închipuiau că pot păstra integritatea teritorială a Ungariei fără a acorda măcar autonomie naționalităților conlocuitoare.

La 17 octombrie, Tisza a recunoscut în Camera inferioară că războiul fusese pierdut. Totuși, peste cîteva zile, guvernul de la Budapesta a ajuns la încrezătoarea concluzie că federalizarea Austriei anulase acordul de compromis și că Ungaria își recăpătase deplina suveranitate. La 23 octombrie, Wekerle a demisionat, dar regele i-a cerut să rămînă la post. Au început negocieri înfrigurate pentru înlocuirea sa, Carol personal stînd de vorbă cu candidații. Comitetele naționale au preluat conducerea Boemiei, a provinciilor slave din sud, a Galiției, a unor părți din Transilvania și chiar a Austriei.

La 25 octombrie 1916, „Blocul dreptului de vot" s-a transformat în Consiliul Național Maghiar care cerea: independența Ungariei; încheierea imediată a păcii; dizolvarea Camerei inferioare, alegeri noi, bazate pe vot universal, secret și egal, inclusiv pentru femei; măsuri urgente pentru stăvilirea foametei; amnistierea tuturor deținuților politici libertatea presei; reforma agrară; exproprierea parțială a „capitalului acumulat" și aplicarea principiilor lui Wilson față de naționalități[1]. Ce însemna exact acest ultim punct nu era limpede, dar cu siguranță că pînă și Consiliul Național credea în integritatea teritorială a Ungariei.

La 29 octombrie, Carol l-a numit prim-ministru pe contele Janos Hadik — care avea reputația unui om de mînă forte — și i-a pus la dispoziție trupe pentru restabilirea ordinii. Dar nici lui nu i-a mers mai bine. Încă la 28 octombrie, la Budapesta avusese loc o demonstrație de masă, participanții cerînd un guvern format din membri ai Consiliului Național. Unități militare au încercat să-i oprească pe manifestanții care se îndreptau spre castelul regal din Buda; trei oameni au fost uciși și mulți alții răniți. La 30 octombrie, tulburările s-au întețit. Peste noapte, Budapesta a încăput pe mîinile revoluționarilor, un sfat al soldaților asumîndu-și controlul în numele Consiliului Național. Generalul Geza Lukakici, comandantul militar al Budapestei, a încercat să înăbușe răzmerița, dar s-a trezit fără soldați și fără polițiști, care fie că trecuseră de partea revoluționarilor, fie că se întorseseră în cazărmile lor.

În cursul nopții de 30 spre 31 octombrie, membrii Consiliului Național erau convinși că vor fi arestați. Dar, la 31 octombrie, mulțimea în delir i-a aclamat ca membri ai noului guvern. În aceeași zi, regele însuși și-a dat, prin telefon, încuviințarea **post factum** pentru această numire de către popor.

Febrilele „zile de octombrie" au marcat o mare victorie a muncitorilor și soldaților, care formaseră grosul manifestanților din Budapesta.

---

[1] Este vorba despre cea de-a 10-a prevedere din faimoasele 14 puncte ale președintelui S.U.A. Thomas W. Wilson, care preconiza acordarea deplinelor posibilități de dezvoltare autonomă tuturor națiunilor și naționalităților din cuprinsul Austro-Ungariei — **n.r.**

«1947 PREMIANȚI»

(Urmare din p. 9)

Mihail — *Bîrlad;* Rădoi Carol — *B;* Florescu Mircea — *Turnu Măgurele;* Florescu Magdalena — *Turnu Măgurele;* Antochi Petru — *BC;* Temereancă Ștefan — *B;* Vlad Paraschiva — *GL;* Iliescu Gheorghe — *B;* Macrinici Eugen — *SB;* Măluță Eugenia — *IS;* Mirică Constantin — *Pănătău, BZ;* Cecălăcean Emil — *Tg. Mureș;* Bularca Delia — *BV;* Goanță Viorel — *B;* Panciu Lecca — *B;* Drăgan Aurel — *BV;* Crețu Elena — *Rm. Vîlcea;* Crețu Ion — *Rm. Vîlcea;* Lungu Ioan — *Focșani;* Rebegea Gheorghe — *TL;* Truțan Marian — *Drobeta-Turnu Severin;* Petrescu Păuna — *Craiova;* Sasu Rodica — *B;* Duță Vasile — *B;* Păunescu Rodica — *Caracal;* Păunescu Ioana — *Caracal;* Păunescu Constantin — *Caracal;* Cenea Marcela — *Caracal;* Tomovici Gh. — *B;* Murgescu Marian — *Drăgășani, VL;* Leonte Iacob — *BR;* Sava Viki — *Craiova;* Cristea Constantin — *Săhăteni, BZ;* Mocanu Iudit — *Codlea, BV;* Mocanu Vasile — *Codlea; BV;* Dumitrescu Liliana — *Craiova;* Penția Aurelia — *Timișoara;* Sorin Haralamb — *B;* Coriolan Comloșan — *Timișoara;* Duțulescu Petre — *Craiova;* Victor Juncu — *Ploiești;* Man Maria — *Sighetu Marmației;* Liviu Mureșanu — *BV;* Soare T. Ioan — *Focșani;* Bortiș Alexandrina — *AR;* Păunescu Constantin — *Caracal;* Chiriac Gh. — *Tg. Ocna;* Vasiliu Olga — *IS;* Măcicășan Ioan — *Cluj-Napoca;* Țuțuian Ioan — *BV;* Cireașă Dumitru — *GL;* Pomană Nicolae — *BV;* Ioniță Al. — *B;* Munteanu Ileana — *B;* Munteanu Valentina — *B;* Ilisa Evrica — *B;* Damian Gheorghe — *BR;* Dănăilă Gheorghe — *Bîrlad;* Dumitrache Anton — *Pitești;* Simion Viorel — *BZ;* Paraschiv Grigore — *BZ;* Antonescu Pavel — *BZ;* Ștefănescu Felicia — *B;* Mihăilescu Elena — *B;* Perial N. — *B;* Maria Capriel — *B;* Fomov Mihai — *B;* Elena Vernescu — *B;* Victor Vernescu — *B;* Crăciun I. — *GL;* Cristescu Gheorghe — *CT;* Niclescu Marcel — *B;* Stoica Mircea — *B;* Sterescu Elena — *Curtea de Argeș;* Păiuș Eugenia — *Aiud;* Fărcășanu Ecaterina — *B;* Gatkiewicz Gheorghe — *B;* Postolache Nicolae — *Brezoi, VL;* Chitanu Marcela — *B;* Oprea Gheorghe — *Ploiești;* Tăbăran Teodor — *B;* Rânja Leon — *Turda;* Vitez Ion — *B;* Fărcășanu Bogdan — *B;* Sar Anton — *Roman;* Bursuc Liviu — *IS;* Ugran Floare — *Tg. Mureș;* Mărculescu Mihai — *Piatra Neamț;* Mustățea Ionel — *Oradea;* Moisei Radu — *GL;* Moisei Marcel — *GL;* Benga Constantin — *Caransebeș;* Harpa Vasile — *Gheorghe Gheorghiu-Dej, BC;* Culda Gabriela — *Ploiești;* Olah Gheorghe — *Piatra Neamț;* Ometa Emil — *Brad, HD;* Dascălu George — *Ploiești;* Malciu Doina — *TL;* Dascălu Elena — *Ploiești;* Vîrloianu Iulius — *Craiova;* Balca Rafila — *Aiud;* Mărginean Emilian — *Aiud;* Țepeluș Petru — *Voșlobeni, HG;* Chitez Gheorghe — *B;* Cristea Mihai — *SV;* Mustățea Ioan — *Oradea;* Bursuc Martin — *IS;*

(Continuare în p. 38)

ROMÂNII LA PLEVNA–
așa cum i-a văzut un ofițer englez din tabăra otomană

William V. Herbert, autorul lucrării The Defence of Plevna—1877, written by one who took part in it **(Apărarea Plevnei — 1877 scrisă de un participant), apărută la Londra în 1895, aduce o notă cu totul aparte în memorialistica britanică consacrată războiului ruso-româno-turc din 1877-1878.**

Englez după tată, W.V. Herbert s-a născut în 1859 la Berlin și a fost educat în atmosfera politică din epoca unificării Germaniei. Cunoștea limbile germană, engleză, franceză și spaniolă și dorea să devină medic sau ofițer. În momentul în care „criza orientală" dădea semne evidente că se va transforma într-un nou conflict militar ruso-turc, a început să învețe limba turcă. Pentru perfecționarea cunoștințelor, a apelat la serviciile unui ofițer de rezervă care fusese cîțiva ani la Constantinopol cu o misiune militară prusiană. Apoi, s-a îmbarcat, la Marsilia, și a ajuns la Constantinopol, în ziua de 2 februarie 1877. Avea asupra sa scrisori de recomandare către familii de europeni stabilite în capitala Imperiului otoman și către ambasadele și consulatele Angliei și Germaniei. În urma unei audiențe la ministrul de Război otoman, a fost înrolat în armata turcă cu gradul de locotenent. În această calitate a primit comanda unui detașament de 180 soldați cu care s-a deplasat la Vidin, fiind martor al primului duel de artilerie dintre români și turci. La început, în timpul operațiilor de apărare a Plevnei, conduse de Osman-pașa, a comandat un pluton; după prima bătălie, W.V. Herbert a fost avansat locotenent major și a preluat comanda unui batalion. A împărtășit soarta tuturor soldaților și ofițerilor garnizoanei Plevnei, care, la 10 decembrie 1877, a capitulat[1] în fața trupelor româno-ruse, după un lung și îndîrjit asediu. Perioada prizonieratului și-a petrecut-o la București și la Harkov; în martie 1878, a fost eliberat și s-a înrolat în armata britanică.

În timpul campaniei, tînărul locotenent a redactat un jurnal voluminos, pe care l-a rătăcit, din păcate, în confuzia generală din ziua de 10 decembrie 1877. A reușit să salveze doar o agendă și cîteva file din jurnal. În timpul captivității din Rusia și-a reconstituit o parte a jurnalului, folosindu-se și de relatările celorlalți prizonieri. Pe baza acestui material, în 1895, la 17 ani după terminarea războiului, și-a publicat lucrarea amintită la începutul acestor rînduri, care s-a bucurat de mare răsunet în Anglia. La apariția cărții, ziarul The Spectator, **din 8 august 1895, remarca: „**Apărarea Plevnei **a d-lui Herbert povestește, credem pentru prima dată, istoria lui Osman-pașa, văzută din interior".**

Alături de alți autori, W.V. Herbert a adus o contribuție însemnată la o mai justă apreciere, în Anglia, a rolului jucat de armata română în cadrul războiului din 1877-1878, a scopului urmărit de poporul român prin participarea sa la acest eveniment.

Iată motivele pentru care ne-am propus să spicuim cîteva fragmente din această lucrare.

Mihai POPESCU

La 24 aprilie 1877[2], țarul Alexandru II, aflîndu-se pe atunci la Chișinău (Basarabia), unde conducea manevre militare, a declarat împotriva sultanului Abdul Hamid II un război pe care îl pregătise vreme de aproape doi ani (p.3).

Încă înainte de a nara evenimentele, autorul găsește prilejul să formuleze numeroase judecăți de valoare, inclusiv unele care privesc direct țara noastră:

În defensivă, infanteriștii turci luptau cu o dîrzenie și o perseverență care-l făcuseră pe Moltke să remarce: „Turcii încep să se apere abia în clipa cînd alții ar da bir cu fugiții". În atac, le lipsea impetuozitatea infanteriștilor români, care-i întreceau pînă și pe ruși (p. 79).

[Guvernul otoman] considera România drept un cert inamic

---

[1] Despre contribuția armatei române la asedierea și ocuparea Plevnei, revista noastră a scris în repetate rînduri: vezi **Magazin istoric,** nr. 1 și 9/1967, nr. 5/1972 și 5/1977.

[2] Toate datele sînt pe stil nou — **n.r.**

potențial, deși nici un foc nu s-a tras din această parte, pînă în ziua de 8 mai. Despre prințul Carol al României, acum [în 1895] regele acestei țări, deși socotit un răzvrătit, se vorbea într-o anumită măsură cu respect [în cercurile oficiale de la Constantinopol] (p. 82).

La începutul lunii mai 1877, William Herbert se afla cantonat la Vidin. Cele două săptămîni care s-au scurs de la izbucnirea oficială a războiului nu au fost marcate de nici un eveniment militar. Pe front domnește cea mai desăvîrșită acalmie. Pînă în ziua de 8 mai 1877:

Nu pot să stabilesc exact ora, dar cred că, pe la 4 după-amiază, a tras un tun amplasat la stînga noastră. Curînd i-au urmat alte focuri de artilerie, trase pe ambele maluri ale Dunării, adică la Calafat și la extremitatea de nord-vest a Vidinului, unde se găseau atunci și monitoarele [otomane].

Primul foc de tun fusese tras de turci — parte în chip de sondaj sau de sfidare, parte ca semnal pentru celelalte baterii — de pe colina Ghazi Bair, reduta situată în colțul de nord-est [al fortificațiilor], în punctul cel mai apropiat de Calafat. La care Calafatul a răspuns imediat.

Din punct de vedere politic și istoric, primul obuz tras din Calafat a reprezentat un fapt de cea mai mare importanță, deoarece a îndreptat evenimentele viitorului pe un făgaș care va dura decenii, probabil chiar secole. Acest foc a risipit orice îndoială cu privire la atitudinea României; a rupt legăturile dintre statul vasal și cel suzeran; a însemnat începutul ostilităților pentru armata de la Vidin, cu certitudinea că numai un curs de apă o despărțea de un inamic gata de luptă și dornic să lupte. Primul obuz tras din Calafat a semnificat pentru România independența față de Poartă — care o dominase trei veacuri și jumătate — pentru Turcia un nou dușman de care să țină seama și pentru Rusia un aliat foarte hotărît să se bată.

La 22 mai, prințul Carol s-a proclamat domnitor independent al României; dar țarul i-a respins oferta de cooperare activă, declarîndu-și neputința de a accepta cele două condiții ale ofertei: Carol să fie încoronat ca rege și să i se încredințeze comanda supremă a trupelor care operau în Bulgaria (pp. 106-115).

Trupe otomane cu cîteva zile înainte de sfîrșitul războiului

Englezi, foşti ofiţeri în armata otomană, căzuţi prizonieri, au fost trataţi la Bucureşti, cum subliniază şi autorul însemnărilor din aceste pagini, cu prietenie şi ospitalitate. (Reproduceri din revista The Illustrated London News.)

După ce descrie cele trei direcţii de atac ale trupelor ruse — sud, est şi vest — autorul vorbeşte despre victoriile obţinute de otomani, la 20 şi 30 iulie, în primele două bătălii ale Plevnei, împotriva trupelor ţariste, comandate de generalul von Krüdner.

Marele cartier general al rușilor s-a retras de la [Veliko] Tîrnovo la Bulgăreni [actualul oraș Levski]; Gurko a fost rechemat de dincolo de Munţii Balcani; Rumelia de est a fost evacuată; ţareviciul s-a retras peste rîul Lom; anterior refuzată cu dispreţ, cooperarea activă a României a fost acum acceptată cu o grabă la fel de mare; s-a decretat mobilizarea a încă zece divizii (p. 208).

Iată şi versiunea lui Herbert despre telegrama primită de domnitorul Carol, la 31 iulie 1877:

Marele duce Nicolae, comandantul-şef al armatelor ruse a zugrăvit situaţia, cu o inconştientă sinceritate, în celebra telegramă către prinţul Carol al României: „Veniţi în ajutorul nostru. Treceţi Dunărea unde doriţi, cum doriţi, în ce condiţii doriţi, dar veniţine repede în ajutor. Turcii ne nimicesc. Cauza creştină este pierdută“ (p. 209).

[La Plevna] eram la curent cu tot ce se întîmpla în lumea largă. O imensă satisfacţie a stîrnit în tabără retragerea rușilor pe toate liniile, dar noua lor alianţă ofensivă cu românii şi, mai tîrziu, trecerea acestora peste Dunăre constituiau o sursă de preocupări pentru ofiţerii cu educaţie mai înaltă (p. 215).

În legătură cu cea de-a treia bătălie a Plevnei (7-12 septembrie 1877), autorul comentează:

La ora 5 [12 septembrie] totul s-a terminat: a treia şi cea mai mare bătălie a Plev-

Simpozion la Ankara dedicat Centenarului Independenței de stat a României

Între 20-21 octombrie a avut loc la Ankara, sub auspiciile Societății turce de istorie (**Türk Tarih Kurumu**), un simpozion dedicat Centenarului Independenței României la care au fost invitați cinci istorici din țara noastră ce au susținut comunicări. Prof. univ. Ștefan Ștefănescu, conducătorul delegației române, a analizat aspectele generale ale relațiilor româno-turce, reliefînd statutul juridic de autonomie al țărilor române în raport cu Poarta otomană în evul mediu, prin regimul capitulațiilor. Au fost prezentate apoi comunicările: **Istoria Imperiului otoman în istoriografia românească** (prof. dr. Carol Göllner), **Istoria poporului român în izvoarele narative și diplomatice otomane** (cercetătorul Mustafa A. Mehmet de la Institutul de studii sud-est europene din București), **Relațiile economice româno-turce** (dr. Paul Cernovodeanu) și **Relațiile cultural-artistice româno-turce** (prof. dr. Vasile Drăguț) și impactul lor în dezvoltarea celor două popoare.

Au fost prezenți la această manifestare științifică, prof. univ. Enver Ziya Karal, președintele Societății turce de istorie, prof. Ulug Igdemir, directorul aceleiași instituții, prof. dr. Afet Inan, fiica adoptivă a lui Mustafa Kemal Atatürk, fondatorul statului modern turc, prof. Hamit Zübeyir Koşay de la Universitatea din Ankara, prof. Bekir S. Baykal, de la aceeași universitate, prof. M. T. Gögbilgin de la Universitatea din Istanbul, prof. de istoria artei Semavi Eyice și alții.

Luările de cuvînt ale specialiștilor turci au subliniat caracterul unitar al tematicii Simpozionului, nivelul științific ridicat al comunicărilor istoricilor români, conținutul lor cuprinzător și bazat pe o bogată documentare, expunerile îmbrățișînd cele mai variate aspecte ale relațiilor româno-turce de-a lungul veacurilor.

Presa turcă a consemnat, pe larg, uneori chiar în prima pagină, știri privind Simpozionul istoricilor români și turci. Lucrările Simpozionului vor fi reunite și publicate într-un volum.

La încheierea Simpozionului, conducătorii celor două delegații, respectiv prof. univ. Șt. Ștefănescu și E.Z. Karal, au subliniat, în cuvîntările lor, tradițiile colaborării româno-turce pe multiple planuri, dar mai cu seamă economic și cultural-științific, inclusiv sentimentele de stimă, respect reciproc și prietenie de care au fost animate cele două popoare mai ales după instaurarea Republicii Turce de către Kemal Atatürk, relații continuate astăzi pe un plan superior și stimulate prin convorbirile și vizitele la cel mai înalt nivel ale conducătorilor celor două state.

La Simpozion au asistat Mehmed Unadi, vicepreședintele Senatului, președintele grupului parlamentar de prietenie cu România, prof. Bedrettin Tuncel, președintele Comisiei naționale U.N.E.S.C.O. din Turcia și alți înalți funcționari ai Ministerului Afacerilor Externe.

Reușită științifică cu un puternic mesaj politic pozitiv, Simpozionul de la Ankara, consacrat Centenarului Independenței României, a relevat condițiile optime pentru a dezvolta și mai mult colaborarea fructuoasă dintre istoricii români și turci, cărora le revine un rol însemnat în mai buna cunoaștere și apropiere a celor două popoare.

Paul CERNOVODEANU

---

nei a luat sfîrșit, aducînd rușilor un eșec total. În schimbul celor 20 000 oameni sacrificați ei nu au dobîndit decît o mică redută, fără nici o valoare strategică. Pînă și acest succes limitat s-a datorat în primul rînd românilor, fapt care trebuie să fi făcut mult sînge rău comandanților ruși (p. 269).

Cîteva pasaje din relatarea despre pregătirea asediului și desfășurarea acestuia:

La 19 octombrie românii au atacat reduta Baș Tabiia [Grivița 2] și au fost respinși. Și-au reînnoit asaltul în cursul nopții, cu același rezultat. Pierderile lor, în morți și răniți, se ridicau la 1 000, ale noastre la 200. Lupta a avut un aspect dintre cele mai feroce și mai dezlănțuite Pentru a se cățăra pe redută, românii foloseau scări de 10 m lungime, pe care le propteau la un unghi de aproape 90 grade (p. 305).

La 10 noiembrie soldații [care luptau la Griviţa 2] au încheiat un armistițiu neoficial de șase ore, cînd am conversat îndelung, fumînd cot la cot cu un îndatoritor locotenent român. Pretextul acestui ciudat armistițiu era îngroparea cîtorva soldați căzuți în ajun, dar această sarcină s-a îndeplinit în două ceasuri.

În timp ce stăteam la taifas cu românul, soldații [români și turci] urmau exemplul mai marilor lor, vorbind unii cu ceilalți în frînturi de turcă stricată, gesticulînd comic sau făcîndu-și semne, mîncînd laolaltă biscuiți, schimbînd între ei diferite obiecte. Întreaga scenă era extrem de bizară și într-un nemaipomenit contrast cu noțiunile curente în materie de război.

În după-amiaza aceleiași zile, după scurgerea perioadei de armistițiu [și revenirea pe pozițiile a turcilor și românilor], le-am oferit românilor un fel de spectacol cu păpuși, într-un asurzitor acompaniament de tobe, talgere, fluiere de metal și cimpoaie. Românii s-au revanșat după căderea întunericului, prezentîndu-ne un joc

de umbre, proiectate pe un cearşaf enorm, în spatele căruia ardea un foc. O mică piesetă — avînd ca personaje umbrele unui bărbat slăbănog şi unei femei de proporţii monstruoase — m-a făcut să rîd cu poftă (pp. 329-332).

La 10 decembrie 1877 are loc capitularea Plevnei, moment victorios pentru ostaşii români şi ruşi, dar moment de încercare pentru soldaţii şi ofiţerii lui Osman-paşa, inclusiv pentru William Herbert:

După o campanie de douăzeci de săptămîni, din cei 19 ofiţeri şi 650 soldaţi, cîţi avea iniţial batalionul, rămăseseră doar 10 ofiţeri şi 200 soldaţi. Ei au fost cei care s-au predat unui colonel român la 10 decembrie, atunci cînd întunericul se pogora, posomorît şi ameninţător, învăluind Plevna.

Mi-am ascuns faţa în mîini şi m-am lăsat pradă celei mai amare jumătăţi de oră de gînduri prin care am trecut vreodată. Din această stare jalnică m-a scos o voce voioasă şi o uşoară atingere pe umăr. Privind în sus l-am văzut pe tînărul locotenent român, cu care discutasem atît de prietenește în cursul „armistiţiului" de la 10 noiembrie.

Prietenul meu, pe care-l chema Ceavgianu (m-am străduit să transcriu fonetic acest nume) a vorbit cu ofiţerul de la comanda pazei şi m-a dus, împreună cu alţi trei ofiţeri turci, la bivuacul său, aflat într-una din redutele Opanezului. Aici ne-a prezentat camarazilor săi care, prietenoşi şi ospitalieri, ne-au oferit grog fierbinte, pîine şi carne rece.

Cum am mai devorat mîncarea! Cît despre ceşti, le-am lins în cel mai direct sens al cuvîntului. Amabilele noastre gazde ne priveau cu un amuzament blajin şi mi s-a părut că zăresc o lacrimă strălucind în ochii inteligenţi ai lui Ceavgianu (pp. 400-401).

Într-o dimineaţă de decembrie, cînd zăpada ne ajungea aproape la genunchi, am fost dus la Verbiţa, unde m-am alăturat unui grup de 2 000 prizonieri, sub escortă românească. De acolo am luat-o prin Siştovo şi Zimnicea spre Bucureşti, trecînd Dunărea pe un pod de vase, construit de ruşi.

Călătoria a durat opt zile. Grosul prizonierilor şi al escortei mergea pe jos, în afară de cazul cînd generoşii ţăran. români ne puneau la dispoziţie căruţele lor.

La Bucureşti, suferinţele noastre au luat sfîrşit. Pe străzi, femeile împărţeau pîine, supă, cafea, prăjituri, ţigări, băuturi spirtoase. Cazarma unde am fost cantonaţi ni s-a părut un adevărat paradis.

„Comportarea lor delicată şi zelul omeniei"

În urma strălucitei victorii obţinute la Plevna, garnizoana otomană comandată de Osman-paşa a capitulat, armata română capturînd 24 tunuri, 16 chesoane şi 5 000 puşti, precum şi un mare număr de prizonieri — 2 paşale, 225 ofiţeri, 10 227 soldaţi.

Documentele epocii, numeroasele mărturii ale participanţilor la război evidenţiază omenia şi respectul cu care au fost trataţi prizonierii otomani pe pămîntul românesc.

Printre ele se numără şi scrisorile de mulţumire ale unor prizonieri otomani adresate autorităţilor româneşti, prin care îşi exprimă sentimentele de gratitudine faţă de felul în care au fost trataţi în timpul şederii la Bucureşti. Scrisorile se află în Arhivele Statului, colecţia Documente muntenești XLI/91-92; ele completează tabloul general al finalului războiului pentru cucerirea independenţei, un final în care învinsul se desparte fără ură de învingătorul care nu i-a ştirbit demnitatea de om.

Astfel, într-o scrisoare, din 15 martie 1878, căpitanii de cavalerie Ahmed şi Mehmed Emin, adjutantul-major de cavalerie Lutfi Zürab, intendentul Ali Riza, maiorul Mehmed Halim, maiorul de cavalerie Şükri Miharrem, îşi exprimă recunoştinţa cu următoarele cuvinte: „Făcînd parte din oastea otomană de la Plevna, în timpul prizonieratului nostru, datorat soartei, cîtă vreme am rămas pe teritoriul statului României, ne-a fost desemnat ca loc de şedere oraşul Bucureşti (Bükreş), capitala ţării.

În timpul prizonieratului şi al şederii noastre, comandantul oraşului amintit, preţuitul efendi colonel Budişteanu-bei a arătat multă bunăvoinţă pentru liniştea şi bunăstarea ofiţerilor, ca şi ale ostaşilor din oştile otomane, şi a luat multe măsuri demne de laudă, încît este clar că, oricît de multe mulţumiri i-am prezenta, tot ar însemna ca şi nimica. Totuşi, am îndrăznit să-i oferim această umilă scrisoare de mulţumire a noastră, ca să-i rămînă amintire şi ca să se ştie că nu vor fi uitate niciodată din memoria otomană comportarea lor delicată şi zelul omeniei pe care au arătat-o faţă de noi, ca şi pentru faptul că s-ar putea ca acestea să fie menţionate în istorii".

Florica RANCA

cărți sosite la redacție

● **Constantin Dobrogeanu-Gherea — OPERE COMPLETE,** *vol. III (sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.; ediție îngrijită de un colectiv format din* **Ion Popescu-Puțuri, Ștefan Voitec** *— coordonatori,* **Augustin Deac, Ion Iacoș, Ion Mamina).**

Editura Politică, București, 1977, 568 pp., 25 lei: *un nou volum din cea dintîi ediție completă a operei marelui gînditor și militant socialist, cuprinzînd studii, articole, conferințe și interviuri din perioada martie 1892-noiembrie 1909.*

● **Olimpiu Matichescu — SOLIDARI CU POPORUL ROMÂN.**

Editura Politică, București, 1977, 256 pp., 7 lei: *respectul, simpatia și sprijinul de care s-a bucurat, pe plan internațional, mișcarea muncitorească, democratică și antifascistă din România, în perioada interbelică (1918-1939).*

● **M. Petrescu-Dîmbovița — DEPOZITELE DE BRONZURI DIN ROMÂNIA.**

Editura Academiei, București, 1977, 392 pp., 51 lei: *obiectele de bronz, din sec. XVI-VI î.e.n. descoperite pe teritoriul patriei noastre, intrate în patrimoniul muzeelor din țară și din străinătate, prezentate pentru prima oară în mod exhaustiv.*

● **INSCRIPȚIILE DACIEI ROMANE,** *vol. II (culese, traduse, comentate și indexate de* **Grigore Florescu** *și* **Constantin C. Petolescu).**

Editura Academiei, București, 1977, 276 pp., + 23 planșe, 27 lei: *661 inscripții în latină și greacă din sec. II-III e.n., descoperite pe teritoriul Olteniei și Munteniei.*

● **EPIGRAPHICA** *(volum îngrijit de* **D. M. Pippidi** *și* **Em. Popescu).**

Editura Academiei, București, 1977, 288 pp., 25 lei: *studii ale specialiștilor români publicate în întîmpinarea celui de-al VII-lea Congres internațional de epigrafie greacă și latină.*

● **Alexandru Duțu — RUMANIAN HUMANISTS AND EUROPEAN CULTURE.**

Editura Academiei, București, 1977, 196 pp., 10 lei: *studiu comparativ de istoria culturii, relevînd contribuția umaniștilor români la tezaurul spiritual european.*

● **M. C. Stănescu — „DEPUN MĂRTURIE ÎN FAȚA ISTORIEI".**

Editura Junimea, Iași, 1977, 192 pp., 6,75 lei: *viața și activitatea militantului și publicistului comunist Timotei Marin (1897-1937).*

● **MANUSCRIPTUM.**

București, 192 pp., 10 lei: *nr. 3/1977 al revistei trimestriale editată de Muzeul Literaturii Române, instituție care în luna octombrie a.c., a împlinit două decenii de existență.*

CONCURSUL MAGAZIN ISTORIC, A 2-A EDIȚIE 1977

DECENIILE REPUBLICII

Seria a III-a de întrebări

1.

La 3/15 ianuarie 1859, Mihail Kogălniceanu adresa o petiție Adunării Elective a Moldovei, în care, susținînd unirea principatelor într-un singur stat, arăta că aceasta este „firească, legiuită și neapărată".

Precizați cîteva dintre argumentele aduse de Kogălniceanu în sprijinul afirmației sale.

(1976)

2.

În noiembrie 1918, ziarul Adevărul scria: „Bucuria noastră va fi fără margini atunci cînd se va proclama...".

(1974)

3.

„Primăvara popoarelor" amplul suflu revoluționar al anului 1848 a instaurat — pentru scurt timp — un regim republican în trei mari orașe vest-europene.

Care anume?

(1968)

4.

În ce zonă a Transilvaniei a fost organizată „republica țărănească" a moților, în fruntea căreia s-a aflat Avram Iancu?

(1974)

5.

„Cuvîntul nostru de ordine este azi: să fim alături de patrie, să slujim Respublica".

Cine scria astfel într-un articol apărut la 4 ianuarie 1948?

(1967)

6.

Cum era definită noua formă de stat în Proclamația guvernamentală, difuzată în cursul zilei de 30 decembrie 1947 și adresată tuturor cetățenilor țării?

(1973)

7.

Ce personalitate de frunte a vieții politice românești (1884-1958) a spus: „După moartea lui Decebal am devenit republican !".

(1974)

8.

În timpul memorabilei adunări din 3/15 mai 1848 de la Blaj, la care participanții români transilvăneni, au declarat răspicat „Noi vrem să ne unim cu țara", a fost răspîndită și o poezie, pe foi volante, în care se definea chipul viitoarei țări române întregite.

Numele poeziei și autorul ei.

(1976)

9.

La 24 februarie 1848, Nicolae Bălcescu trimetea în țară o scrisoare prin care își manifesta bucuria față de mișcarea revoluționară franceză, care se declanșase atunci.

Cui îi era adresată scrisoarea?

(1973)

10.

Dintre toate reformele realizate în cadrul programului inițiat de Al. I. Cuza, adoptarea Legii rurale a produs modificările cele mai profunde în viața socială și economică a țării.

Cîte familii țărănești au beneficiat de pe urma acestei legi ?

(1976)

Interviu cu prof. dr. K. D. ERDMANN, președintele Comitetului de pregătire al celui de-al XV-lea Congres mondial al istoricilor, de la București

Adevărurile istoriei pentru adevărații istorici

Înalt, zvelt, cu ochii foarte vioi și un chip pe care dalta timpului abia dacă a apucat să-l graveze cu cîteva riduri răzlețe, interlocutorul meu vădește o tinerețe surprinzătoare. Surprinzătoare pentru un istoric care a dobîndit o reputație de invidiat, în Europa și dincolo de ea. Surprinzătoare mai ales pentru cel pe umerii căruia apasă o răspundere dintre cele mai grele și mai complexe, în calitatea sa de *președinte al Comitetului de pregătire al celui de-al XV-lea Congres mondial al istoricilor*. Ce tainic elixir îi conservă obrajii netezi, trupul atletic, gesturile iuți și dinamismul inepuizabil al unui adolescent clocotind de forță vitală?

E o întrebare pe care nu-mi permit să i-o pun profesorului doctor K. D. Erdmann, de la Seminarul de istorie al Universității din Kiel (Republica Federală Germania); alte probleme, de o acuitate incomparabil mai mare și de un interes mult mai general, își așteaptă nerăbdătoare rîndul să fie discutate.

Convorbirea începe în una dintre limbile pe care le stăpînește oaspetele nostru, lunecă pe nesimțite în alta, apoi în a treia și sfîrșește sub forma unui veritabil cocteil lingvistic.

Deschid, așadar, tirul interogativ:

— Ce arie — în timp și spațiu — au preocupările dv.?

– Specialitatea mea este istoria contemporană, cu precădere a Germaniei. Dar cronica celor mai recente decenii ale Germaniei nu se poate concepe ca o piesă detașată; ea trebuie integrată în istoria de ansamblu a Europei și, în ultimă instanță, chiar a lumii întregi.

— Deci zona geografică de care vă ocupați este, practic, nelimitată...

– Nu, zona geografică de care mă ocup este mărginită de hotarele Germaniei, așa cum arătau ele în ajunul primului război mondial. În jurul acestui nucleu, Europa și celelalte continente formează centuri concentrice, în care investigația mea are o concentrație mai redusă... Cine se poate încumeta să întocmească, cu aceeași competență, letopisețul omenirii pe o durată atît de mare?

— Cît de mare? Unde sfîrșește istoria contemporană e clar: în ziua de astăzi. Dar unde începe ea? Cînd anume? În funcție de care eveniment?

— Cînd începe exact, în mod absolut și obiectiv, nu am nici cea mai mică idee. Singurul lucru pe care vi-l pot spune este părerea mea despre data cînd debutează această perioadă pentru Germania. Nu vă ofer, deci, decît o dată aproximativă — și relativă, și subiectivă, și circumscrisă la o singură țară.

— Dată care este...?

— 1914-1918... Anii primului război mondial. Dar știți că, în materie de periodizare a istoriei, se poartă discuții aprinse mai pretutindeni. Cea mai controversată este tocmai ultima etapă. E și firesc: contemporaneitatea depinde, desigur, de un complex de situații și împrejurări în care se găsește o mare zonă geografică — un continent, mai multe, tot globul. Dar aceste condiții de ansamblu nu influențează nici identic, nici simultan toate țările din perimetrul respectiv. Unele înregistrează schimbările imediat și conform unui anume model, altele reacționează cu întîrzieri variabile și într-un fel diferit. Întîlnim deosebiri, în funcție de propriul trecut istoric, de profilul, caracteristicile și tradițiile de ordin național, economic, social, demografic, politic, cultural etc. ale fiecărei societăți în parte, de poziția sa geografică, de climă și de nenumărați alți factori. Iată de ce buletinele de naștere ale contemporaneității poartă date ce diferă considerabil de la popor la popor. Un singur exemplu: în timp ce covîrșitoarea majoritate a țărilor situează în sec. XX capătul inițial al acestei ultime „felii" de istorie, istoriografia franceză o face să coincidă — pentru Franța — cu revoluția din 1789. Dacă pot să mă exprim așa, perioada contemporană este acolo cu exact 125 ani mai bătrînă decît în Germania.

— Cu o sută douăzeci și...? Nu înțeleg.

— Da, sună bizar, dar așa e! Germania inaugurează perioada contemporană în primul război mondial. Dacă scădem 1789 din 1914 obținem 125. Deci cu un secol și un sfert mai tîrziu decît Franța.

— Ceea ce înseamnă...?

— Atenție! Multă atenție la acest punct — la punctul „semnificație". Pe plan valoric, decalajul de care vorbim nu înseamnă nimic, absolut nimic. Cel puțin așa văd eu lucrurile. Cei 125 ani de așa-zisă întîrziere nu au nici o semnificație calitativă, nu conferă nici o superioritate vreuneia din cele două țări pe care le comparăm. Istoria lor rămîne aceeași, păstrînd aceleași momente mărețe și aceleași episoade tragice, proprii fiecăreia dintre ele. Să nu uităm că această compartimentare se operează **post factum,** din necesități de studiu, de interpretare sau de predare didactică. Noi, istoricii, avem uneori tendința înduioșător de naivă să credem că **a cerceta trecutul** echivalează cu **a modifica trecutul.** Ceea ce, bineînțeles, nu corespunde cîtuși de puțin adevărului. Misiunea noastră este de **a relata acest trecut, de a-l explica, de a-l aprecia din felurite puncte de vedere** ș.a.m.d. Ce-i drept, insistînd asupra unor aspecte și exagerîndu-le proporțiile ori consecințele, trecînd prea repede peste altele sau omițîndu-le cu desăvîrșire, interpretînd evenimentele de pe poziții dictate de cine știe ce interese, ca să nu mai spun... ca să nu mai spun minținд pur și simplu, putem denatura sau plăzmui. Dar ce anume? **Chipul** trecutului, **imaginea** lui, nu trecutul însuși, care rămîne, **in aeterno,** inalterabil și identic cu sine însuși.

— Perfect adevărat. Dar această imagine a trecutului joacă și ea un rol deloc neglijabil în prezentul fiecărui popor, determinîndu-l la anumite opțiuni și atitudini. Altfel spus, printre aparatele de bord care servesc la orientarea istoriei în curs de efectuare se include și chipul istoriei deja consumate. De aceea infidelitățile comise de cei ce zugrăvesc portretele istoriei au pricinuit și continuă să pricinuiască un rău imens.

— De acord, de acord, de acord! Încă un argument, cu o pondere incontestabilă, în favoarea respectului cît mai scrupulos față de adevăr. Cu atît mai mult cu cît, ori de cîte ori intră în conflict cu istoria, istoricul iese înfrînt. E un deznodămînt inevitabil...

— ...În istorie, ca și în orice altă știință: realitatea obiectivă este invincibilă... Domnule profesor, se pare că politețea vă împiedică să vă uitați la ceas. Dar tot politețea mă obligă s-o fac eu și să constat că v-am răpit o tranșă respectabilă din timpul dv., atît de drămuit. În minutele care ne mai rămîn, vă rog să spuneți cititorilor noștri la ce ați mai lucrat în ultima vreme.

— În ultima vreme am publicat mai mult, valorificînd investigații făcute, ca să zic așa, în penultima vreme. A apărut astfel volumul **Die Deutsche Geschichte in der Zeit der Weltkriege** („Istoria Germaniei în perioada războaielor mondiale").

— Trebuie subliniat că e vorba de o operă monumentală.

— Dacă o judecăm după dimensiuni, da: are peste o mie de pagini. În alte privințe... Să trecem mai departe: îmi pare bine că am descoperit și editat, cu o introducere a mea, **Jurnalele** lui Kurt Ritzler, secretarul particular al lui Theobald von Bethmann-Hollweg, care a fost cancelarul Germaniei

lui Wilhelm II din 1909 pînă în 1917. Aceste adnotări zilnice aruncă o lumină nouă și interesantă asupra mecanismului care a anternat Germania în primul război mondial și asupra tentativelor eșuate ale lui Bethmann-Hollweg de a încheia o pace de compromis în 1917. În sfîrșit, aș mai cita lucrarea pe care i-am consacrat-o lui Konrad Adenauer, personalitate politică de prim rang a zonei renane în perioada interbelică. Știați, de exemplu, că el preconiza, încă din deceniul 1920-1930, un fel de alianță economică între Germania, Franța, Belgia, Olanda și Luxemburg? O idee care, dacă s-ar fi bucurat de o audiență mai largă, ar fi contribuit, poate, la evitarea catastrofei naziste... Repet: poate! O certitudine nu există...

— Ca de obicei cînd pășim pe nisipul mișcător al lui „ce ar fi fost dacă ar fi fost altfel"...

— Evident! În schimb, putem fi mult mai categorici cu privire la factorii care au ușurat venirea la putere a nazismului.

— Ca de pildă?

— Ca de pildă fatidicul martie 1930, cînd s-a dizolvat coaliția care guvernase pînă atunci, coaliție formată din partidele social-democrat, populist și catolic de centru. Atunci afirm eu că s-a sinucis Republica de la Weimar. Iar Reichstagul, Parlamentul în care hitleriștii erau încă în număr mic, poartă o grea răspundere... Dar ne-am abătut de la tematica noastră.

— Cum anticipați Congresul mondial al istoricilor, care va avea loc în 1980, la București?

— Recolta oricărui congres depinde de semințele pe care le-ai plantat, din vreme, pe ogorul său. În legătură cu cel din 1980, sînt optimist și cred că va avea succes. Dar marea întîlnire trebuie pregătită temeinic prin întîlniri mai mici — conferințe, simpozioane, grupe de lucru etc. Iar la tribuna congresului va fi necesar să evităm, cu toată consecvența, retorica goală, lipsită de conținut, declarațiile emfatice, diversiunile demagogice. Să ținem seama că vrem să realizăm o cooperare autentică și multilateral folositoare între istoricii din toată lumea. Cred că Bucureștiul, pe care l-am mai cunoscut în urmă cu aproape cincizeci de ani, oferă un climat dintre cele mai prielnice pentru o asemenea cooperare și pentru o reușită deplină a congresului.

— În cincizeci de ani, Bucureștiul nostru s-a schimbat întrucîtva...

— Apreciez modestia acestui **întrucîtva!** S-a schimbat enorm, s-a transformat în altceva, a devenit o metropolă modernă și elegantă. Toate acestea fără să piardă nimic din farmecul lui de odinioară. Farmecul străzilor, farmecul oamenilor... Farmec care operează pînă și în cadrul unor ample dezbateri științifice, așa cum am avut ieri la Institutul de științe istorice și social-politice. Directorul Ion Popescu-Puțuri și colaboratorii săi mi-au apărut ca remarcabil de competenți pe un vast registru de probleme. Dar nu numai atît: atmosfera creată în această discuție a constituit pentru mine un veritabil stimulent, foarte propice schimbului de idei. Contactul s-a stabilit imediat și am comunicat unii cu ceilalți, fără reticențe, fără inhibiții. Tocmai de aceea aștept cu încredere 1980: mizez pe acest har al românilor de a da impuls minților, a deschide sufletele și a dezlega limbile.

Nicolae MINEI

PLANȘELE NOASTRE

Cu 140 ani în urmă, în apropierea **Castrului de la Pietroasa,** pe care-l prezentăm în acest număr al revistei (p. 33), a fost găsit tezaurul cunoscut sub numele de „Cloșca cu puii de aur" — una dintre cele mai fabuloase comori descoperite, pînă acum, pe teritoriul patriei noastre. Privite de aproape, piesele acestui tezaur își dezvăluie și mai pregnant fascinanta lor frumusețe. Iată detalii de pe următoarele patru piese **(în medalion)** ale comorii: ① coșulețul octogonal; ② patera; ③ fibula mare; ④ cana oenochoe.

CASTRUL DE LA PIETROASA

Dr. GHEORGHE DIACONU

Descoperirea, în 1837, a tezaurului de la Pietroasa[1] (azi Pietroasele), cunoscut şi sub numele de „Cloşca cu pui" a stîrnit un deosebit interes, numeroşi fiind cei ce au căutat să-i descifreze tainele. Dintre toţi s-a distins, precum se ştie, Alexandru Odobescu, care după decenii de tenace cercetări, a scos, între 1889-1900, celebrul său studiu în trei volume asupra acestei descoperiri.

Odobescu a avut dreptate

Încă în 1855, cînd a efectuat primele cercetări pe locul unde a fost găsit tezaurul, la obîrşia văii Urgoaia, care întretaie dealul Istriţa din apropiere de Pietroasa, marele arheolog, istoric şi om de litere român a ajuns la concluzia că aici s-a aflat o aşezare romană — un castru. Săpăturile pe care le-a făcut 11 ani mai tîrziu au dus la dezvelirea zidului de est al castrului, pe o lungime de 70 m, a 15 m din zidul de nord al construcţiei şi i-a oferit posibilitatea să cerceteze materialul arheologic din turnul circular situat în partea de nord-est. Rezultatul săpăturilor l-a consemnat în volumul III al lucrării **Le Trésor de Pétrossa**: „Cîteva săpături întreprinse în 1866, în mai multe puncte din incintă au scos la lumină, amestecate cu multă cenuşă, pietre de construcţie, cărămidă, vase de ceramică grosolană, fragmente de vase de sticlă, vase, arme şi zăbale de metal, doi piepteni mici şi o împungătoare de os, mai multe rîşniţe de piatră, multe oase de animale domestice, cîteva resturi de lemn putrezit şi, în sfîrşit, chiar o mică monedă de bronz cu efigie imperială, dar atît de alterată, încît pînă în momentul de faţă determinarea a fost imposibilă ca şi descifrarea legendei, cu toate că prezintă, neîndoielnic, aspectul monedelor romane din epoca postconstantiniană. Fără îndoială că acolo a fost o mică fortăreaţă, un post avansat, un **castellum** de unde se puteau supraveghea mişcările duşmanului din cîmpie. Este oare surprinzător că acest castru, ale cărui rămăşiţe atestă o distrugere violentă, a trecut succesiv de la romani la goţi şi că el a aparţinut în acele vremuri frămîntate unui grup aventuros de sarmaţi pe care Athanaric trebuie să-l fi alungat pentru a se putea stabili în acest refugiu sprijinit de munţi?".

Odobescu a fost de părere că fortăreaţa ar fi fost construită în sec. IV şi ar fi fost distrusă în timpul frămîntatelor evenimente prilejuite de invaziile goţilor, din 365.

Ulterior, s-a formulat părerea că ridicarea construcţiei ar fi avut loc în timpul împăratului Traian (98-117 e.n.), ea servind ca avanpost trupelor din Transilvania.

Din păcate, materialul arheologic descris de Odobescu s-a pierdut, păstrîndu-se numai planul construcţiei şi al sondajelor făcute de el. Pe de altă parte, la Pietroasa nu au mai fost întreprinse, vreme îndelungată, cercetări. Săpăturile nesistematice făcute între timp de diletanţi sau... căutători de comori, au dus, la distrugerea, în bună măsură, a legăturilor stratigrafice dintre nivelele de locuire din incintă.

În 1973 au fost reluate cercetările ştiinţifice. Săpăturile au pus în evidenţă vestigiile unui castru cu dimensiunile de cca. 160 × 130 m, o fortificaţie ridicată din blocuri de piatră calcaroasă scoase din carierele masivului Istriţa şi legate între ele prin mortar realizat din nisip, piatră de var, cărămizi şi cărbuni.

În interior s-au descoperit cîteva barăci-locuinţe de suprafaţă (în care, probabil, se adăpostea garnizoana) şi o serie de locuinţe îngropate în pămînt, cu inventar casnic bogat. Într-una din ele, s-a găsit o monedă emisă în timpul împăratului Valens (364-378), ceea ce confirmă, alături de alte vestigii, că fortificaţia a fost ridicată şi a funcţionat în a doua jumătate a sec. IV e.n.

Sediul Claudiei Pia Fidelis

În vara anului 1976, acestor descoperiri li s-au adăugat hipocaustul[2] unor therme, o sală de gimnastică pardosită cu dale de marmură şi două canale de drenaj. Aşadar, castrul nu fusese doar un punct de staţionare întîmplătoare a unei armate romane, ci sediul unei unităţi stabilite aici pentru o vreme îndelungată şi, ca atare, dotată cu toate

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 7/1970.

[2] Instalaţie termică de la subsolurile edificiilor; încălzirea se realiza printr-un sistem de conducte din ţiglă aflate la nivelul podelei.

instalațiile necesare instruirii și pregătirii militarilor. Pe un fragment de cărămidă, găsit în hipocaust, se păstrează și inițialele — C.P.F. — ale unității militare aflate aici. Este vorba de Legiunea XI, Claudia Pia Fidelis, ce-și avea sediul la Durostorum (Silistra).

În apropiere de castru s-au găsit și două necropole, într-un mormînt din prima descoperindu-se o fibulă cu capetele în formă de bulbi de ceapă. Asemenea însemne erau acordate numai înalților demnitari sau comandanților militari, ceea ce demonstrează, odată în plus, că aici își avea sediul o garnizoană importantă, în fruntea căreia se afla un comandant de rang superior. În a doua necropolă au fost identificate monede emise în timpul împăratului Constanțiu II (337-361), depuse, potrivit unui obicei greco-roman, fie pe pieptul, fie în mîinile celor decedați.

Cînd și cine a ridicat castrul și celelalte construcții din jurul său? Din datele existente rezultă că începutul zidirii lui trebuie fixat în timpul domniei împăratului Constantin cel Mare (307-337), lucrările fiind terminate de urmașii săi.

Din analiza planului și a tehnicii de construcție a zidurilor ca și din tipul castrului, propriu arhitecturii romane (în trepte, urmînd stînca nativă, sau ancorînd, pe unele laturi, fundația de ziduri seci în lutul galben) reiese, fără îndoială, că el a fost conceput de romani. De asemenea, prin analogie cu construcții asemănătoare din cuprinsul imperiului, putem deduce că meșterii care au pregătit mortarul, au ars cărămida și piatra de var, ca și zidarii propriu-ziși, care au placat fețele zidurilor cu blocuri ecarisate, au fost tot de origine romană. Din imperiu au venit aici și meșterii care au realizat sistemul de canalizare pentru aducerea apei în castru prin conducte de olane, ale căror mufe au fost lipite cu mortar special. Pentru procurarea pietrei, finisarea acesteia în blocuri meșteșugit cioplite și îndeosebi pentru prelucrarea lemnelor folosite în construcții s-a apelat însă — după cum atestă mărturiile arheologice — la populația locală.

O extremitate a Brazdei lui Novac?

Împrejurările în care a fost construit castrul și, odată cu acesta, thermele și celelalte complexe reperate de noi, precum și altele pe care urmează să le cercetăm în viitor, ca așezarea civilă, taberele de muncă situate în afara castrului, cuptoarele de ars varul și cărămida ș.a., trebuie urmărite pornind de la finele sec. III e.n. și începutul celui următor. În acea vreme, regiunea Dunării de Jos a fost tulburată de o serie de raiduri organizate de vizigoți, instalați în stepele din nordul Mării Negre. Treptat, o serie de triburi s-au deplasat spre regiunile noastre. În jurul anului 300, puterea carpilor din Moldova a slăbit, iar la scurt timp după această dată goții s-au instalat și în nordul și nord-estul Munteniei. Odată stabiliți în apropierea frontierei romane, ei au început să organizeze în tovărășia sarmaților, taifalilor, dacilor liberi și a altor populații pe care le încorporaseră în confederația lor, incursiuni în interiorul imperiului. Drept răspuns, împăratul Constantin cel Mare a inițiat, la nord de Dunăre, campanii cu scopul de a-i pacifica pe vizigoți. După lupte îndelungate și înverșunate, în iarna anului 332, s-a încheiat un **foedus** (tratat de alianță), prin care căpetenia vizigoților, Ariaricus, era obligat să-l trimită pe fiul său Athanaric ca ostatec la Constantinopol.

În condițiile sporirii primejdiei reprezentate de atacurile populațiilor migratoare, pentru a asigura o mai eficientă protecție la granița nordică, Constantin cel Mare a luat inițiativa de a realipi la imperiu o fîșie de pămînt de la nord de Dunăre. La șase decenii după abandonarea Daciei, romanii reveneau în fosta provincie, împăratul hotărînd — tot pentru necesități de apărare — și construirea unui val protector.

Investigații recente confirmă ipoteza unor istorici, potrivit căreia Brazda lui Novac de Nord — numele sub care mai este cunoscut acest val de pămînt înalt de opt metri ce pornea din regiunea Drobetei-Turnu Severin, traversa Oltenia, trecînd prin Craiova, întretăia Oltul și limesul transalutan[1], mergînd pe la nord de Tîrgșor, prin orașul Ploiești, pierzîndu-și urma la ieșirea din orașul Mizil — a fost construită în această epocă. După părerea noastră castrul de la Pietroasele, situat nu departe de Mizil, constituia capătul de est al Brazdei. Așadar, în anii de domnie ai lui Constantin, stăpînirea romană a fost reinstalată la nord de Dunăre. Pentru apărarea teritoriului, trupe ale Moesiei Saecunda, cu sediul la Durostorum — în primul rînd ale Legiunii XI Claudia Pia Fidelis — au fost instalate la curbura Carpaților pentru a supraveghea teritoriul împotriva unor atacuri barbare.

Stăpînirea romană la Pietroasele a durat cîteva decenii. Alături de ostașii romani, la apărarea castrului și a regiunii a participat și populația locală. În fortăreață, împreună cu numeroase obiecte de uz casnic geto-dac, au fost descoperite și arme de luptă de certă factură geto-dacică, de pildă temuta **sica** dacică (sabia încovoiată) sau cosorul de luptă reprezentat pe unele monumente triumfale. Asemenea arme caracteristice nu puteau fi folosite decît de luptători familiarizați cu ele, respectiv de locuitorii din împrejurimi.

Vizigoții, conduși de Athanaric, fostul ostatec de la Constantinopol, s-au ridicat însă din nou împotriva imperiului. Noul împărat, Valens, a întreprins trei campanii de pedepsire a lor, campanii sortite eșecului, în urma cărora castrul de la Pietroasele a fost se pare, abandonat și cedat vizigoților.

Pentru a doua oară, în decurs de un secol, trupele romanilor s-au pus la adăpostul granței naturale, formată de Dunăre. Oamenii pămîntului, localnicii, care au participat din plin la înălțarea castrului, au rămas din nou să înfrunte singuri populațiile pornite în iureșul migrației.

[1] Val de pămînt construit în sec. II-III e.n. Începea la Roșiorii de Vede, traversînd Cîmpia muntean și zona subcarpatică pînă la Rucăr.

400 CRONICARI SAȘI DESPRE ROMÂNI

Dr. ADOLF ARMBRUSTER

Considerîndu-se dintotdeauna o parte etnică a Transilvaniei, sașii s-au bucurat de largi drepturi garantate, avînd, bineînțeles, și o seamă de obligații. În anul 1224, prin cunoscutul privilegiu Andreanum, **regele Ungariei Andrei II (1205-1235) delimitase cu destulă aproximație zonele cu cea mai intensă locuire săsească, așa cum se constituiseră ele „în vremile bunicului nostru, Geza II" (1141-1162). Aceste zone, la care în veacurile următoare, s-au adăugat, cu același statut juridic districtele Năsăud și Țara Bîrsei au devenit așa-numitul „pămînt crăiesc"** (fundus regius). **Pe teritoriul acesta, sașii au avut o organizare administrativă bazată pe districte și scaune, deasupra cărora se afla un organism politic: „Universitatea sașilor transilvani"** (Universitas Saxonum Transsylvaniae = Comunitatea sașilor din Transilvania), **care garanta autonomia internă și era organul reprezentativ în relațiile comunității săsești cu celelalte stări din Transilvania, precum și cu regalitatea maghiară.**

O tradiție seculară

Vieţuind alături de poporul român, făurind împreună cu ceilalţi locuitori ai Transilvaniei bunurile materiale, luptînd deseori în comun pentru apărarea independenţei sau pentru dobîndirea libertăţii sociale, saşii au avut, ca atare, strînse şi permanente legături cu românii. Era, deci, firesc ca istoria românilor (cu precădere a celor din Transilvania, dar şi din celelalte principate) să reprezinte o constantă a preocupării cronicarilor ridicaţi din rîndul saşilor. S-ar putea spune chiar că singura permanenţă a istoriografiei săseşti este preocuparea ei faţă de români. Aproape că nu există cronică în care să nu apară referiri la românii transilvăneni şi la cei din ţările româneşti de dincolo de Carpaţi. Astfel, numai între secolele XV şi XVIII, aproximativ 400 autori au inserat în operele lor zeci de mii de informaţii despre români.

Dacă interesul saşilor pentru românii din Transilvania se explică prin natura relaţiilor permanente şi cotidiene, cel purtat locuitorilor din Ţara Românească şi Moldova se încadrează într-o viziune istorică şi o gîndire politică ce denotă, pe de o parte, cunoaşterea intereselor comunităţii săseşti, iar, pe de alta, conştiinţa unităţii celor trei provincii locuite de români şi legate între ele prin acelaşi mecanism economic şi aceeaşi soartă istorică. Cronicarii (în marea lor majoritate preoţi şi magistraţi, dar şi meseriaşi, negustori şi chiar ţărani) ştiau prea bine că orice schim-

bare, de orice natură ar fi fost ea, produsă în ţările de dincolo de Carpaţi putea avea ecouri, într-un sens sau altul, în rîndul locuitorilor din Transilvania, şi, implicit, să se răsfrîngă asupra „Universităţii săseşti".

Ceea ce îi preocupă în primul rînd pe cronicari sînt evenimentele politice. Structura internă politică şi social-economică, mentalitatea colectivă a românilor — prezentînd multe asemănări cu forma de organizare şi cu modul de a gîndi al saşilor — sînt mai puţin prezente în respectivele cronici, fiind considerate ca de la sine înţelese.

Firesc, prezentarea istoriei politice româneşti apare îmbogăţită de la o epocă la alta, pe măsura evoluţiei şi cunoaşterii acestei istorii. Adeseori, în relatarea evenimentelor, autorii saşi au folosit drept sursă de informare operele cronicarilor şi istoricilor români. Astfel, Johann Filstich (1684-1743), care a scris o monumentală monografie consacrată exclusiv românilor (1727), a tradus principalele cronici muntene, folosindu-le în opera sa istoriografică; de asemenea medicul transilvănean Andreas Wolf (1741-1812) a folosit în redactarea descrierii asupra Moldovei (apărută în două volume, la Sibiu, în 1805) nu numai operele lui Dimitrie Cantemir („descoperit" în sec. XVIII şi de alţi autori saşi), ci şi pe cea a „logothetului" Miron Costin, sau o serie de cronici muntene.

Deosebit de interesant este şi faptul că în perioada de la sfîrşitul veacului XVII şi

Umanistul sas Johannes Honterus...

Ajutorul german şi orice alt ajutor străin este prea departe şi pînă ar sosi acesta la vremuri de nevoie, ţara [Transilvania] ar trebui să piară, mai ales dacă Moldova şi Ţara Românească n-ar ţine cu ea. De aceea nici un principe n-ar trebui să intre în încurcătură în chip uşuratic cu aceste două ţări sau să dea vreo pricină de dezbinare.

GEORG KRAUS (1666)

Un singur lucru îl ştiu cu certitudine, anume că pînă în ziua de astăzi valahii noştri [din Transilvania] îşi zic Rumuin, *ceea ce înseamnă romani.*

LAURENTIUS TOPPELTINUS (1667)

Acest voievod [Mihai Viteazul] a fost un domnitor autoritar şi neînduplecat, dar domnia lui a însemnat pentru noi, saşii o perioadă de progres şi prosperitate, el fiindu-ne totuşi binevoitor.

GEORG SOTERIUS (1716)

O opinie care, chiar dacă nu este pe deplin corectă, vădeşte cunoştinţele de limbă română ale autorului şi respectul său faţă de cărturarul român Nicolae Olahus.

După opinia mea, numele său [al lui Vlad Ţepeş] adevărat este Dragula, *aşa cum scrie şi Olahus şi nu* Dracula

începutul celui următor, în pofida schimbărilor survenite în situaţia politică a ţărilor române (instaurarea dominaţiei habsburgice în Transilvania, respectiv inaugurarea domniilor fanariote în Moldova şi Ţara Românească) preocuparea istoriografiei săseşti faţă de români nu a scăzut. Dimpotrivă, această preocupare apărută la primii cronicari anonimi în sec. XV, preluată şi „umanizată" în epoca Renaşterii şi a Reformei, s-a concretizat în veacul luminilor prin publicarea unor ample monografii, colecţii de cronici şi documente româneşti, studii speciale consacrate românilor. Frumoasa tradiţie a oglindirii istoriei româneşti nu s-a întrerupt nici în sec. XIX, fiind cultivată şi respectată cu o consecvenţă rar întîlnită.

Honterus: Valachia + Moldavia + Transsylvania = DACIA

Istoriografii saşi au manifestat un interes deosebit faţă de români şi numele ţărilor locuite de ei. La sosirea coloniştilor „germani" — printre care se aflau cu certitudine şi

cum scriu toți istoricii, în chip greșit [...]. Noi dăm dreptate lui Olahus mai ales din considerentul că acesta, ca un savant român din naștere, a trebuit să știe mai bine decît toți ungurii, italienii, germanii etc. cum se scrie corect acest nume românesc. Nu vreau să obosesc [pe cititori] prin demonstrații și înșiruiri de explicații de tot felul care s-au dat acestui nume; amintesc în sprijinul tezei mele numai faptul că Dragul înseamnă în limba română un om foarte iubit, iar Dracul — un diavol.

GEORG JEREMIAS HANER (1763)

De pre aceleași vremi (așa grăiește el [Michael Lebrecht], «patriotul nostru» despre ieșirea [originea] românilor din Ardeal) să află în țara aceasta pînă în ziua de astăzi vii monumenturi care mai tare grăiesc despre aceea cum că romanii oarecînd au lăcuit în țările acestea decît toate cel mai sus pomenite; aceste monumenturi sînt românii, pre care noi așa de mulți vedem că lăcuiesc împrejurul nostru, [...] cei mai vechi lăcuitori a țărilor acestora.

MICHAEL LEBRECHT (1784)
în traducerea lui IOAN BUDAI-DELEANU

negermani, adică acei „latini" din documentele vremii și care desemnau grupuri etnice romanice — societatea românească nu era constituită în organizații statale propriu-zise. Românii alcătuiau o salbă de cnezate și voievodate, „țări ale românilor" (**terrae Blachorum**), din a căror unificare și centralizare, în sec. XIV, s-au format statele feudale Moldova și Țara Românească. În documentele externe din sec. XIII-XIV și în poezia germană a evului mediu din aceeași perioadă, au apărut știri despre **Walachenländer** (țări ale românilor), aceste informații avînd drept surse pe sași, care au jucat astfel un veritabil rol de „agenți de presă" în formarea imaginilor occidentalilor asupra românilor.

În cronicile săsești (redactate în limba latină), de unde au fost apoi preluate în diverse scrieri occidentale, denumirile date țărilor române au apărut în forma în care la data redactării respectivelor cronici, aceste denumiri se aflau de multă vreme încetățenite în epocile respective. Astfel, Țara Românească a fost numită **Ungrovlachia, Transalpina, Valachia Transalpina** sau, pur și simplu, **Valachia.** La rîndul său, Moldova a fost numită **Moldavia, Bogdania, Carabogdania, Caravlahia.** Adeseori, cele două țări au fost numite cu același termen: Valachia **(Valachia Maior,** termen utilizat inițial pentru ambele principate, apoi cu precădere pentru Țara Românească și **Valachia Minor** — pentru Moldova), subliniindu-se și în acest fel unitatea etnică a celor două state. Aceiași semnificație o au și denumirile prezente frecvent în cronicile redactate în limba germană, cînd autorii aduc unele „inovații " în denumirile ce indică cele două principate de peste Carpați: **beyde Wallacheyen** („ambele Valahii") și **2 Wallachische Länder** („cele două țări valahe"), sau termenul de **Bleschland** (de la **blesch,** care în graiul săsesc, înseamnă „românesc"). Cronicarul Georg Kraus (1607-1679) a realizat chiar o combinație între **Walachei** și **Bleschland,** numind Țara Românească **Blachey**! Într-o serie de lucrări istoriografice săsești, domnitorii celor două principate sînt menționați prin noțiunea de **blesch Wayda,** boierii prin **blesch Bugären,** iar locuitorii Munteniei prin **Bleschländer.** Referindu-se la acțiunea purtată în comun, în 1556, de țările române, pentru izgonirea imperialilor din Transilvania, Hieronymus Ostermayer, primul cronicar sas care și-a redactat **Istoriile** în limba germană, vorbește de „ambii voievozi români"

MARTINI FELMER
PRIMAE LINEAE
HISTORIAE TRANSSILV.
ANTIQVI, MEDII
ET RECENTIORIS AEVI.

ACCESSERVNT
OBSERVATIONES
CRITICAE ET PRAGMATICAE
CVM X EXCVRSIBVS
OPERA
IOSEPHI CAROLI EDER.

Venum prostat Cibinii et Clandiopoli
in bibliopolio Martini Hochmeisteri.

Pagina de deschidere a Istoriei Transilvaniei, *lucrare aparținînd lui Martin Felmer, primul cronicar sas care a utilizat termenul România*

(beide blesch Wayda) demonstrînd că, pentru saşi, era evident că moldovenii şi muntenii sînt **români.**

În epoca Renaşterii, umaniştii saşi au făcut un însemnat pas înainte, între termenii adoptaţi de ei pentru a defini teritoriul locuit de români întîlnindu-se tot mai des nume ca „ţara geţilor", sau „ţara dacilor". Johannes Honterus (cca. 1498-1549) este primul care — pe harta alcătuită de el în 1542 — a înscris numele DACIA peste întreg teritoriul celor trei ţări române, cu litere mai mari decît cel al provinciilor istorice, **Valachia, Moldavia, Transsylvania.**

În lucrările sale, cronicarul Hieronymus Ostermayer a identificat Ţara Românească cu ŢARA (das Land), termenul fiind preluat apoi de numeroşi alţi cronicari. Vitalitatea impresionantă cu care acest termen a persistat în operele diferiţilor cronicari se explică prin faptul că tot Ţara i-au spus teritoriului de peste Carpaţi şi românii transilvăneni, dînd glas, astfel, aspiraţiilor lor de unire cu moldovenii şi muntenii.

Nu mai puţin lipsită de profunde semnificaţii este noţiunea folosită — la mijlocul sec. XVIII — de cronicarul Martin Felmer (1720-1767). Referindu-se la întregul teritoriu, el l-a numit **Romanien** (România), fiind astfel primul autor care a utilizat acest nume pentru ţara noastră.

Izvoare narative unice

Cu egal interes s-au aplecat cronicarii saşi şi asupra originii românilor. Ceea ce se relevă de la bun început în scrierile lor este faptul că nici unul dintre ei nu neagă latinitatea românilor. În acelaşi timp, aceste scrieri pun în lumină existenţa conştiinţei la români despre această origine. Desigur, spre deosebire de autorii occidentali, ei au avut posibilitatea să surprindă mai uşor această conştiinţă. Contactul saşilor cu românii a fost o permanenţă şi nu s-a limitat, ca în cazul altor naratori, la o vizită, la o călătorie sau la o simplă conversaţie.

Afirmaţiile lor pornesc de la sublinierea continuităţii elementului roman în Dacia. În decursul vremurilor, românii şi-au păstrat limba lor latină, datinile, credinţele, portul. Istoricii au insistat asupra faptului că românii înşişi şi-au spus, în toate timpurile, **Rumuny** (adică români, ceea ce după opinia aceloraşi cronicari înseamnă romani).

Majoritatea cronicarilor au explicat corect termenul de „valahi", care reprezintă denumirea dată de germanici tuturor romanicilor. În operele lor se găsesc şi încercări de a combate unele teorii greşite cu privire la originea şi numele poporului român.

Familiarizaţi cu istoria poporului român, cu frămîntările românilor transilvăneni, ei au reflectat în operele lor — cu sinceritate şi cu pedanteria ce le erau caracteristice — multe din aceste frămîntări. O bună parte din scrierile de la sfîrşitul sec. XVIII, de exemplu, dovedesc receptivitatea autorilor faţă de trezirea activă a conştiinţei naţionale româneşti în Transilvania, trezire ce a culminat cu întocmirea documentului **Supplex Libellus Valachorum** — memoriul înaintat, în 1791, împăratului Leopold II, prin care se cerea recunoaşterea românilor transilvăneni ca „naţiune" egală în drepturi. Argumentele folosite de autorii **Supplexului** — vechimea neîntreruptă a neamului, precum şi superioritatea numerică a românilor în comparaţie cu celelalte „naţiuni" din Transilvania — sînt des întîlnite la cronicarii saşi, atît în perioada dinaintea redactării memoriului, cît şi în aceea a confruntărilor politice declanşate de această scriere naţional-patriotică.

Tangenţial, scrierile cronicarilor saşi privitoare la români reflectă şi aspecte economice (îndeosebi schimburi comerciale), alcătuirile societăţii, luptele sociale, viaţa culturală şi bisericească. Predominante însă rămîn evenimentele politice şi militare care, prin bogăţia şi diversitatea lor, ar putea alcătui o cuprinzătoare istorie a românilor, după cum relatările cronicarilor români despre saşi ar putea alcătui o istorie politică generală a saşilor.

Ţelul acestui articol este, printre altele, tocmai de a atrage atenţia asupra numeroaselor informaţii cuprinse în aceste izvoare narative — multe inedite — informaţii nu de puţine ori unice prin valoarea lor.

«1947 PREMIANŢI»

(Urmare din p. 23)

Simionescu Alexandru — *B;* Cernea Stelian — *Ploieşti;* Kuji Andrei — *Teoca, BN;* Lupu Gheorghe — *Fratoşiţa, Dj;* Dumitraş Ioan — *Bucium Sat, AB;* Rada Mihai — *B;* Cososchi Lidia — *B;* Ciobanu Marietta — *B;* Caraion Virgil — *Timişoara;* Iakab Ioan — *B;* Ţerna Sergiu — *Baia Mare;* Muşuroi Ana — *Craiova;* Marghescu Adriana — *B;* Bodea Georgeta — *Reşiţa;* Kapecz Ludovic — *Tg. Mureş;* Predescu Paul — *B;* Butnariuc Valentin — *IS;* Petre Atanasie — *B;* Gheorghiu Maria — *Craiova;* Codreanu Constantin — *Scinteieşti, GL;* Horvat Andrei — *B;* Strat Corneliu — *SV;* Luciu Alexe — *Sîntana de Mureş, MS;* Albescu Livia — *Vulcan;* Cornea Lucian — *SB;* Tundrea Matei — *Tg. Jiu;* Iakkab Ştefan — *B;* Brătulescu Nicolae — *Ploieşti;* Popescu Valeria — *Giurgiu;* Năstase Ovidiu — *B;* Truşca Alexandra — *B;* Ştefan Ionescu — *Oradea;* Grosu Maria — *B;* Corneanu Traian — *Cluj-Napoca;* Cocîrţă Luminiţa — *IS;* Burducea Stela — *Ploieşti;* Cornea Dumitru — *Tg. Mureş;* Buzatu Emanoil — *Drobeta-Tr. Severin;* Ciucă Valeriu — *Drobeta-Tr. Severin;* Istvan Dumitru — *Baia Mare;* Andrica Mihai — *Ploieşti;* Garbatâi Vasile — *IS;* Teodoriu Florin — *B;* Radu Gheorghe — *Cîmpina;* Pană D. — *Ploieşti;* Firescu Ioana — *B;* Tomulescu Valerică — *Stupina Măicăneşti;* Moucha Vlad — *B;* Ariton Dumitru — *B;* Chindea Ioan — *Voşlobeni, HG;* Moroşan Celestin — *Tg. Neamţ;* Dumitrescu Sorin — *B;* Mănditâ Violeta — *B;* Dumitrescu Nicolae — *BR;* Ceascai Dumitru — *BV;* Iliescu Mircea — *Craiova;* Nairdrea Nicolae — *Deva;* Teleagă Mircea — *Cluj-Napoca;* Popp Ioan — *Tg. Mureş;* Marcu Gh. — *GL;* Cotârnati V. — *Deva;* Teodorescu Eliza — *B;* Minuici Lia — *Vîrfu Cîmpului, BT;* Ostafe Ovidiu — *B;* Pagu Alexandrina — *Oţelu Roşu, CS;* Dumitriu Maria — *Tg. Mureş;* Ureche Constantin — *SV;* Bîrlan Pompiliu — *Timişoara;* Löw Mircea — *Timişoara;* Hauptman Ştefan — *Pîncota, AR;* Pop Grigore — *Zalău;* Cara Alexandru — *Craiova;* Ursu Ilie — *Prundu Bîrgăului, BN;* Irimia Eugen — *B;* Oprean Silvia — *Timişoara;* Tudoran Drăghici — *Basarabi, CT;* Duca Elena — *B;* Teodorescu Vasile — *B;* Grigoraş Ştefan — *BC;* Călinescu Stelian — *B;* Manciu Ioan — *BV;* Boboacă Constantin — *Bărbăteşti, VL;* Zaharescu Alice — *Mizil;* Dumbravă Dumitru — *Tîrgovişte;* Boboacă Iulian — *Buleta, VL;* Petrescu Emanoil — *Craiova;* Costea Dumitru — *Tg. Mureş;* Cozaciuc Toader — *B;* Morariu Pavel — *IS;* Haralamb Florin — *B;* Nedelcu Iosif — *B;* Iliescu Lucia — *B;* Niculescu Aurelian — *B;* Bortis Nicolae — *AR;* Melinte Oprina — *Nicoreşti, GL;* Drăgan A. Marius — *BV;* Tiugan Sabina — *B;* Hăprian Virgil — *Deva;* Aruxandei Gh. — *Sagna, NT;* Pagu Dumitru — *Oţelu Roşu, CS;* Ardeleanu Gh. — *Cîmpina*

Pierre Brossolette A ALES TĂCEREA

GEORGE IMANN-GIGANDET

Primăvara anului 1940. Armata germană a invadat Olanda, Belgia, Luxemburg, Franța. Cad pe rînd Sedan, Rotterdam, Haga, Bruxelles, Anvers, Saint-Quentin, Calais, iar, la 14 iunie, Paris. Trei zile mai tîrziu, guvernul nou format, condus de mareșalul Philippe Pétain, a cerut armistițiu germanilor. În aceeași zi, generalul Charles de Gaulle, pînă atunci subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale, a sosit la Londra, iar la 18 iunie a adresat de acolo un apel radiodifuzat către toți francezii, chemîndu-i să continue lupta: „Credeți-mă pe mine care vă vorbesc în cunoștință de cauză și vă spun că nimic nu este pierdut pentru Franța [...]. Orice s-ar întîmpla, flacăra Rezistenței franceze nu trebuie să se stingă și nu se va stinge“[1].

După ce guvernul Pétain a semnat armistițiul cu Germania (22 iunie) și cu Italia (24 iunie), s-a declanșat o rezistență dramatică, eroică, desfășurată vreme de peste patru ani, în a căror cronică s-au înscris jertfele a mii și mii de patrioți, căzuți pentru libertatea Franței.

La Londra a luat ființă, sub conducerea generalului de Gaulle, Comitetul „Franța în luptă“, denumit ulterior „Franța liberă“, al cărui obiectiv a fost eliberarea Franței de sub hitleriști, de către francezi înșiși. În orașele și satele din zona ocupată, ca și în sudul încă neatins de cizma nazistă, s-au constituit grupuri clandestine de cele mai diferite nuanțe politice. În toamna lui 1942 trupele germane au ocupat întregul teritoriu al Franței. Lupta francezilor împotriva fascismului a devenit o încleștare pe viață și pe moarte. În cei doi ani și mai bine care au urmat, hitleriștii au primit tot mai numeroase și mai grele lovituri de la luptătorii din umbră: gări incendiate, depozite de benzină aruncate în aer, șosele barate, poduri distruse, centre de recrutare a mîinii de lucru destinate Germaniei atacate.

Născut la Paris în anul 1903, Brossolette era profesor de istorie și ziarist, calitate în care, între anii 1936 și 1939, asigurase o cronică de politică externă la Radiodifuziunea franceză și la ziarul socialist Le Populaire. A intrat printre primii în rețeaua clandestină formată din colaboratorii celebrului „Musée de l'Homme“, activînd apoi și în alte grupuri ilegale. În 1942, a devenit, la Londra, consilier politic al generalului de Gaulle. Deseori parașutat în Franța cotropită, el a contactat numeroase grupări de Rezistență, străduindu-se să realizeze, dincolo de divergențele de opinii politice, un front comun și bine sudat al tuturor patrioților și luptătorilor antifasciști. Astfel Pierre Brossolette a ajuns deținătorul unui număr uriaș de secrete capitale ale Rezistenței franceze și unul dintre conducătorii ei după moartea lui Jean Moulin[2]. Arestarea lui, în iarna lui 1944, a pus în primejdie mii de oameni, poate chiar destinele Franței. Ce cale avea să adopte Brossolette pentru a nu da pe mîna călăilor naziști pe tovarășii săi de luptă?

Florentina DOLGHIN

[1,2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1967; nr. 8/1972.

Ferestrele palatului dau spre Bulevardul Foch, pe care coboară în goană două maşini ale poliţiei germane. Ele se opresc brusc în faţa intrării. Doi inşi, împingînd afară un prizonier cu mîinile legate şi întoarse la spate, descind dintr-o maşină şi năvălesc într-un ascensor care urcă pînă la etajul V.

Omul adus aici, în ziua de 22 martie 1944, cunoaşte sediul Sicherheitsdienst-ului [Secţia de anchetare şi reprimare a Rezistenţei]. A mai venit în două rînduri, ieri, alaltăieri, cînd i s-au luat primele declaraţii. De aici, a fost dus la închisoarea din Fresnes; cu faţa sîngerîndă, semiconştient, cu trupul numai o rană din cauza bătăilor. În urechi îi răsună vocea inchizitorului, un ofiţer blond, surîzător, cu ţigara între degete, care-l întreabă dacă îşi menţine declaraţia că se numeşte Paul Boutet, deşi se ştie că el este Pierre Brossolette? Răspunde că numele său este Paul Boutet. Calm, ofiţerul pune ţigara în scrumieră. Face un semn din cap către două namile care stau în picioare, în spatele scaunului de care este legat prizonierul. Un pumn în faţă, un genunchi în stomac, şi omul se prăbuşeşte încovoindu-se de durere. O altă lovitură în coaste îl face să se îndrepte. Reluîndu-şi ţigara şi păstrîndu-şi surîsul insinuant, ofiţerul continuă să-i repete că n-are nici un rost să nege: se numeşte doar Pierre Brossolette, şi nu altfel.

Ofiţerul avea dreptate. Cel care se dădea drept Boutet era, de fapt, Pierre Brossolette, în vîrstă de 40 ani, ofiţer în rezervă. Avea o înfăţişare plăcută, inteligentă şi voluntară, cu păr castaniu despărţit în frunte de o meşă albă, care-l îngrijora: cu toată vopseaua care o ascundea, putea să-l trădeze.

Zborul se anulează

Imediat după încheierea armistiţiului, în 1940, Brossolette, aflat la Paris, îşi adunase ultimele economii şi îşi cumpărase o librărie în strada Pompe, în faţa Liceului Janson. Acest comerţ îl ajutase să trăiască, să-şi întreţină soţia şi pe cei doi copii. Dar mai presus de cîştigul material scontat, investiţia îi servise în activitatea de luptător în Rezistenţă. Mica dugheană devenise „cutia de scrisori" şi un loc important de întîlniri clandestine pentru cei din mişcare.

Perioada anilor 1941-1944 îi solicitase lui Brossolette o sporire a eforturilor. Dacă la Paris fusese zărit rar, el circulase, în schimb, prin toate reţelele Rezistenţei. Trecînd în ascuns linia de demarcaţie între zona ocupată şi cea liberă, colindase toată Franţa, ajungînd, deseori, cu cîte un avion clandestin şi în Anglia, iar mai tîrziu chiar şi la Alger. În ciuda unor păreri divergente şi a unor ciocniri inevitabile între două caractere integre, Brossolette cîştigase repede stima generalului de Gaulle. Hitleriştii îl suspectau. Odată, cînd lipsise de la librărie, Gestapoul îi făcuse percheziţie, dar, din fericire, nu găsise nimic compromiţător. Cum primejdia creştea, Brossolette îşi lichidase librăria, punîndu-şi familia la adăpost, şi continuase lupta. Se simţea însă în continuare suspectat, spionat, urmărit pas cu pas. Obligat să se ascundă sub nume false, nu înnoptase niciodată de două ori la aceeaşi adresă.

Pe la începutul anului 1944, primise ordin să ducă personal la Londra un raport important. Urma ca un avion britanic de tip „Lysander" să-l ia, pe el şi pe generalul Bollaert, dintr-un punct de pe coastă. Dar un post instituit de Wehrmacht blocase intrarea în oraşul Audierne din Bretania. De maşina celor doi se apropiase un soldat. Cu două zile înainte, Brossolette şi Bollaert aşteptaseră sub o ploaie de gheaţă aparatul „Lysander", care se rătăcise însă în ceaţă. În locul avionului se treziseră cu o depeşă din Paris. O informaţie transmisă de BBC în limbaj cifrat anunţa anularea zborului. O barcă mare de pescuit cu motor, venind de la Loctudy, în apropiere de Quimper, avea să-i transporte pe cei doi — şi cîţiva aviatori din RAF căzuţi în Franţa — pînă în largul mării, de unde urma să-i recupereze o vedetă engleză. Traversarea degenerase curînd în catastrofă. O mare dezlănţuită făcuse întîlnirea cu nava britanică la fel de imposibilă ca şi reperarea aparatului de zbor „Lysander". Barca pierduse direcţia. Cu motorul înecat, începuse să ia apă şi să plutească în derivă printre recife, între Insula Sein şi Capul Raz. În sfîrşit, aruncase ancora aproape de stînci, în rada portului Plogoff, unde naufragiaţii ajunseseră înot. Ca o măsură de prudenţă, înainte de a debarca, Brossolette distrusese raportul care-i fusese încredinţat — convins că-l va reconstitui din memorie, dacă va reuşi să pună piciorul pe pămîntul Angliei. Hangiul din Plogoff, patriot şi om de inimă, consimţise să-i găzduiască pe Brossolette şi Bollaert peste noapte. O şedere prelungită la Plogoff ar fi fost un risc prea mare pentru ei, ca şi pentru gazdă. A doua zi, 3 februarie 1944, dis-de-dimineaţă, plecaseră cu o maşină pînă la Quimper, unde reţeaua locală le-ar fi putut oferi un adăpost mai sigur şi unde puteau aştepta noi instrucţiuni.

...Neamţul le-a cerut actele, după care a privit cu un aer aprobator permisul special de şofer, care-i fusese întins. Dar cînd s-a uitat atent la documentele de identitate, dealtfel false, pe care le scoseseră Brossolette şi Bollaert, a dat nemulţumit din cap, spunînd că pentru zona de coastă nu sînt suficiente: „Genügt nicht". L-a chemat apoi şi pe sergentul de gardă. Acelaşi răspuns. Acesta a adăugat că cei doi vor trebui să dea lămuriri la Rennes, la comandatură. Între timp, se apropiase o maşină de la Feldgendarmerie [poliţia militară din spatele frontului]. Cei doi au fost împinşi înăuntru. Peste o oră, porţile închisorii din Rennes se închideau în urma lor. Aveau să rămînă acolo mai mult de o lună, izolaţi unul de celălalt, dar serviţi cu bunăvoinţă de alţi deţinuţi.

Ultima întîlnire...

Intrat în rîndurile Rezistenței franceze încă din 1940, cînd era abia adolescent, Maurice Clavel, astăzi un foarte cunoscut prozator, eseist și gazetar, a luptat cu arma în mînă împotriva ocupantului hitlerist, pînă la victoria finală din mai 1945. Deținînd răspunderi din ce în ce mai mari și participînd la cîteva dintre cele mai temerare și mai eficiente acțiuni ale grupărilor de patrioți și antifasciști francezi, în anii celui de-al doilea război mondial, el a avut prilejul să colaboreze îndeaproape cu mulți conducători ai mișcării de Rezistență, de cele mai diverse nuanțe politice.

Considerat în clipa de față drept un reprezentant de frunte al curentului catolic de stînga, Maurice Clavel deține, de o bună bucată de vreme, rubrica sa permanentă în paginile săptămînalului parizian *Le Nouvel observateur*. Folosind ca punct de plecare — adesea chiar ca pretext — comentariile pe marginea programelor de televiziune, el își afirmă cu consecvență, convingerile democratice, înfierînd tarele capitalismului, protestînd împotriva nedreptăților sociale, demascînd manevrele neocolonialismului și militînd pentru triumful stîngii pe scena politică.

Într-un număr recent (17 octombrie 1977) al revistei la care colaborează, Maurice Clavel evocă, în rînduri puține, dar pline de emoție, personalitatea lui Pierre Brossolette, aducînd un vibrant omagiu celui care, a pus securitatea organizației sale clandestine mai presus de propria lui viață.

Iată pasajul respectiv:

Revăd noaptea aceea... Paris, 1943, iarna... O noapte atît de neagră, încît devenea simbolică pentru situația de atunci... Nu aveam unde să stau și nu știam unde voi vedea zorile. Îi cerusem lui Pierre Brossolette să-mi găsească un adăpost, iar el îmi dăduse întîlnire la colțul unei străzi cu un chei... Bezna era atît de adîncă, încît mergeam pipăind zidurile caselor. După cîtăva vreme, m-am ciocnit de cineva. Era Brossolette: de zece minute, orbecăia și el prin întuneric...

A fost ultima noastră întîlnire. Nu pot să spun nici măcar că a fost ultima lui imagine, ultima oară cînd îl vedeam. Chiar dacă ne luam de braț, tot nu izbuteam să ne deslușim chipurile.

Mi-a oferit, de la bun început, o adresă: Avenue des Ternes, nr. 102.

— E o casă sigură? l-am întrebat eu.

— Da, mi-a răspuns el. E plină de agenți ai Gestapoului în fiecare cotlon, dar ei mă caută pe mine.

Am rîs amîndoi...

Avenue des Ternes, nr. 102... Acolo s-au văzut ultima oară Pierre Brossolette și Jean Moulin... Cei doi emisari ai lui de Gaulle... Cele două mari umbre... Tocmai despre Jean Moulin, care devenise deja un martir al cauzei, mi-a vorbit Brossolette în ultimele clipe ale întîlnirii în întuneric. Cuvintele lui erau impregnate de cel mai profund respect și de cea mai deplină sinceritate. În esență, mi-a spus următoarele:

— Moulin a făurit C.N.R.[1] Era o necesitate: în felul acesta, se restabilește simetria cu oamenii lui de Gaulle de la Londra.

Și s-a despărțit de mine. Curînd, el avea să se alăture lui Jean Moulin, ajungînd pe meleagurile martiriului, unde orice divergență pălește.

Brossolette nu a aparținut niciodată vreunei grupări de dreapta. Era unul dintre cei mai de seamă animatori de stînga ai Frontului Popular.

---

[1] Consiliul Național al Rezistenței: organism creat în 1943 și format din reprezentanții a opt mișcări de rezistență, șase delegați ai partidelor politice și doi împuterniciți ai centralelor sindicale. Obiectivele sale principale erau, pe de-o parte, de a unifica formațiile de luptă clandestine, pe de altă parte, de a stabili un program de reforme pentru perioada de după eliberare.

La vînătoare de mărturisiri

Zilele treceau. Se apropia primăvara. Într-o dimineață, ușa celulei a fost dată în lături, lăsînd să intre doi gardieni înarmați, care au făcut loc unui omuleț în civil, rotofei, cu o mutră comică. El i-a strigat că-l recunoaște, știe că este Brossolette. Își freca mîinile, rîdea cu sughițuri, într-un acces de veselie vulgară. Rece, Brossolette i-a replicat că numele său este Paul Boutet. Omulețul s-a înveselit și mai tare la auzul numelui de Boutet, care i se părea nespus de comic. La fel de bine dispus, omulețul a conchis că se vor lămuri ei la Paris cine este domnul Boutet.

Prizonierul a fost transportat la Paris și a început un du-te-vino între închisoarea centrală din Fresnes și sediul S.D.-ului. Primele două interogatorii îl epuizaseră. La 22 martie 1944, cînd a fost adus din nou în Bulevardul Foch, era la capătul puterilor. Sus, în încăpere, undeva la etajul V, direct sub acoperiș, Brossolette, legat de scaun, nu mai simțea decît oboseala. Paznicii săi dispăruseră. În încăpere rămăsese un singur soldat de santinelă la ușă. Camera era curată, într-o ordine perfectă, cu o masă, cîteva scaune și hărți țintuite pe pereți. Următorul interogatoriu avea să fie mai atroce, conform procedurii obișnuite a călăilor naziști. Bastonul de cauciuc, cleștele care-i smulge unghiile, țigara aprinsă lipită de obraji, cufundarea în baia cu blocuri de gheață, unde organismul nu mai putea respira... Cineva l-a strigat pe soldat pe coridor. Acesta a ieșit, lăsîndu-l pentru un moment singur pe Brossolette, cu cătușele la mîini, dar nelegat de scaun ca altădată. Timpul era scurt, soldatul putea apărea din moment în moment... Clătinîndu-se, Brossolette s-a tîrît pînă la golul ferestrei și a privit în jos. La etajul IV era un balcon care îl putea opri din cădere. Prizonierul risca să fie recapturat încă în viață. Ajutîndu-se cu coatele, s-a săltat, a trecut peste pervazul ferestrei, și-a dat drumul pe un burlan, pînă la balcon, și a încălecat balustrada. Trupul a căzut vertical cu zgomot înfundat. Imediat, întregul imobil s-a pus în mișcare. Țipete furioase, ordine date de voci aspre și răgușite. Un ofițer a împins cu piciorul trupul zdrobit și sîngerînd, în care mai pîlpîia viața. O ambulanță l-a transportat la Spitalul „Pitié", unde medicii au încercat să-l salveze. Gestapoul era lacom de orice mărturisire scăpată de pe buzele rănitului, cufundat în inconștiența comei.

Eforturi zadarnice. Secretele încredințate lui Pierre Brossolette n-aveau să fie niciodată divulgate. El alesese tăcerea.

În românește de
Natalia FLORESCU

MARTHA BIBESCU

«JURNAL POLITIC»

Larousse-ul în trei volume, editat la Paris, în anul 1965, tomul întîi stă deschis la pagina 361, unde scrie:

„Bibescu (născută Martha Lahovary, prinţesa George Valentin Bibescu), scriitoare franceză, de origine română (născută la Bucureşti, în 1888). Descendentă a unei familii ilustre din România, dar crescută la Paris, a a publicat lucrări care se inspiră din viaţa ţării sale de obîrşie şi din observaţiile sale asupra vieţii cosmopolite din Europa (membră, din 1955, a Academiei regale de limbă şi literatură franceză din Belgia)". Din păcate, trebuie să aducem o informaţie suplimentară celor deja citate: a încetat din viaţă la Paris, în ziua de 28 noiembrie 1973.

Aceleiaşi „voci", **Bibescu Martha,** Grand Larousse encyclopédique en 10 volumes (vol. II, p. 116) îi consacră un text şi mai amplu, citînd titlurile cîtorva dintre cărţile scriitoarei şi apreciind atît „bogăţia observaţiilor sale", cît şi „stilul dintre cele mai pariziene" (a se citi: dintre cele mai inteligente, mai spirituale şi mai elegante). Sînt lauri pe care venerabilul, universal renumitul lexicon îi distribuie cu multă zgîrcenie şi numai personalităţilor de prim ordin, care figurează în paginile sale.

Să ne fie permis, totuşi, să rectificăm întrucîtva afirmaţia că Martha Bibescu ar fi fost „crescută la Paris". În realitate, ea a urmat acolo doar liceul, aşa cum obişnuiau să facă, pe vremea aceea, vlăstarele nobiliare din mai toată Europa. În fiecare an însă copila, apoi adolescenta, revenea lungi perioade acasă, în România. Aşa se explică atît cunoaşterea temeinică a ţării, a oamenilor şi a specificului lor de viaţă materială şi spirituală, cît şi dragostea pe care avea să o poarte, de-a lungul întregii vieţi, patriei şi compatrioţilor săi[1]. O dragoste înflăcărată, dar lucidă, care i-a permis adesea să vadă ce se întîmplă şi dincolo de tărîmul mirific al privilegiilor sale de clasă, să sesizeze multele dureri ale celor mulţi şi să osîndească atît umilinţele şi împilările celor mulţi cît şi primejdiile ce pîndeau „Dacia Felix", cum îşi numea adesea ţara.

Alt retuş adus Larousse-ului: Martha Bibescu cobora nu dintr-una, ci din două familii ilustre ale României. Mama sa se trăgea din neamul Mavrocordaţilor, care a dat Moldovei şi Ţării Româneşti domnitori de frunte: unul dintre ei, Constantin Mavrocordat, a rămas în istoria

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6/1977.

noastră ca un legiuitor progresist, care a desființat sclavia. Tatăl Marthei, Ioan Lahovary, lider al Partidului Conservator, luptase ca voluntar în 1877-1878 și fusese ministru la Paris, președinte al Senatului și ministru de Externe (portofoliu deținut și de doi frați ai săi în diferite guverne ale conservatorilor)

Încă două familii se alătură celor menționate, prin căsătoria Marthei cu prințul George Valentin Bibescu (1880-1941). Acesta era nepotul domnitorului Gheorghe Bibescu (a cărui soție aparținea falnicei spițe a Brîncovenilor) și vărul primar al celebrei poete române de limbă franceză Ana Brîncoveanu, contesă de Noailles.

Poate că prestigiul și audiența de care se bucurau aceste nume, atît în țară cît și peste hotare, au adus un plus de strălucire darurilor naturale ale Marthei Bibescu, mai ales la începuturile activității sale creatoare. Sigur este, însă că i-au dat chei pentru ușile celor mai exclusiviste cercuri ale „înaltei societăți" europene și, îndeosebi, pentru ușile multor șefi de state, președinți de guverne, miniștri, conducători de partide, generali, magnați ai industriei și finanțelor, directori de ziare, scriitori și artiști de reputație mondială. În România și în Franța, în Anglia și înGrecia, în Belgia și în Italia, în Austria și în Turcia, în alte colțuri ale continentului nostru, Martha Bibescu a avut acces la înalți factori de răspundere, cărora le cîștigase, rînd pe rînd, admirația, respectul, încrederea și prietenia.

Introdusă astfel, încă din fragedă tinerețe, în „secretele zeilor", dotată cu fler, intuiție și clarviziune în domeniul relațiilor internaționale, preferînd saloanelor aristocratice, fastuoase dar superficiale, febrila atmosferă a cabinetelor politice și complicatele probleme de afaceri externe, însuflețită de o permanentă și autentică dorință de a fi utilă țării sale, Martha Bibescu a căpătat, mai ales după primul război mondial, o nouă dimensiune: cea a unui ambasador inexistent în protocol, fără scrisori de acreditare, fără oficiu și fără colaboratori, fără sediu stabil și de lungă durată, într-un cuvînt fără nici o investitură oficială și protocolară, dar însărcinat cu misiuni dintre cele mai delicate și mai confidențiale.

O existență și o activitate de o complexitate care, deși frizează neverosimilul, are dimensiunile concrete ale realității. O existență și o activitate atît de ieșite din comun, încît, după știința noastră, nu și-au avut echivalențe sau analogii nici la noi, nici în alte țări, în mediul înaltei societăți, în răstimpul lungii perioade 1918-1944. O existență și o activitate care merită să fie consemnate, spre cunoaștere și apreciere, de către cronica acelor ani de grea cumpănă, cumplite suferințe și crîncene încleștări. O existență și o activitate care se oglindesc în filele consacrate politicii din jurnalul ținut de Martha Bibescu între 1939-1941 și din care revista noastră își face o onoare de a publica traducerea cîtorva prime pagini. Este, de fapt, un prolog editorial la volumul în curs de apariție sub auspiciile Editurii Politice.

Redactat cu o caracteristică meticulozitate în limba franceză (cu intercalarea cîtorva pasaje în engleză), jurnalul vădește, cel mai adesea, o profundă înțelegere a evenimentelor și a mecanismelor lor intime, o încîntătoare mobilitate de spirit, o veritabilă știință a replicii, o uimitoare acuratețe în pronosticarea unor evoluții ale situațiilor. Laconicele însemnări ale scriitoarei aduc — în circuitul informațiilor despre acea vijelioasă și tenebroasă perioadă — noi amănunte, de cele mai multe ori neștiute, despre cele ce se petreceau în spatele scenei evenimentelor.

Temeiuri suficiente pentru a publica, începînd din acest număr, extrase inedite din jurnalul politic al Marthei Bibescu, din lunile premergătoare marii conflagrații ca și din prima perioadă a acesteia, cînd putem spune că notațiile autoarei erau impregnate de grija pentru soarta țării sale, de dorința ca statele nefasciste să se opună agresiunii totalitare. Principalul motiv pentru care ne-am oprit asupra manuscrisului necunoscut al atît de cunoscutei scriitoare a fost atitudinea consecvent antifascistă a autoarei: la tot pasul, găsim mărturii ale disprețului și repulsiei pe care i le inspirau Hitler, Mussolini și complicii lor, ca și expresii ale convingerii ferme că dictatorii de extremă dreapta reprezintă o gravă primejdie pentru pacea și libertatea Europei. Deosebit de puternic se manifestă dezgustul și oroarea scriitoarei față de legionari și de sprijinitorii lor din rîndurile protipendadei bucureștene. Osîndind fără menajamente dezlănțuirile bestiale ale Gărzii de fier, Martha Bibescu subliniază, în repetate rînduri, că șantajul prin teroare și strategia asasinatului au fost și rămîn străine cugetului românesc, pe care cele mai nobile trăsături ale umanismului și-au pus o definitivă pecete.

În paginile care urmează vom întîlni accente de ură și ironie, de neliniște și satisfacții, vom întîlni, de asemenea, o întreagă galerie de personaje implicate într-un fel sau altul în angrenajul conflagrației în pregătire.

Înainte de a face loc reflecțiunilor politice din jurnalul Marthei Bibescu, dorim să citățm dintr-o scrisoare trimisă nouă nu cu mult timp înainte de dispariție și care oglindește încă o dată legătura sa cu țara, cu a cărei viață culturală era la curent: „Nu-mi doresc altceva decît să văd apărînd paginile pe care dumneavoastră doriți să le traduceți spre a fi prezentate în excelenta publicație Magazin istoric care și-a cucerit consacrarea".

Ceea ce și facem.

Cuvînt introductiv, traducere, selecție și note
Cristian POPIȘTEANU, Nicolae MINEI

Paris, 6 ianuarie 1939

Se deschide congresul F.A.I. [Federația Aeronautică Internațională]. Dansul macabru a început. Charley [Londonderry][1] îmi spune despre Winston [Churchill]:

— Numai de pozne se ține! Dejun la Champs, foarte aproape de Nosiel. Un castel care a aparținut, ca și Ménars, doamnei de Pompadour[2]. Mă întîlnesc aici cu Paul Reynaud[3], cu care iau masa.

Ne zbenguim prin parc. Paul Reynaud stă la taclale cu bătrînul grădinar, îl pune pe arhitect să-i dea raportul, face pe „stăpînul casei".

La înapoiere, sînt singură în mașină cu Paul Reynaud. Îi dau ghes să vorbească la nesfîrșit despre el însuși. „Omul Angliei", rivalul lui Daladier[4].

Cină la familia de La Grange. Von Gronau [președintele Aero-Clubului german]: cap de pasăre, ochi sticloși, pătrunzători, gură ca un cioc de uliu. O gură înspăimîntătoare. Va pleca la Tokio, în calitate de atașat al Aerului, abandonînd totul — președinția Aero-Clubului german, F.A.I., treburile personale... De ce? Soția lui rămîne în Germania. S-au întîmplat multe la Berlin, mai multe decît ce se aude, de cînd am fost noi pe-acolo, în iulie, anul trecut.

Paris, 7 ianuarie 1939

Prînz cu Choute și cu prietenul ei, Georges Huysman, director general al Artelor. Sînt exasperați de vizita pe care Chamberlain i-o face lui Mussolini. Cap delicat de evreu cu ochi albaștri — Huysman, omul de încredere al lui Daladier, căruia i-a fost șef de cabinet, nu-și mai pune frîu gurii. Izbește în masă și spune:

— N-are ce căuta acolo!

Foarte semnificativ.

Paris, 11 ianuarie 1939

Italia cere Corsica, Tunisia și Djibouti. Aceste pretenții fac destul de dificil voiajul lui Chamberlain la Roma. Italienii îl acuză, cu anticipație, că nu ține seama de aspirațiile lor, pe cît de intense, pe atît de irealizabile, și reproșează lui MacDonald[5] că nu a abordat la Stresa[6] problema Abisiniei. A eluda nu înseamnă a elucida — așa spun italienii.

Ce poate face Chamberlain? Să vindece Italia de nebunie? E ca și cum ai vrea să oprești dansul fluturilor. Îmi amintesc de versurile absurde, dar pătrunzătoare, ale lui Victor Hugo:

De vreme ce-i așa, așa trebui' să fie,
Văd și eu... Văd și eu...

Pare o explicație suficientă pentru starea de spirit a celor ce ne cîrmuiesc. Îmi amintesc de cuvintele descurajate ale lui Ramsay MacDonald:

— Ne ducem de-a dura, ne ducem de-a dura...

Pretutindeni s-a strecurat sentimentul inevitabilului.

Paris, 13 ianuarie 1939

I-am trimis lui Neville Chamberlain, pentru Anne [soția lui], la Villa Madama, un volumaș cu poezii de Keats[7]. După cum anunță ziarele la ultimele știri, Anne nu a plecat la Roma, dar cărticica a și pornit-o spre Ambasada britanică din capitala Italiei.

Lordul Lloyd mi-a făcut o vizită la ora 4. Vorbește minunat despre Olanda. La Amsterdam, evreii sînt în primejdie. Oh, Spinoza! Lloyd crede că germanii vor invada Franța „prin Olanda". Își expune părerile cu o însuflețire și o convingere în victorie de-a dreptul extraordinare.

A fost tovarășul de luptă al lui „Lawrence of Arabia". În „Cei șapte stîlpi ai înțelepciunii"[8] e povestea lui. O părticică din povestea lui.

Paris, 22 ianuarie 1939

Pe ziua de azi am organizat un dejun cu Marele vistiernic al Franței (Paul Reynaud), lord Lloyd, înapoiat de la Roma, și, bineînțeles, Hélène de Porte. Masa va avea loc la Hotelul Trianon, unde ne-a invitat Paul Reynaud, care își petrece acolo weekendurile.

Pe drumul dintre Paris și Trianon, cu George [Bibescu][9] și Lloyd, în mașina mea. Conversație interesantă cu Lloyd. Îmi vorbește despre italieni, cu acea rapiditate de expresie a cărei taină o deține:

Sînt puși pe rele!

---

[1] Charles Stewart Henry Lord Londonderry (1878-1949), om politic conservator, din vechea familie aristocratică Castlereagh; ministru al Educației (1921-1926); ministru al Aerului (1931-1935); unul dintre adepții politicii de conciliere față de pretențiile lui Hitler.

[2] Jeanne Antoinette Poisson, doamnă Le Normant d'Etioles, marchiză de Pompadour (Paris 1721-Versailles 1764), favorită a lui Ludovic XV. A exercitat o mare influență asupra Curții regale și a regelui însuși.

[3] Om politic francez (1878-1966), făcînd parte, între cele două războaie mondiale, din grupul republicanilor de stînga; ministru al Finanțelor în mai multe rînduri (1930, 1938-1940) și al Coloniilor (1931-1932). În guvernul Daladier a dus o politică de împotrivire față de Germania nazistă. Ostil armistițiului cu cel de-al III-lea Reich, el a părăsit postul de președinte al Consiliului de Miniștri (17 iunie 1940), ocupat în martie același an. A fost întemnițat, la ordinele lui Pétain, deși nici un tribunal nu l-a pus sub acuzație; deportat de naziști în Germania (1943-1945). În perioada postbelică a fost lider al Partidului Republican Independent și președinte al Comisiei de probleme economice a Consiliului Europei (1949-1955).

[4] Edouard Daladier (1884-1970), om politic francez din partidul radical; prim-ministru (1933, 1934 și 1938-1940) și unul dintre semnatarii Acordului de la München (septembrie 1938).

[5] James Ramsay MacDonald (1866-1937), șeful Partidului Laburist, prim-ministru în 1924, 1929, 1931, unul dintre cei mai apropiați prieteni ai scriitoarei, care a rămas strîns legată de familia MacDonald și după moartea acestuia.

[6] Oraș italian, unde a avut loc în 1935 o conferință între reprezentanții guvernelor din Franța, Anglia și Italia, pentru examinarea consecințelor restabilirii serviciului militar obligatoriu în Germania.

[7] John Keats (1795-1821), poet romantic englez, precursor al prerafaeliților.

[8] Lucrare a lui T.E. Lawrence, agent al Intelligence Service-ului în Orientul Apropiat și Mijlociu, în cursul primului război mondial.

[9] George Valentin Bibescu (1880-1941), căsătorit cu Martha Lahovary Mavrocordat la 29 iunie 1902. Fiul lui George Bibescu — unul dintre ofițerii români ai lui Napoleon III — și nepotul lui Gheorghe Bibescu (1805-1873), domnitor al Țării Românești (1842-1848), pînă la revoluția pașoptistă, cu care s-a asociat pentru o primă clipă, emigrînd apoi în Transilvania, iar ulterior participînd la lucrările Divanului ad-hoc din Muntenia. George Valentin Bibescu este unul dintre demnii continuatori ai pionieratului deschis în aviația mondială de Traian Vuia. As al automobilisticii și pilotajului european, George Valentin Bibescu a îndeplinit peste un deceniu funcția de președinte al Federației Aeronautice Internaționale (1930-1941).

Îmi povestește despre insulița din fața portului Djibouti, cedată de Franța italienilor prin acordul din 1935, care însă a fost denunțat între timp. Lloyd i-a învățat cum să ia insula. Am impresia că e un măr otrăvit.

Lloyd nu e niciodată trist, dar azi e serios, de parcă s-ar pregăti de luptă. Îmi repetă:

— Italienii sînt puși pe rele!

Despre francezi spune sec:

— Sînt obositori.

Paris, 23 ianuarie 1939

George i-a spus lui La Grange — care e președintele Aero-Clubului francez, care e senator și care cunoaște o mulțime de americani — tot ce avea pe suflet în legătură cu situația aviației franceze. O consideră primejdios de slabă. La fel i-a vorbit și lui Tătărescu, în speranța că acesta, ca ambasador [al României la Paris], va transmite cuvintele lui celor din guvern.

Numai unul ca George poate spune astfel de lucruri. Tătărescu nu va sufla o vorbă care să nu fie pe placul guvernului francez. De altfel [Franța] s-ar supăra foc pe un ambasador de mîna a doua, care știe că aviația sa nu face doi bani. Asta înseamnă pe deasupra să împiedici „clientul" — țara cea mică — să comande marfa. Înseamnă, așadar, a indispune pe marii industriași francezi.

Complezență peste complezență! Cîrmuitorii se joacă, fără încetare, de-a „cine-i păcălitul?".

Ajunul plecării lui George în marele său raid. Prînz cu Tavera, cîștigătorul Cupei Bibescu, azi șef de cabinet al ministrului Aerului. George vrea să vorbească cu el atît despre expediția sa aeriană pînă în Ciad, cît și despre starea jalnică a aviației franceze.

Paris, 26 ianuarie 1939

Italia lunecă în jos, pe pantă. Mussolini e obsedat de ispita căreia îi sucombă, neputincios. Își spune, zi și noapte: „Prada e atît de frumoasă!". E ideea lui fixă.

Imagine a străzii Lipscani în primăvara anului 1939.

Îmi amintesc de Balbo[1], care îmi spunea în 1931, după banchetul oferit de George la Hotel Excelsior:

— Milanul va fi distrus, dar vom cîștiga războiul.

Dacă Franța ar fi singură, da. Dar există și Anglia, cu Statele Unite alături. Italienii uită de englezi și americani.

Paris, 28 ianuarie 1939

Mă duc la soții Row Datton, pe cheiul Bourbon, nr.4. Ascult — la radio — discursul ținut de Neville Chamberlain la Birmingham. Pledează în favoarea călătoriei sale la Roma. Cei ce-l critică, declară el, nu dețin nici datele pe care le poate avea asupra problemelor un prim-ministru, nici răspunderile ce apasă pe umerii acestuia. Despre criticii săi, pe care îi numește textual „ignoranți și iresponsabili", Chamberlain spune:

— Au pretins că merg la Roma pentru a acorda dreptul de beligeranță lui Franco și pentru a recunoaște temeiurile revendicărilor Italiei împotriva Franței, prietena și aliata noastră. N-am făcut nici una, nici cealaltă. Atunci mi-au reproșat că m-am dus la Roma ca să nu fac nimic.

Paris, 30 ianuarie 1939

Gripată, mă văd silită să rămîn în cameră.

Row Datton îmi rezumă la telefon ultimul discurs al lui Hitler: „Sînt profet: prevăd mulți, mulți ani de pace". Joaca de-a „cine-i păcălitul?" continuă.

Vizită a lui [Viorel V.] Tilea[2], numit ministru la Londra, în locul lui Grigorcea, a cărui soție a făcut impresie proastă cu prilejul faimoasei vizite [a lui Carol II][3], la care m-am ferit, ca de foc, să iau parte.

Tilea îmi relatează intrigile lui Anton [Bibescu][4] împotriva lui. Ce inutile și prostești sînt aceste sforării, scoase la lumină!

---

[1] Italo Balbo (1876-1940), mareșal italian al aviației (1933), unul dintre liderii mișcării fasciste. Ministru al Aerului (1928-1935) și guvernator al Libiei. A murit într-un accident de avion în iunie 1940, în apropiere de Tobruk în împrejurări rămase neelucidate.

[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 10/1975.

[3] În noiembrie 1938, regele Carol II a făcut un turneu politic în cîteva capitale europene, Londra, Paris, Bruxelles, Berlin, pentru a sonda pe ce poziții internaționale se putea sprijini România în cazul intensificării presiunilor hitleriste și revizioniste..

[4] Diplomat și scriitor român (1878-1951), văr cu George Valentin Bibescu; a îndeplinit funcțiile de consilier al Legației române din Londra și Petrograd, ministru la Washington

Paris, 1 februarie 1939

Violette Trefusis m-a invitat astă-seară la un dineu, în onoarea lordului De La Warr (ministrul Învăţământului britanic). De La Warr este laburist, este ministru, este lord, este un bărbat foarte frumos şi are unul dintre cei mai desăvîrşiţi arbori genealogici din Anglia (un golf îi poartă numele în S.U.A.)[1].

Invitat de asociaţia „France-Angleterre", el este primit de „Arts et Tourisme", organizaţie condusă de Marthe de Fees şi sprijinită de Alexis Léger[2], cu alte cuvinte de Quai d'Orsay. Se ascund aici mii de dedesubturi, mii de intrigi, mii de rivalităţi.

La dineu participă o mulţime imensă. Georges Bonnet[3] e prezent la masa oficială. Jean Zay, ministrul francez al Instrucţiunii Publice[4], vorbeşte cel dintîi. Cuvîntare destul de cenuşie. Îi răspunde lordul De La Warr, foarte intimidat, în limba franceză, cu un accent groaznic şi totuşi cu un aer de mare senior: deşi luptă din greu cu nodul de la cravată, deşi încearcă să fie spiritual, povestind o anecdotă despre umbrela valetului său are, fără să vrea, o ţinută orgolioasă.

Nasul lui Georges Bonnet are paloarea unui cioc de papagal.

Paris, 2 februarie 1939

Se şopteşte, cu multă voluptate, că, imitîndu-l pe Baldwin[5], Roosevelt ar fi declarat: „Frontierele Americii se găsesc în Franţa".

Paris, 3 februarie 1939

Dezminţirea lui Roosevelt vine imediat după colportarea frazei ce i se atribuie. Preşedintele Statelor Unite declară că este vorba de „o minciună premeditată". Probabil că au mîrîit membrii Congresului.

Paris, 10 februarie 1939

Două telegrame de la George: una din Columb-Béchar, cealaltă din Reggane. În sfîrşit, a pornit-o. E în inima scumpei sale Africi.

Începe dansul evenimentelor: naţionaliştii spanioli au ocupat Minorca, insula unde un prost de pe aici spunea că au debarcat, mai de mult, englezii. De asemenea, japonezii au cucerit insula care domină portul Hanoi. Partida de şah a început. Luaţi-vă locurile pentru contradans.

Ceai la d-na Florica Bressy[6], sora lui Alice Cocea[7]. Vin pentru a-i face un serviciu lui Thierry[8] care moare de nerăbdare să afle dacă va obţine titlul de ambasador.

„E în joc demnitatea regelui României". Aşa trebuie să-i spun fiicei generalului Cocea, care e atotputernică la Quai d'Orsay.

Thierry îmi telefonează. A şasea oară de ieri încoace. Îmi aduc aminte de replica d-nei Tallien[9]: „Fii pe pace, drăguţule, nădragii ţi-i capeţi".

(1920-1926) şi Madrid (1927-1931), delegat al României în Comisia Internaţională a Dunării. Căsătorit în 1919 cu Elisabeth Asquith (1897-1945), scriitoare engleză, fiica lordului Herbert Henry Oxford and Asquith (1852-1928), prim-ministru liberal (1908-1916).

[1] Herbert Edward De La Warr (sau Delaware) este descendentul baronului Thomas West De La Warr, care a devenit în 1610 guvernatorul coloniei britanice Virginia, pe ţărmul apusean al Oceanului Atlantic, ulterior unul dintre cele 13 state care au format iniţial S.U.A. În cinstea sa, numele Delaware îl poartă nu numai golful amintit, ci şi statul limitrof, un fluviu şi un oraş (în statul Ohio).

[2] Numele sub care şi-a desfăşurat activitatea diplomatică, vreme de 26 ani, poetul Saint-John Perse, laureat al Premiului Nobel pentru literatură (1960).

[3] Om politic francez (născut în 1889) ministru al Finanţelor şi al Economiei Naţionale în cabinetul Chautemps (1937), ministru al Afacerilor Externe şi al Justiţiei (1938-1940) în guvernul Daladier. Unul dintre cei mai zeloşi adepţi ai politicii de conciliere cu Hitler, protagonist al Acordului de la München din septembrie 1938.

[4] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6/1977.

[5] Stanley Baldwin (1867-1947), lider al Partidului Conservator, prim-ministru britanic (1923-1929, 1935-1937). A dus o politică de conciliere faţă de statele fasciste.

[6-7] Surori ale lui N.D. Cocea.

[8] Adrien Thierry, ministru plenipotenţiar al Franţei la Bucureşti (1936-1939), apoi ambasador extraordinar şi plenipotenţiar (1939-1940).

[9] Jean Lambert Tallien (1767-1820), fruntaş politic al Convenţiei naţionale, creată în urma marii revoluţii franceze (succesorînd Adunării Constituante şi Adunării Legislative şi care a funcţionat între 21 septembrie 1792-26 octombrie 1795, proclamînd prima republică în Franţa

Primăvara anului 1939: refugiaţi din Cehoslovacia cotropită de hitlerişti sosind în România.
Reproduceri din revista franceză L'Illustration

Paris, 11 februarie 1939

Insula Hainan, în Marea Chinei, a fost ocupată de japonezi. Hong Kong, Hanoi și Singapore sînt amenințate (Japonia mă neliniștește).

După ce oamenii lui Franco au luat Minorca, [crucișătorul] „Devonshire" a venit pentru a salva pe republicanii spanioli (adică pe „comuniști", așa cum îi consideră adversarii). Englezii îi salvează pe „roșii" — iată încă ceva foarte semnificativ.

Paris, 12 februarie 1939

La Berlin, un artist de music-hall a ajuns la pușcărie din cauza scheciului pe care-l interpreta. El îi întreba pe spectatori cine este germanul genial care, printre picături, se ocupă cu diplomația și al cărui nume începe cu G. Publicul strigă: „Goering!". Comicul răspundea: „Aber nein!". După o riturnelă la pian, întrebarea era pusă din nou, lumea striga: „Goebbels!", actorul striga și el: „Nein!". Cînd publicul se dădea bătut, comicul șușotea: „Goethe!". Entuziasm printre spectatori.

Paris, 14 februarie 1939

Franța cumpără în Statele Unite 615 avioane, care costă două miliarde [de franci], în loc să le construiască ea însăși. Gîndesc cu mintea lui George, știu că așa va spune.

Cînd vrei să cîștigi un meci de box, e mai bine să te antrenezi, decît să-ți cumperi mușchi falși. Cînd produci avioane, înseamnă că produci și oamenii corespunzători — muncitori buni și piloți buni.

Paris, 16 februarie 1939

Ziarele franceze discută la nesfîrșit despre recunoștința lui Franco. „Recunoștința pe care ar trebui să n-o aibă", am remarcat eu. Se mizează pe ingratitudinea lui față de Mussolini, care l-a ajutat să învingă pe „roșii".

---

la 22 septembrie 1792), lider al montagnarzilor, Tallien a făcut apoi parte dintre cei care au pus la cale înlăturarea lui Robespierre la 9 Thermidor (27 iulie 1794), devenind ulterior unul dintre conducătorii terorii reacționare thermidoriene. Soția sa, Therese Cabarrus — de origine spaniolă — denumită „doamna Thermidorului și a Directoratului", era cunoscută ca o mînuitoare a favoritismului epocii postrevoluționare în Franța (vezi **Magazin istoric**, nr. 3/1977).

După părerea mea, se poate conta pe nerecunoștința lui în măsura în care Axa Roma-Berlin ar intra într-o fază politică proastă sau ar suferi vreun eșec de altă natură.

Paris, 1 martie 1939

Alegerea cardinalului Pacelli: papa Pius XII[1] devine succesorul papei Pius XI.

Paris, 4 martie 1939

Primit astăzi vizita lui José Maria Sert[2], care s-a ocupat împreună cu alții, de salvarea tablourilor din Muzeul Prado. Operația a costat mult, foarte mult, cheltuielile fiind suportate, pe rînd, de albi și de roșii, în vreme ce poporul spaniol... Tren blindat, adăpost blindat, gardă specială, nimic nu a fost prea scump pentru pînzele lui El Greco, Velasquez, Tizian. În vreme ce poporul spaniol...

Cine ar fi cheltuit, pentru a-i salva pe copiii din Spania, sumele utilizate pentru a pune în siguranță tablourile Muzeului Prado?

Puneți un Greco, un Tizian sau un Velasquez în fața unei femei simple, a unui muncitor, a unui cioban, a unei portărese din Spania sau din orice altă țară și întrebați-l pe cel în cauză dacă merită să plătești pentru a vedea un astfel de lucru, pentru a-l păstra, pentru a-l scăpa de la pieire. Răspunsul e lesne de ghicit. Totuși, în Spania, pentru salvarea unor tablouri de care omul de rînd nici nu se sinchisește, s-au cheltuit banii statului — fie el roșu sau alb — cu alte cuvinte banii luați de pe urma muncii acestui popor, în timp ce copiii lui piereau.

Noi, cei foarte fericiți și foarte puțini, am impus, poporului, tuturor popoarelor, normele noastre, cursul nostru fiduciar forțat, valorile noastre, care nu sînt cîtuși de puțin ale oamenilor de rînd.

Paris, 8 martie 1939

Dejun la Ambasada Angliei. Vecinul meu de masă din dreapta, Hervé Alphand[3], care se pregătește să plece la Berlin, pentru nu știu ce combinație financiară, destinată să-i înșele și pe unii și pe ceilalți în ceea ce privește „gravitatea situației", așa cum se numește, cuviincios, acest tobogan.

Alphand îmi spune că va negocia cu „tanti Mutzi" — porecla dată de el omologului său german.

Paris, 14 martie 1939

Pregătiri pentru vizita festivă a lui Lebrun[4] la Londra. Pregătiri pentru alegerile prezidențiale la Paris. Același joc. Trăiască dl. Oarecare! Așa e mai sigur.

Am convingerea că va fi greu de reînviat Antanta Cordială. Englezii sînt sinceri în dorința lor de o apropiere rapidă și cu orice preț. Dar Franța este atonă, amorfă, amorțită.

Paris-Londra, 15 martie 1939

Hitler intră astăzi în Praga, ocupă bastionul. Uzinele Skoda banii Angliei, banii Uzinelor Creuzot, toate la un loc au fost slănina din capcana în care a intrat șoarecele. Îmi închipui senzația stîrnită la Londra, unde voi fi diseară.

Tilea mi-a telefonat de ieri, pentru a urgenta venirea mea. Credeam că nu urmărea decît combaterea zvonurilor răuvoitoare lansate de Anton, dar a avut și motive mai serioase.

Am luat pasărea de seară — avionul de ora șapte — la aeroportul Bourget. Puțin după aceea, am sosit la Croydon[5].

---

[1] Pius XII (Pacelli, 1876-1958), papă între anii 1939 și 1958.

[2] José Maria Sert (1876-1945), pictor spaniol, autorul unor fresce decorative din Palatul Națiunilor din Geneva.

[3] Hervé Alphand (născut la 31 mai 1907), funcționar superior în domeniul Finanțelor și al Comerțului în guvernul francez (inspector general al Finanțelor). În perioada la care se referă autoarea, era directorul acordurilor comerciale în Ministerul Comerțului. În timpul războiului, a fost directorul Problemelor economice în organismele „Franței libere" conduse de generalul de Gaulle la Londra. În perioada postbelică, a fost ambasador al Franței la N.A.T.O. (1950-1954), la Națiunile Unite (1955-1956), în S.U.A. (1956-1965), secretar general al Ministerului Afacerilor Externe, în octombrie 1965.

[4] Albert Lebrun (1871-1950), om politic francez, președinte al Senatului apoi al Republicii (1932-1940).

[5] Croydon — oraș (327 100 locuitori, în 1972), situat în apropiere de sudul Londrei; cel mai important aeroport al capitalei britanice (pînă după al doilea război mondial).

Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat, de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orînduirile sociale cunoscute pe plan universal, acumulîndu-se o bogată civilizație materială și spirituală. O importanță deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista și al lui Decebal.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

agriani
albocensi
aletoi
ansamensi
appiarensi
apuli
apsinthioi
arsietai
artaci
asti
ausdecensi (usdecensi)
bebrici
beni
berecynti
bessi
bettegeri
biefi
bisalti
bistoni
bitini
bottiai
brianti (priantti?)
brigi
brisi
buri (buridavensi)
caeni
carpi
carpodaci
caucoensi
celagisi
celegerri
ciconi
collaletae
coralli
corpili
costoboci
cotensi
crestoni
crobizi
crusaei
daci (v. geto-daci)
dantheleti
darsi (darsai)
derroni
digerri
dimensi
diobessi
dioi
dolonsi (dolongi)
drosi
drugeri
edoni
geti (getae), v. geto-daci)
harpi
hypsalti
iai
maedobithyni
moesi (mysi)
mygdoni
napei
nipsaioi (tranipsioi)
obulensi
odomanti
odrisi
oinensi
oitensi
olizoni
orresci
paiopli
paiti
panaioi
piarensi
piefigi
piengeti
pieri
pirogeri
pliasti
potulatensi
pradavensi
ratacensi (racatensi)
rondaloi
saboci
saci
sapei
sargeti
satri
serdi
siensi
sigini
sindi
singi
sithoni
suci
tagri
terizi
thunati
tilati
tini
trausi
treri
tribali
tynteni
tyrageti
uti
zaieli
zbaleoni
zerani

Doloncii

Important neam tracic[1] stabilit în Chersonesul trac[2], în regiunea Dolonkias, denumire luată de la numele locuitorilor ei. După o tradiție menționată în **Lexiconul numelor de popoare,** redactat în jurul anului 520 e.n., de istoricul Ștefan din Bizanț, Doloncos, întemeietorul legendar al neamului, era fiul nimfei Traca (sau Thrace) și al lui Cronos. Același izvor menționează că Doloncos se înrudea cu Bithynos, strămoșul mitic al bithinilor. Din altă sursă, păstrată de Arian, autor din veacul II e.n., aflăm că întemeietorul doloncilor ar fi avut mulți copii și că nimfa Traca ar fi fost „pricepută la descîntece și farmece" și ar fi putut „să îndepărteze relele sau să le atragă asupra cuiva". Putem afirma din aceste date că triburile din Chersonesul trac erau înrudite între ele.

Pentru timpurile istorice, avem informații de mare interes la Herodot. Prin 561-560 î.e.n., doloncii se aflau în război cu vecinii lor dinspre nord-vest, apsinthii[3] [situați în bazinul inferior al Fluviului Ebru, într-o regiune din sud-sud-estul Bulgariei]. Regii doloncilor au plecat la Delfi[4], la templul lui Apollo, unde Pitia i-a sfătuit să-l aducă în țară, pentru a pune temeliile unei cetăți, pe primul om care îi va pofti la ospăț, după ce vor ieși din templu. Acest om a fost Miltiades, un cetățean de vază al Atenei. După ce a consultat, la rîndul său, oracolul de la Delfi, Miltiades, intrat în istorie sub numele

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 1-12/1976, 1-4, 6-11/1977. Pentru acest trib sînt atestate și denumirile de **dolonsi** sau **dolongi** (cum apare în lista triburilor din **Magazin istoric**).

[2] Denumirea vechilor greci pentru Peninsula Gallipoli, situată în partea europeană a Turciei.

[3,4] Vezi **Magazin istoric,** nr. 3/1977; 5/1976.

de Miltiades cel Bătrîn[1], a fost înscăunat tiran[2] în țara doloncilor.

Prima sa acțiune a fost închiderea cu un zid a istmului Chersonesului, între orașele Cardia și Pactye, pentru a pune regiunea la adăpost de atacurile apsinthilor. Locuitorii orașului Lampsakos (azi Lamsaki, Turcia), de pe litoralul asiatic al Propontidei [denumirea antică a Mării Marmara], intrați în conflict cu cei din Chersones, l-au prins pe Miltiades într-o cursă, dar l-au eliberat după ce i-a amenințat aliatul lui Miltiades, Cresus[3] regele din Lidia. Lui Miltiades cel Bătrîn i-a urmat nepotul său, Stesagoras, care a murit în timpul unui război cu locuitorii Lampsakosului. Ca tiran, în fruntea statului tracogrec al Chersonesului trac, lui i-a succedat, din anul 516-515 î.e.n., fratele său, Miltiades, cunoscut ca Miltiades cel Tînăr[4]. Vasal al lui Darius I, Miltiades cel Tînăr a comandat o parte a flotei acestuia în expediția din Pontul Euxin și din Scitia, în anul 512. Cînd sciții s-au abătut în urma perșilor spre răsăritul Traciei, Miltiades a fugit din Chersones, dar a fost adus înapoi de dolonci, atunci cînd situația a redevenit calmă. Profitînd de o revoltă din Ionia, la începutul sec. V î.e.n., el a cucerit Lemnosul și Imbrosul (499-498), pentru atenieni, la care s-a și refugiat în anul 492 î.e.n.

Chersonesul trac era un ținut agricol fertil, în care se stabiliseră numeroase colonii grecești și la care s-au adăugat cetățile întemeiate de Miltiades cel Bătrîn: Crithote, Pactye și Elaius. Unele, ca de pildă Pactye, erau vechi așezări tracice, judecînd după nume. Primele monede emise în Chersonesul trac, tetradrahme de argint, par să fie destul de timpurii: unii specialiști le datează la sfîrșitul sec. VI î.e.n. Mai cunoscute sînt însă cele care, după ultimele cercetări, au fost datate în a doua jumătate a sec. IV î.e.n.; ele au împînzit Tracia de la sud de Balcani și au fost descoperite și pe teritoriul patriei noastre. Pe lîngă acestea, au circulat și monede de bronz emise de fiecare oraș și destinate mai ales circulației locale. O excepție ca localizare este o monedă din Alopeconesos, descoperită în 1968, în așezarea geto-dacică de la Zimnicea.

Descoperirile monetare indică prosperitatea Chersonesului trac. În anul 309-308 î.e.n. regele Traciei, Lysimach și-a stabilit capitala, Lysimacheia, pe locul vechii cetăți Cardia, ceea ce relevă importanța politică a regiunii.

Caenii

Trib tracic al cărui teritoriu se afla situat la sud-vest de Byzantion[5] și pare să fi aparținut întinsului regat al odrisilor. La nord, ei se învecinau cu astii, iar la est cu apsintii, al căror teritoriu ajungea pînă la Hebru (astăzi Marița).

Mygdonii

Ramură a importantului trib tracic al edonilor, menționată de Strabon, mygdonii locuiau într-o țară aflată la est de gura Fluviului Axios, pînă la Strymon, și la nord de Peninsula Calcidică, în jurul Lacului Bolbeis (azi Holvi). Aici se afla și orașul Arethusa (azi Hendina), după cum arată Tucidide și Strabon.

---

[1] Ostil tiraniei lui Pisistrate, Miltiades cel Bătrîn s-a stabilit cu prietenii săi în Chersonesul trac [561-560 î.e.n.].

[2] În antichitate, termenul **tiran** avea sensul de stăpînitor cu puteri discreționare al unui stat sau al unei cetăți grecești.

[3] Ultimul rege (560-547 î.e.n.) al provinciei antice Lidia, de pe țărmul vestic al Asiei Mici (capitala Sardes, azi Sart, în Turcia), vestit prin bogăția sa. A fost învins și detronat de regele persan Cirus II.

[4] Om politic și general atenian (540-489 î.e.n.). Ales strateg la Atena, a fost comandantul armatei ateniene și plateene, care a învins armata persană la Maraton (490 î.e.n.).

[5] Colonie greacă pe malul european al Bosforului, întemeiată în sec. VII î.e.n., care a devenit din 330 e.n. capitala Imperiului roman de răsărit (sub numele de Constantinopol) și apoi a Imperiului bizantin.

Digerii

Trib tracic amintit în **Istoria naturală** a lui Pliniu cel Bătrîn și care s-ar părea că se afla așezat pe cursul inferior al rîului Nestos (Mesta).

Diobessii

Trib tracic menționat în **Istoria naturală** a lui Pliniu cel Bătrîn, ca înrudit și, foarte probabil, vecin cu bessii, dar și cu dioii, care erau ei înșiși o ramură a bessilor. Diobessii făceau parte dintre triburile centrale de munte, așezările lor fiind situate în zona izvoarelor și cursului superior al Fluviului Hebru.

Gh. POENARU-BORDEA

Brisii

Trib tracic menționat de Pliniu cel Bătrîn în **Istoria naturală**, ca fiind situat lîngă sapei și odomanti[6]. Potrivit unor păreri actuale, brisii ar putea fi același neam cu brikii, pomeniți de Ștefan din Bizanț.

Bottiaii

Locuitori ai Bottiei, regiune în Macedonia, mărginită la răsărit de Fluviul Axios (Vardar), iar la sud-vest de Haliakmon (Vistrița). În sec. VII sau VI î.e.n., ei au fost împinși de expansiunea macedoneană și s-au așezat în Peninsula Calcidică[7], ținutul lor fiind denumit Bottike. Pliniu cel Bătrîn în **Istoria naturală** îi încadrează în triburile tracice, dar unii cercetători moderni consideră că este vorba de o eroare. Se spune că Aristotel a scris un studiu despre constituția bottiailor, pierdut astăzi[8]. Există și monede datînd de la începutul sec. IV î.e.n emise în această regiune. Sub regele Filip II ținutul Bottike a fost definitiv inclus în statul macedonean.

Berecyntii

Semnție de apartenență frigiană, după geograful grec Strabon. Frigienii erau una dintre principalele ramuri — și cea mai sudică — a tracilor; ei au pătruns din Peninsula Balcanică în Anatolia, cel mai tîrziu, prin sec. XII î.e.n. Berecyntii se pare că locuiau în sud-vestul Anatoliei. Strabon ne vorbește despre un munte numit Kabeiron, aflat în țara lor, neidentificat pînă astăzi. De la acest munte s-ar trage numele cabirilor, ale căror mistere se oficiau în Insula Samotrake. Această relatare este cu atît mai interesantă, cu cît există sugestii privitoare la analogii între cultul cabirilor din Samotrake și interpretarea unui tip de sanctuare geto-dace. Se mai pomenește despre un munte, Berekyntus, care ar putea fi același cu Kabeiron. Un comentator al lui Vergilius, Servius[9], ne vorbește despre un oraș sau despre o fortificație numită Berecyntus, situată pe rîul Sangarius (astăzi Sakaria), care curge însă în nord-vestul Anatoliei, la hotarele Bitiniei, provincie locuită inițial tot de un neam tracic (bitinii). De asemenea, locuitorii orașului Sinope (situat la Marea Neagră), numeau vîntul de răsărit Berekintias, ceea ce implică o nouă contradicție cu privire la localizarea acestui trib.

Alexandru VULPE

---

[6] Vezi **Magazin istoric**, nr. 11/1977.

[7] Peninsulă muntoasă în nordul Greciei.

[8] Tradiția spune că Aristotel a scris 158 studii privind constituția politică a diferitelor state ale vremii, ca documentare pentru **Politica** (terminată în 336 î.e.n.). Dintre acestea numai constituția atenienilor ni s-a păstrat în întregime.

[9] S. Marius Honoratus Servius, gramatic roman, care a trăit la Roma în a doua jumătate a sec. IV e.n.

Constanța,
9-15 septembrie 1977

AL VII-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE EPIGRAFIE GREACĂ ȘI LATINĂ

ZONA MĂRII NEGRE - UN PIVOT ÎN DEZVOLTAREA CIVILIZAȚIEI EUROPENE

Amsterdam — 1938; Paris — 1952; Roma — 1957; Viena — 1962; Cambridge — 1967; München — 1972; Constanța — 1977. În răstimp de aproape 40 ani, cu întreruperea pricinuită de cel de-al doilea război mondial, oamenii de știință care se ocupă de descifrarea și interpretarea vechilor inscripții din limbile greacă și latină s-au întîlnit în șapte congrese internaționale. La ultimul — organizat în septembrie, anul acesta, în țara noastră, sub egida Comitetului internațional de epigrafie greacă și latină și a Academiei de Ştiințe Sociale și Politice — au luat parte peste 250 delegați din aproape 30 țări. Timp de o săptămînă, ei au dezbătut teme de mare însemnătate pentru aprofundarea cunoștințelor despre civilizațiile greacă și romană.

Ca și la alte reuniuni științifice internaționale, organizate în țara noastră, am profitat de prezența unor savanți străini de prestigiu pentru a le adresa, în numele cititorilor noștri, cîteva întrebări. Temele abordate: însemnătatea congresului, importanța epigrafiei în contextul actual al științelor istorice, contribuția descoperirilor de ordin epigrafic din ținuturile din zona Mării Negre, la dezvoltarea cunoștințelor despre civilizația europeană, activitatea cercetătorilor români în acest domeniu.

Prof. dr.
Miroslava Mirković
Universitatea din Belgrad
— R.S.F. Iugoslavia

Știința istorică modernă nu poate fi imaginată astăzi fără epigrafie; inscripțiile oferă posibilitatea cunoașterii mai profunde a diverselor domenii ale vieții lumii antice, inclusiv a celor care ne-au rămas necunoscute din alte izvoare, cum sînt viața orășenească și administrația, problemele economice etc.

Congresul de epigrafie greacă și latină din acest an a adus interpretări noi ale inscripțiilor, sinteze originale, ca și un șir de informații despre noi monumente epigrafice și despre însemnătatea acestora pentru istoria romană și greacă. S-ar putea spune că știrile noastre despre diferitele regiuni ale lumii antice s-au îmbogățit simțitor.

Regiunea Mării Negre este, fără îndoială, una din cele mai interesante în cadrul lumii vechi. Pe acest teren se pot urmări toate etapele civilizației antice, de la înființarea coloniilor grecești pînă la căderea Imperiului roman. Numeroasele referate prezentate la congres pe această problematică reprezintă contribuții la lărgirea cunoștințelor noastre despre lumea antică în general.

La congres am ascultat cîteva interesante sinteze ale savanților români, precum și o serie de comunicări și informări asupra unor noi

descoperiri. Cercetătorii români abordează în mod foarte serios studierea diversei și adesea foarte complexei problematici privind atît vestigiile civilizației grecești, cît și a acelor dacice și romane de pe teritoriul țării lor. Se conturează impresia, atît din lucrările congresului, cît și din cărți și publicații apărute în țara dv., că nici un aspect al vieții societății antice de pe teritoriul României nu este neglijat.

Dr.

Yuri Germanovici Vinogradov

Institutul de istorie universală, Moscova — U.R.S.S.

Marea importanță a epigrafiei rezultă și din faptul că ea se află la confluența a numeroase discipline: istoria, economia, filologia, lingvistica, istoria religiei etc. Congresul a abordat, după părerea mea, toate aceste aspecte ale epigrafiei. Ce a adus nou? 1) o direcție de foarte mare perspectivă — atelierele lapidare; 2) o analiză foarte detaliată și multilaterală a epigrafiei Mării Negre.

Pentru aprofundarea cercetărilor în domeniul istoriei antice, importanța de neșters a ținuturilor din jurul țărmurilor Mării Negre constă în aceea că aici s-a născut irepetabilul fenomen al simbiozei între greci și romani, pe de-o parte, și locuitorii autohtoni: traci, geți, daci, sciți, taurizi, pe de alta. Cultura apărută a lăsat remarcabile urme în civilizația lumii.

În România s-au întreprins și se întreprind intense cercetări epigrafice. Atît prin ceea ce au prezentat la congres, cît și prin munca lor de zi cu zi, epigrafiștii României ocupă, pe plan mondial, unul din locurile remarcabile în dezvoltarea epigrafiei.

Prof.

Giancarlo Susini

decanul Facultății de litere a Universității din Bologna — Italia

Epigrafia se dovedește din ce în ce mai mult o știință a comunicării umane, care analizează tranziția de la mesajul oral la cel scris pe un suport durabil. Congresul a adus noi contribuții la dezvoltarea acestei științe relevînd, între altele, noi descoperiri demne de atenție asupra ariei Mării Negre, această arie ce a reprezentat un filtru și o întîlnire a două mari civilizații, cea geto-dacică cu cea romană, în momentul maturității lor depline.

Apreciez participarea excelentă, calitativă și cantitativă a colegilor români la acest congres, precum și cea mai bună sistematizare a colecțiilor epigrafice și a săpăturilor arheologice efectuate de către aceștia; trebuie elogiată tenacitatea colegilor români care au perseverat în munca lor de organizare a congresului.

Prof.

James Frank Gilliam

Institutul pentru studii avansate în domeniul științelor istorice, Princeton, New Jersey — S.U.A.

Epigrafia stă la baza cunoașterii multor aspecte ale istoriei sociale din perioada greco-romană. Desigur, ea trebuie împletită și cu alte izvoare: literare, arheologice, numismatice. Fiecare dintre acestea conferă celeilalte o valoare mai înaltă. Inscripțiile aruncă o lumină vie asupra vieții de toate zilele a locuitorilor din orașe și sate. Este, deci, esențială pentru studierea instituțiilor umane.

Desigur că zonele din jurul Mării Negre au fost dintotdeauna — chiar în perioadele preistorice — în strînsă legătură cu cele din jurul Mediteranei, îndeosebi Grecia metropolitană și Anatolia. Au existat și schimburi comerciale în unele perioade. Foarte importante erau contactele culturale între populațiile băștinașe și populațiile din alte zone. Desigur că relațiile dintre aceste populații nu au fost întotdeauna pașnice.

În România există de multă vreme preocupări în domeniul epigrafiei. Primul nume care-mi vine în minte cînd spun aceasta este cel al lui Vasile Pârvan. În ultimii douăzeci și cinci de ani însă a avut loc o mare creștere a volumului săpăturilor arheologice și, deci, și al descoperirilor epigrafice, mai ales în Dobrogea și Transilvania. Publicațiile românești au devenit foarte valoroase — în epigrafie, cît și în arheologie — pentru cercetătorii de pretutindeni.

Prof.

G. W. Bowersock

Universitatea Harvard — S.U.A.

Un număr mare de inscripții noi apare în fiecare an, astfel încît epigrafia poate fi privită pe drept ca cea mai vitală, mai proaspătă ramură a istoriei vechi. Acest congres a contribuit imens la lărgirea și corectarea cunoștințelor noastre, prin prezentarea unor documente necunoscute pînă azi și prin reevaluarea materialului cunoscut în lumina noilor concepții.

Istoria veche din aria Mării Negre este indispensabilă înțelegerii dezvoltării civilizației europene în general. Se poate spune că această regiune a avut un rol de pivot în dezvoltarea civilizației europene.

Epigrafia este o știință riguroasă și colegii români au dat dovada măiestriei lor în această privință. Ei au adus o contribuție foarte însemnată la dezvoltarea studiilor epigrafice. Numeroasele și importantele publicații de specialitate editate în țara dv. au atras atenția și considerația cercetătorilor din întreaga lume.

Prof. dr.

Edmund Buchner

München — Republica Federală Germania

Legătura dintre culturile greco-romane și culturile băștinașe din jurul Mării Negre a dus la crearea de noi forme, care au fertilizat în multe privințe civilizațiile europene.

Cercetătorii români ocupă pe tărîmul epigrafiei un loc important, deoarece în țara dv. au fost găsite foarte multe inscripții care au fost eminent investigate și publicate de istoricii dv., fapt ilustrat în mod strălucit și la acest congres.

Dr.

Tibor Nagy

Institutul de arheologie, Budapesta — R.P. Ungară

Din centre timpurii și importante ale culturii grecești, care au luat ființă în regiunile limitrofe cu Marea Neagră, a iradiat cultura elenistică, adăugîndu-i-se astfel noi elemente la bogăția culturii materiale și spirituale a popoarelor din jur. Această cultură nu numai că și-a lăsat amprenta pe cultura materială și spirituală a populației existente pe teritoriul cuprins între mare și cursul inferior al Dunării, ci a dat un impuls în dezvoltarea popoarelor de peste Dunăre, jucînd un rol important în istoria civilizației europene.

La lucrările congresului, cercetătorii români au luat parte cu pricepere și au arătat participanților rezultatele multilaterale obținute de ei, înfățișînd și problemele științifice care așteaptă a fi rezolvate. Lucrările puternicei echipe de epigrafiști români sînt binecunoscute și apreciate în lume, atît în țările din imediata vecinătate a României, cît și în țările mai îndepărtate.

Dr.

Hans-Georg Kolbe

director adjunct al Institutului german de arheologie din Roma — Italia

Istoria veche a regiunilor mărginașe Mării Negre arată clar participarea populațiilor de aici la marile procese de dezvoltare istorică, cu precădere la dezvoltarea culturală greco-romană. În aceasta constă contribuția ei la civilizațiile europene.

(Continuare în p. 55)

„CAZUL" WILHELM TELL

DENIS DE ROUGEMONT

Pe creasta Muntelui Righi, unul dintre nenumăraţii drumeţi care străbat cărările alpine ale Elveţiei, impresionat de măreţia şi frumuseţea peisajului, meditează... Vede cele patru puncte cardinale străjuite de uriaşii din istoria Europei: Hannibal, Cezar, Carol cel Mare, Napoleon. Din văi se înalţă Wilhelm Tell... „Mi se părea că văd, Cartagina, Roma, Germania şi Franţa reprezentate de titanii lor, contemplînd Elveţia personificată de marele om; ei — ostaşi şi despoţi, el — cioban şi eliberator".

Drumeţul visător nu este altul decît Victor Hugo. Despre „istoricitatea" eroului naţional Wilhelm Tell[1], o opinie inedită ne oferă Denis de Rougemont, în lucrarea sa Elveţia sau istoria unui popor ferice. **Eruditul istoric elveţian de limbă franceză s-a născut în 1906, la Neuchâtel. Eseurile şi lucrările sale (citãm dintre acestea:** Penser avec les mains, **„Gîndim cu mîinile" — 1936;** Le Journal des deux mondes, **„Jurnalul celor două lumi" — 1947;** L'Aventure occidentale de l'homme, **„Aventura occidentală a omului" — 1957;** Vingt-huit siècles d'Europe, **„Douăzeci şi opt de secole ale Europei" — 1961) trădează un spirit preocupat de problemele civilizaţiei contemporane.**

În cartea despre istoria Elveţiei, autorul a încercat să analizeze — după propria lui mărturisire — „cum se formează o confederaţie, modul în care aceasta funcţionează şi cum trăiesc oamenii, ce speranţe şi gînduri se nasc, ce se creează. În sfîrşit, ce poate dărui ea lumii de mîine".

Cititorii noştri şi-au putut forma o imagine despre evenimentele mai importante ale istoriei Elveţiei[2], din articolul publicat în nr. 1/1977. Am ales din lucrarea lui Denis de Rougemont capitolul final, în care, confruntînd adevărul istoric cu mitul, autorul pune în dezbatere „cazul" Tell, mai exact, autenticitatea acestui erou popular. Momentul considerat de istorie ca reprezentînd actul de naştere al Confederaţiei Elveţiene, indică, pe baza documentelor, Pactul secret de alianţă, semnat iniţial, în 1291, de numai trei cantoane

[1] **În imagine:** Tell cu arbaleta şi fiul lui cu mărul (Cronica lui Etterlin).

[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6/1969.

(Ury, Schwyz şi Nidwald) la care, treptat, au aderat şi celelalte. Dar un simplu petec de hîrtie nu este pe placul legendei, care creează un cadru mai grandios evenimentului din 1291; în toiul nopţii, pe Cîmpia Grütli luminată de stele, reprezentanţii celor trei cantoane jură, în prezenţa lui Wilhelm Tell, că vor lupta pînă la unul pentru eliberarea de sub jugul despotului austriac. Imagine impresionantă, plină de măreţie. Dar care, din păcate, nu corespunde adevărului istoric. Întîlnirea nu a avut loc noaptea la Grütli, Wilhelm Tell nu a fost de faţă, pentru că... nu a fost, pur şi simplu.

De ce elveţienii l-au adoptat totuşi cu atîta căldură?

Cine nu cunoaşte legenda bravului arcaş din cantonul Ury, care refuză să se încline în faţa pălăriei cu panaş cocoţată în vîrful unei prăjini, în chip de emblemă a suveranităţii Habsburgilor! Somat de pretorul Gessler să ţintească cu arbaleta un măr aşezat pe capul fiului său, Tell trece cu bine această încercare, dar este arestat pentru că a ascuns o a doua săgeată rezervată lui Gessler, în eventualitatea unui eşec.

În timp ce era dus spre închisoare, Tell evadează profitînd de o furtună stîrnită pe lac. În cele din urmă, el îl omoară pe pretor pe drumul stîncos al

Küssnachtului, dînd semnalul unei răscoale populare care va duce la eliberarea cantonului său.

Aşa spune legenda ştiută de toţi. Mult mai puţin cunoscută este **istoria acestei legende.**

În actele, analele şi cronicile de la sfîrşitul secolului XIII şi începutul sec. XIV, epoca Pactului secret redactat în latină, a bătăliei de la Morgarten şi a Pactului public de la Brunnen, nici urmă de Tell, de un pretor numit Gessler, sau de vreun jurămînt de la Grütli.

Cea mai veche relatare a aventurilor lui Wilhelm Tell, apare într-o cronică numită **Cartea albă din Sarnen,** datorită culorii deschise a legăturii sale în piele. Această cronică datează din 1470-1472: au trecut aproape două secole de la evenimentele importante pe care le narează şi pe care nici o sursă anterioară nu le menţionează. Cam în aceeaşi perioadă, pe la 1477, o epopee în versuri povesteşte, într-o formă simplistă şi cam incoerentă, unele episoade ale legendei, printre care şi cel cu mărul.

Prima istorie tipărită a Confederaţiei Elveţiene, scrisă de grefierul Petermann Etterlin, din Lucerna, apare în 1507, la Basel, şi contribuie la răspîndirea largă a legendei; Etterlin îi atribuie lui Tell prenumele de Wilhelm.

În 1515, umanistul Glareanus îşi conjură compatrioţii să-i imite întru totul pe vechii romani, numindu-l pe Tell „Brutus al nostru". În acelaşi sens, Zwingli[1] şi Bullinger[2] pe la mijlocul secolului, fac elogiul lui Tell, „inspiratorul libertăţilor de care se bucură confederaţia".

Versiunea cea mai completă şi mai bine stilizată a legendei, prezentată de altfel ca istorică, îi aparţine lui Aegidius Tschudi, din Glaris, om de stat şi militar, apoi istoric. **Cronica helvetă** pe care Tschudi pare să o fi terminat către 1570 nu a fost însă publicată decît în 1734-1736, la Basel. Popularitatea ei a fost imensă: Schiller îl compară pe Tschudi cu Herodot şi cu Homer, iar Goethe consideră lucrarea drept o carte de căpătîi pentru educaţia oricui. Tschudi a creat imaginea, devenită clasică în secolele ce au urmat, a unei confederaţii născute din răscoala lui Tell şi a conjuraţilor de la Grütli, împotriva despotului austriac. De la el s-au inspirat Johannes von Müller în **Istoria Confederaţiei elveţiene** (1778), piesa lui Schiller (1804), tablourile istorice ale lui Füssli, apoi ale lui Holder, elanurile lirice ale lui Victor Hugo, Michelet şi ale atîtor alţi romantici, proclamaţiile lui Bonaparte — — „Copiii lui Wilhelm Tell nu au nevoie de lanţuri" — în fine, manualele şcolare pînă în zilele noastre.

Dar, încă înainte ca Tschudi să fi impus Europei această interpretare mitică a originilor confederaţiei, mai mulţi scriitori elveţieni şi-au exprimat îndoiala asupra veridicităţii istorice a lui Tell. Astfel Guillimann, din Fribourg, către 1600, tratează povestirea drept „fabulă". J. B. Plantin, din Vaud, îl repetă în 1633, negînd, printr-o apreciere asemănătoare, legenda Cîmpiei Grütli; Heinrich Panteleon, din Basel, observă, cam pe la 1565, o asemănare izbitoare între Tell şi Toko, eroul nordic al baladelor şi cronicilor din sec. X şi XI, iar Voltaire, în **Eseu asupra obiceiurilor,** declară: „trebuie să recunoaştem că povestea cu mărul pare suspectă".

Un pastor din Berna, pe nume Uriel Freudenberg, va da prima lovitură decisivă legendei încetăţenite de **Cartea albă** şi de Tschudi. El scrie, în 1752, o cărţulie care e tipărită, în 1760, fără numele autorului şi are ca titlu: **Wilhelm Tell, o fabulă daneză.** Broşura anonimă stîrneşte furtună: condamnată de autorităţile din Lucerna, cărticica e arsă de călău în marea Piaţă

[1] Huldreich Zwingli, umanist şi reformator elveţian, născut la Wildhaus (cantonul Saint-Gall; 1484-1531).

[2] Heinrich Bullinger, teolog, născut la Bremgarten (1504-1575).

Altdorf. Tot în 1760 însă un jurist din Basel, J. H. Gleser, tipărește în germană și latină, textul Pactului secret din 1291. Discipol al lui Tschudi și convins de istoricitatea lui Tell, ca și de a jurămîntului de la Grütli, Gleser nu își dă seama că, prin publicarea actului din 1291, aduce cel mai puternic argument împotriva hagiografiei dascălului său.

Totuși, abia în secolul următor, o școală de istorici, mai riguroasă și mai pricepută în critica izvoarelor, va începe să demoleze, din punct de vedere științific, edificiul legendar.

Istoricii de școală veche, neavînd cum să respingă în întregime argumentele lor, îi acuză că urmăresc să fie originali cu orice preț și că zdruncină temeliile statului elvețian pentru a-și satisface vanitatea. Pioasa lor indignare patriotică nu va împiedica însă severa istoriografie a secolului XIX să meargă pe aceeași cale.

Și totuși în sec. XX se manifestă o reacție generală împotriva buchiselilor pedante ale celor ce „resping" mitul. În 1927, Karl Meyer încearcă să salveze cît mai mult din tradiție, și să împace motivele mitice cu momentul istoric al deschiderii trecătorii de la Saint-Gothard. Pentru alți istorici, ca Marcel Beck și H. G. Wackernager, problema nu mai este dacă Tell a trăit sau nu, ci care a fost rolul jucat de imaginea sa în viața poporului elvețian.

De ce a apărut această legendă, cum a căpătat ea forța adevărului, de ce a fost acceptată de un popor întreg, iată ce trebuie explicat de acum înainte.

Aici nu mai e vorba de întîmplare sau de eroare, ci de o necesitate profundă, ale cărei natură și sens merită să fie investigate. În acest scop se mobilizează etnografia și lingvistica, mitografia și analiza literară, psihologia, sociologia și politologia. „Din punct

Microcronologie

Sec. XI Teritoriul Elveției, populat din timpuri străvechi de triburile germanice ale helvetilor, este inclus în Imperiul romano-german

1231 În urma deciziei lui Frederic II de Hohenstaufen, cantonul Ury dobîndește autonomia în cadrul Imperiului romano-german

1240 Cantonul Schwyz devine de asemenea autonom

1273 Rudolf de Habsburg este ales împărat al Germaniei ceea ce are drept urmare o accentuare a tendințelor dominatoare ale Casei de Habsburg asupra cantoanelor elvețiene

1291 Cantoanele Ury, Schwyz și Nidwald semnează un pact secret de alianță veșnică, considerat actul de naștere al Confederației Elvețiene. Documentul este redactat în latină și va deveni public în 1760, cînd îl tipărește juristul J.H. Gleser, cu texte paralele în latină și germană

1293 Cantonul Nidwald se unește cu cantonul Obwald sub numele de Unterwald

1315 nov. 15 La Morgarten, oastea cantoanelor elvețiene învinge armata Sfîntului imperiu roman de națiune germană, condusă de Leopold de Austria

1315 dec. 9 Cantoanele își reînnoiesc alianța la Brunnen, printr-un document redactat în limba germană

1332 În alianță intră cantoanele Lucerna...

1351 ...Zürich, Glaris, Zug...

1353 ... și Berna

1386, iul. 9 La Sempach, armata imperială este din nou învinsă de elvețieni

1388 Cavaleria feudală a Habsburgilor este înfrîntă, la Näfels, de către elvețieni

1389, apr. 1 Se semnează pacea pe 7 ani cu austriacii; ea va fi reînnoită în 1394 pe 20 ani și în 1412 pe 50 ani

1411 La pactul de alianță aderă cantonul Appenzel...

1414 ... și Saint-Gall

1470-1472 Perioada de redactare a cronicii numite *Cartea albă din Sarnen*

1474-1477 Războiul cantoanelor elvețiene împotriva lui Carol Temerarul, ducele Burgundiei

1477 Prima semnalare a epopeii în versuri în care se regăsesc unele episoade ale legendei lui Tell

1499 Pacea de la Basel; în urma victoriilor obținute de confederați la Bregenz, Calven și Dornach, împăratul Maximilian I recunoaște independența de fapt a tuturor cantoanelor

1507 La Basel apare *Cronica* lui Petermann Etterlin

1515, sept. 13-14 Bătălia de la Marignano; armata franceză provoacă o grea înfrîngere cantoanelor elvețiene (care interveniseră în războaiele pentru Italia de partea Spaniei)

1516, nov. 29 La Fribourg se încheie o pace veșnică cu Franța

1584-1586 Alianță eternă între cantoanele Geneva, Berna și Zürich

1648 Tratatele încheiate la Pacea din Westfalia recunosc independența Elveției

1815 Congresul de la Viena declară Elveția stat cu neutralitate perpetuă

1848 Elveția este proclamată stat federal, format din 22 cantoane, cu capitala la Berna

de vedere poetic — comentează Max Wehrli, într-un excelent studiu asupra cercetărilor privindu-l pe Tell, publicat în **Neue Züricher Zeitung** — succesul legendei lui Tell este mai semnificativ și mai real decît un oarecare fapt istoric".

Eliminarea lui Wilhelm Tell, din istoria propriu-zisă a Elveției este o datorie elementară de probitate intelectuală: s-a dovedit că Tell nu a participat în nici un fel, atestat documentar la complexul de evenimente, din care au rezultat Pactul din 1291 și prima confederație. Dar nu e mai puțin adevărată constatarea că mitul lui Tell a jucat, ulterior, un rol important în evoluția conștiințelor care au făcut posibilă crearea Statului confederal independent și neutru elvețian la mijlocul sec. XIX. Istoria elvețiană nu poate fi, deci, înțeleasă fără a ține seamă de legendarul Tell, în acest caz legenda însăși devenind un fapt istoric, ca o realitate a conștiinței populare. În fond, ce importanță are dacă Tell a existat sau nu, dacă l-a omorît pe pretor sau nu. Omologată sau contestată, această acțiune n-ar fi modificat în nici un chip, dezvoltarea Elveției. Episodul poate fi îndepărtat din istorie, fără să i se simtă în vreun fel lipsa. Dimpotrivă, este cu neputință să înțelegi într-adevăr poporul elvețian omițînd faptul că în ochii elvețienilor, și nu altundeva, motivele mitice de largă circulație — al Arcașului neînvins, al Mărului, al Pălăriei cu panaș, al Uciderii tiranului de către un om simplu cu inima curată — au alcătuit un prototip național. Și ceea ce este de admirat, poate chiar unic, este faptul că acest simbol local și-a cucerit, cu mare rapiditate, un prestigiu aproape universal. Nu Wilhelm Tell a „creat oamenii" acestei țări, cum scria Victor Hugo, ci elvețienii sînt aceia care l-au creat pe Wilhelm Tell. Acesta nu este tatăl, ci fiul lor, nu strămoșul, ci creația lor colectivă și tocmai prin aceasta devine mai real.

Introducere, cronologie, selecție și traducere
Ana-Maria ȘERBĂNESCU

AL VII-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL

(Urmare din p. 51)

Prof. dr. **Denis Van Berchem** **Geneva** — Elveția

Trebuie să mărturisesc că pentru un istoric al antichității, și în special, pentru un epigrafist, România exercită o atracție excepțională. Trebuie să fi vizitat muzeele acestei țări pentru a aprecia bogăția incomparabilă de inscripții, atît grecești cît și latine a căror descifrare luminează nu numai vechea istorie locală, ci și multiple aspecte ale întregii istorii a lumii antice. Aceste muzee există, pentru că s-au găsit oameni care le-au creat și organizat, care au strîns documente ce altfel ar fi fost pierdute, care le-au îmbogățit printr-o explorare sistematică a locurilor istorice. Aș dori să evoc numele lui Vasile Pârvan, despre care eu cred că a fost dascălul și inspiratorul unei generații întregi de savanți, ale căror lucrări hrănesc și astăzi propriile noastre cercetări. Munca depusă de o jumătate de secol încoace în institutele de la București și Cluj stîrnește admirația.

Prof. **José d'Encarnaçao** Universitatea din Coimbra — Portugalia

Congresul nostru a demonstrat cu prisosință însemnătatea pe care o au inscripțiile în documentarea celor mai diverse aspecte ale vieții civilizațiilor clasice. Astăzi, de exemplu, nu se mai poate vorbi despre religia, dreptul, armata, statutul social și chiar economic, de organizarea administrativă din epoca romană fără a se ține seama de aportul izvoarelor epigrafice.

Întrucît teritoriile din jurul Mării Negre au fost influențate de cultura romană, influențînd-o și ele la rîndul lor, istoria lor veche trebuie studiată din ce în ce mai mult, integrînd-o în istoria Europei.

În pofida cutremurului de la 4 martie, lucrările pregătitoare n-au fost întrerupte și organizarea a corespuns pe deplin. Apreciem și noi mult publicațiile editate regulat de diferitele instituții de specialitate românești pe care le primim.

Prof. **Ian Trynkowski** Universitatea din Varșovia — R. P. Polonă

Epigrafia greacă și latină aduce de cîteva secole o importantă contribuție la cunoașterea antichității. Mai mult, aș spune că această contribuție este în continuă creștere nu numai pentru că săpăturile arheologice scot la iveală un număr tot mai mare de inscripții, dar și pentru că acestea sînt, practic, singurele izvoare scrise noi. Izvoarele narative antice sînt de mult cunoscute, iar șansa de a se mai descoperi undeva vreunul inedit este ca și inexistentă. Nu trebuie să se uite apoi că autorii antici s-au ocupat în operele lor cu precădere de istoria unor mari centre (Atena, Roma), neglijînd de cele mai multe ori provinciile române sau coloniile grecești. Tot ce știm despre dezvoltarea unor orașe ca Ulpia Traiana Sarmizegetusa, Apulum sau Tropaeum Traiani, se datorează epigrafiei și arheologiei.

Ținuturile din jurul Mării Negre sînt străvechi vetre de civilizație neolitică, tracică, scitică. În epoca greco-romană, ele au fost supuse unei puternice iradieri a civilizației grecești și romane. Templele grecești de la Histria pot sta alături de construcțiile similare cele mai vestite din alte părți ale lumii elene, iar monumentul triumfal de la Adamclisi este unul din cele mai remarcabile produse ale artei romane provinciale din epoca imperială. Bucurîndu-se de influența fertilă a civilizației clasice, ținuturile pontice au contribuit la rîndul lor la înflorirea acestei civilizații. În epoca elenistică se cunosc oameni de cultură originari din orașele dobrogene, în speță din Callatis. În secolul IV e.n., Tomisul era centru episcopal, iar viața unuia dintre cărturarii vestiți ai bisericii creștine — Dionysius Exiguus — este legată de aceeași regiune dintre Dunăre și Mare unde și-a petrecut adolescența și primii ani ai tinereții.

Cea dintîi contribuție românească la congres a fost însăși organizarea lui, pentru care atît comitetul constituit de Academia de Științe Sociale și Politice, cît și colegii de la muzeele din Constanța și Tulcea merită felicitări și mulțumiri.

Colegii români au prezentat la congres o serie de comunicări interesante și valoroase. O contribuție extrem de importantă o reprezintă publicațiile de certă valoare și de mare utilitate editate în România cu prilejul congresului. Mă gîndesc în primul rînd, la volumele II și III ale importantului corpus **Inscripțiile Daciei Romane**, apoi la volumul de studii **Epigraphia** și la lucrarea lui A. Aricescu **Armata romană în Dobrogea.**

Preocupările dv. pentru studierea inscripțiilor antice au tradiții bogate. În Transilvania, de exemplu, ele datează din sec. XV. Mă bucur că printre cei dintîi cercetători ai antichităților romane din Transilvania s-a numărat și poetul și umanistul silezian de origine poloneză Martin Opitz.

În știința istorică românească modernă s-a creat și s-a dezvoltat o remarcabilă școală epigrafică legată de numele unor savanți ca Gr. Tocilescu, V. Pârvan și C. Daicoviciu. Astăzi, printre epigrafiștii români există mulți tineri.

Declarații consemnate de Vasile ȘIMANDAN trimisul special al revistei noastre la acest congres

„CABINETUL NEGRU" AL LUI CROMWELL ȘI MISTERELE „FOCULUI GRECESC"

D. VASILESCU

La mijlocul secolului XVII, Oliver Cromwell[1] și secretarul său de stat, John Thurloe, organizaseră un serviciu secret bine pus la punct, în ale cărui atribuții intra și cenzurarea corespondenței. Cunoscută sub numele de „Cabinetul negru", această agenție de contrainformații se străduia să-și asigure colaborarea celor mai renumiți criptografi ai epocii. Rezultatele erau adesea pe măsura eforturilor. Dezlegînd codul secret al unei scrisori, doctorul John Walles din Oxford a izbutit în 1654 să descopere complotul emigranților regaliști împotriva lui Cromwell.

Sistemul folosit nu era însă dintre cele mai lesnicioase. Mai întîi, plicurile trebuiau dezlipite cu grijă; apoi, epistolele erau transcrise și reintroduse în plicuri. Toate aceste operații necesitau mult timp și multă migală. O soluție mai economicoasă a apărut pe neașteptate într-o zi, cînd Thurloe a primit vizita unui necunoscut, care și-a oferit serviciile, ținînd însă cu tot dinadinsul să rămînă anonim. Printr-un procedeu pe cît de ingenios pe atît de enigmatic, individul a demonstrat că reușea să copieze textul oricărei scrisori în cîteva minute, fără să deschidă plicul. „Cerneala" folosită pentru această copie dispărea după cîteva ore, timp suficient însă pentru Thurloe de a lua cunoștință de conținutul misivelor.

Necunoscutul a rămas in serviciul lui Thurloe în toată perioada cît Cromwell și fiul său, Richard, s-au aflat la putere, serviciile sale dovedindu-se deosebit de utile. Lordul protector al Angliei a fost apărat de efectele nocive ale unei scrisori otrăvite expediate din Franța. Informațiile din misivele „copiate" au ajutat la dejucarea uneltirilor societății regaliste „Nodul pecetluit", care plănuia să-l asasineze pe Cromwell, precum și la descoperirea unor conspiratori ce introduceau în țară arme și muniții camuflate în lăzi cu săpun sau sticle de vin.

În 1660, la doi ani după moartea lui Oliver Cromwell, răstimp în care fiul său, Richard, se dovedise neputincios să conducă țara, monarhia a fost restaurată. În ciuda tentativelor noului rege, Carol II, de a-l reține, Thurloe a demisionat, iar necunoscutul din

[1] Oliver Cromwell (1599-1658), conducător al revoluției burgheze din Anglia, împotriva regelui Carol I Stuart. După condamnarea la moarte și executarea monarhului, Cromwell devine Lord protector al Commonwealthului Angliei, Scoției și Irlandei (formă republicană de guvernămînt în perioada 1649-1660).

„Cabinetul negru" a dispărut, luînd cu el și secretul prețiosului procedeu care n-a fost descoperit niciodată.

Acest mister i-a preocupat pe specialiștii englezi care au emis ipoteza unui soi de „fotografiere" (prin plic) fără fixare cu hiposulfit, ceea ce ar explica ștergerea cuvintelor după un anumit interval de timp. Jacques Bergier — autorul articolului Spionajul industrial: o îndeletnicire veche de cînd lumea, **apărut în revista** Historia, **nr. 368, iulie 1977 — avansează o altă explicație posibilă: „După părerea mea, nu era vorba de o substanță fotosensibilă, ci mai degrabă de una care își schimba culoarea în apropierea și sub influența cernelii care acoperea fileie scrisorii, chiar dacă aceasta din urmă era protejată de plic. Probabil că individul ungea, în prealabil, cu substanța necunoscută foile de hîrtie pe care obținea copia. În orice caz, adversarii lui Thurloe nu au descoperit niciodată secretul".**

Preocuparea lui Jacques Bergier pentru misterele de acest gen nu este nouă și nici întîmplătoare. El a consacrat, de curînd, un volum întreg spionajului industrial, iar anterior a publicat alte două cărți, diferite ca factură, dar fiecare, interesantă în felul său: Dimineața magicienilor, **scrisă în colaborare cu Louis Pauwels, o seducătoare — dar nu și riguros științifică — speculație pe marginea existenței presupuse a unor trecute civilizații, terestre sau extraterestre, în orice caz superioare celor de azi; și** Agenți secreți contra arme secrete, **operă inspirată de propria experiență a autorului ca luptător în Rezistența franceză.**

Un strămoș al napalmului?

Articolul din **Historia** face o incursiune în istorie și spațiu ajungînd printre altele și în Bizanțul sec. VII, care devenise ținta spionilor de pretutindeni. Toți aveau, ca misiune, un singur obiectiv: să-și însușească secretul „focului grecesc".

Inventat, pare-se, în anul 668 de un sirian din Heliopolis pe nume Gallinicos (după alți autori Callinicus), „focul grecesc" a fost un demn strămoș al substanțelor explozive și incendiare de astăzi. Cercetătorii nu au căzut încă de acord dacă substanța ce se afla la baza acestei invenții avea o consistență solidă sau lichidă; toți sînt însă de părere că era o combinație de petrol, sulf și rășină de brad, care producea explozii violente. După risipirea norilor de fum, flăcări nimicitoare se propagau în toate direcțiile. Din această cauză mulți le-au comparat cu napalmul, deși proprietățile lor nu coincid întru totul. Apa nu făcea decît să întețească efectele focului și pare-se că numai oțetul, nisipul și urina îl stingeau. Proiectilele erau catapultate de la bordul navelor cu ajutorul unor praștii uriașe. Joinville, unul din martorii oculari ai „focului grecesc" în acțiune, descrie spectacolul oferit de folosirea acestei arme, ca impresionant, deoarece flăcările țîșneau „ca un dragon înaripat, cu coadă lungă, zburînd ca fulgerul și bubuind ca tunetul".

Eminentul istoric englez din sec. XVIII, Eduard Gibbon, autorul unei monumentale lucrări despre decăderea și prăbușirea Imperiului roman, a sintetizat datele privitoare la această invenție, adusă de însuși Gallinicos la Constantinopol atunci cînd l-a părăsit pe califul pe care-l slujea, pentru a se pune în slujba împăratului bizantin. Secretul a murit nedescoperit, deoarece, așa cum afirmă același Gibbon, „compoziția focului grecesc era păstrată cu strășnicie".

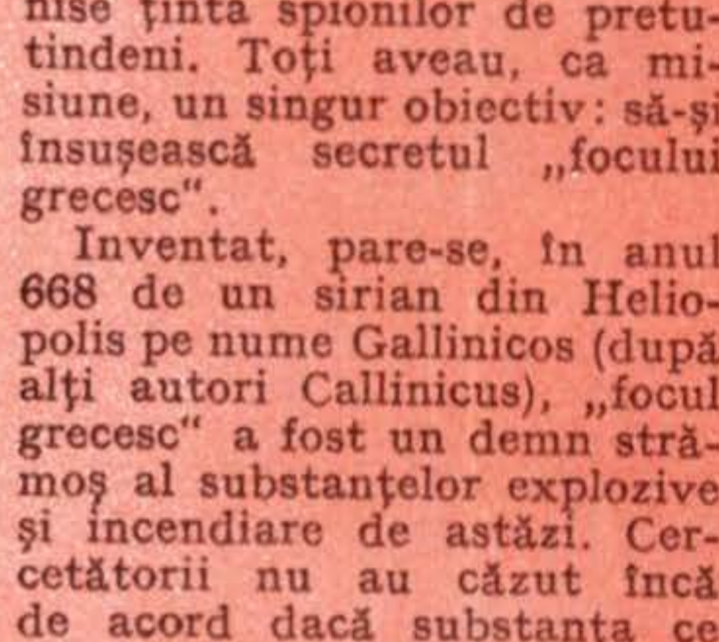

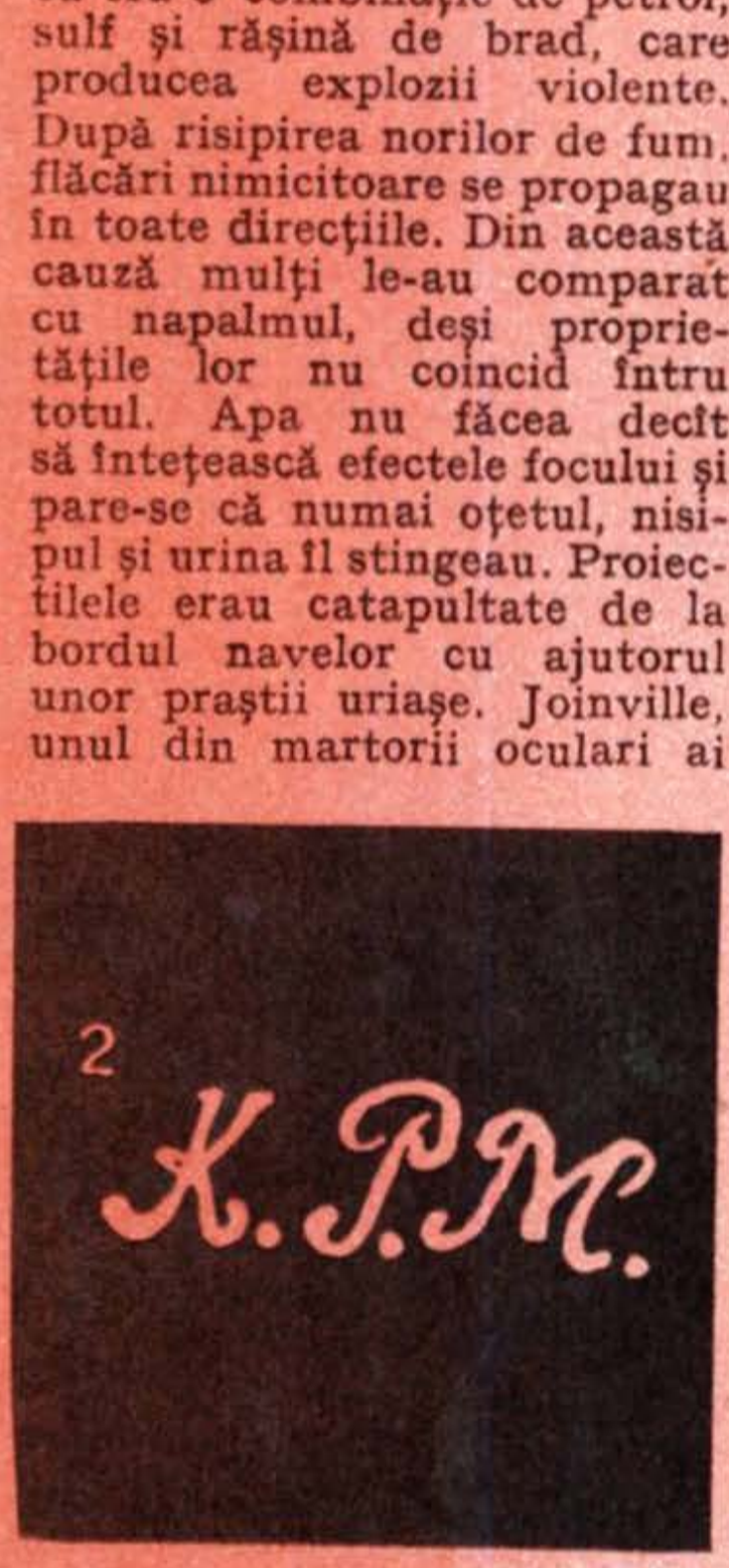

Porțelanul de Meissen. 1—3: mărcile de fabrică din 1723-1724 (1 — Kaolin Porzellanfabrik; 2 — Kaolin Porzellanmanufaktur; 3 — Meissner Porzellanmanufaktur); 4 din 1724 pînă astăzi, cu unele mici modificări

In p. 56: *trierea corespondenței într-un oficiu poștal (sec. XVII)*

Porțelanul ajunge în Europa

O altă invenție, de astă dată din cele destinate trebuințelor pașnice — porțelanul — a stîrnit nu mai puține rivalități și tentative de furt, unele încununate de succes.

Formula fabricării porțelanului — amestec translucid de caolin, cuarț și feldspat — a aparținut inițial chinezilor, care au pus-o în practică prin sec. VIII e.n. ridicînd meșteșugul pe culmile celei mai rafinate arte. Potrivit legendei, pasta de porțelan ar

fi fost ascunsă în locuri anume sub pămînt și străjuită cu străşnicie de nişte fiinţe fio-

roase. Temerarii care reuşeau să o smulgă din ghearele acestor „paznici“ şi s-o expună razelor binefăcătoare ale soarelui asistau la miracolul transformării lutului în mirificul porţelan.

Timp de o mie de ani, chinezii au rămas deţinători exclusivi ai tainei porţelanului. După cum afirmă Jacques Bergier, la începutul sec. XVIII, un iezuit francez, părintele d'Entrecolles, s-a strecurat în „cetatea“ secretă Kinto-cen, unde se aflau atelierele imperiale care fabricau porţelanul. Călugărul, în scrisori datate septembrie 1712 şi ianuarie 1722, susţine că acea aşezare — reală sau născocită — ar fi avut un milion de lucrători, care întreţineau zi şi noapte focul celor trei mii de cuptoare unde era preparat porţelanul! Părintele d'Entrecolles a descris amănunţit procesul de producţie şi a trimis eşantioane de materie primă în Franţa. Cariera porţelanului european era astfel deschisă.

Cam în acea vreme, chimiştii Darcet şi Maquer au descoperit caolin lîngă Limoges. Manufactura de la Vincennes, mutată succesiv la Sèvres şi Saint-Cloud a putut să fabrice, începînd din 1764, porţelanul care i-a adus faima. Prin acelaşi procedeu, folosit de iezuitul francez în China, porţelanul a trecut Canalul Mînecii. Mai iuţi de mînă, englezii au instituit un brevet de fabricaţie şi au promulgat o lege care acorda unor ateliere monopolul producţiei şi al importului de materii prime.

Fabricarea porţelanului în China (gravură de epocă)

În timp ce Franţa şi Anglia îşi întemeiau atelierele de producere a porţelanului pe baza „spionajului industrial“, doi alchimişti germani — Friedrich Böttger şi E. W. von Tschiernhausen — abandonau pentru o vreme goana după aur, pentru a încerca să descopere pe cont propriu secretul porţelanului. Această îndeletnicire, pe care o considerau cu dispreţ un banal olărit, le fusese impusă de stăpînul lor, principele elector August de Saxa. În 1709, străduinţile celor doi au fost încununate de succes, iar porţelanul dur de Saxa, produs la Meissen, a devenit unul dintre cele mai apreciate din lume.

Treptat, producţia delicatei ceramici s-a extins în alte centre europene — Dresda, Viena, Veneţia. Ele au început să polarizeze atît pe meşterii noii industrii cît şi pe hoţii şi falsificatorii care descoperiseră o nouă sursă de cîştig. Se vindeau secrete de fabricaţie, unele autentice, altele false, se sabota producţia unor ateliere în folosul altora.

poșta mi

Redacția revistei Magazin istoric *adresează tuturor cititorilor și colaboratorilor săi un călduros și sincer „LA MULȚI ANI!".*

Urări de sănătate, putere de muncă și noi succese în activitate, colectivului de oameni ai muncii, din cadrul Combinatului poligrafic „Casa Scînteii", prin strădania cărora revista noastră vede lumina tiparului.

ISTORIA MUNCITOREASCĂ ÎN OLTENIA

BOGDAN GOILAV, *student*, Institutul Politehnic din București: *în ceea ce privește înfăptuirea reformei agrare în județul Dolj, nu deținem noi date. Vă putem însă indica o lucrare care corespunde interesului arătat de dv. pentru dezvoltarea luptei muncitorimii oltene. Este volumul* Contribuții la studierea mișcării muncitorești din Oltenia, *de dr. Romus Dima, apărut de curînd la Editura Scrisul Românesc din Craiova. Este un studiu amplu, ce pune în valoare un bogat material documentar, reliefînd tradițiile de luptă ale muncitorimii oltene în cadrul procesului de puternică afirmare pe scena istoriei a proletariatului român și a partidului său revoluționar.*

STEJARUL LUI TUDOR

DUMITRU TODIȚOIU, *din* Tîrgoviște, *ne semnalează existența, în perimetrul comunei Fărcaș, jud. Dolj, a unui stejar secular, pe care tradiția îl asociază amintirii lui Tudor Vladimirescu.* „Într-o zi din vara lui 1820 — *ne relatează cititorul nostru* — Tudor, însoțit de cîțiva oameni de credință, poposi pe pămînturile comunei Fărcaș. Osteniți de urcușul dealurilor dinspre Gilort, se opriră într-o poiană la umbra unui puiandru de stejar.

Se mai spune că, tot în acel loc de la Gura Nistoiului, Tudor ar fi avut și o discuție cu cîțiva conducători ai țăranilor liberi și ai clăcașilor din împrejurimi".

WILHELM II LA BUCUREȘTI

Într-o scrisoare care dovedește cît de bine îi stă observațiilor serioase în toaletă spirituală, EUGEN JENICĂ POPOVICI *din* București, *veteran al războiului antifascist și, așa cum se autodefinește, preoctogenar, ne semnalează că: 1) în fotografia reprodusă la p. 18, a nr. 8/1977, figurează nu numai feldmareșalul Mackensen ci și Kaiserul Wilhelm II al Germaniei (primul din dreapta); 2) fotografia lui Titulescu din p. 31, a nr. 3/1977, a fost luată nu la Albano (Italia) ci, probabil, la București.*

În prima problemă aveți dreptate: realizat în urmă cu șase decenii, clișeul îl reprezintă pe împăratul Germaniei plimbîndu-se pe una din străzile Bucureștiului, în compania lui Mackensen. La sfîrșitul lunii septembrie 1917, ultimul Kaiser al Germaniei a parcurs teritoriul român aflat sub ocupație. El a depus o coroană de flori la mormîntul regelui Carol I, a vizitat exploatările petrolifere din Valea Prahovei, s-a întîlnit cu țarul Ferdinand al Bulgariei la Cernavodă și a vizitat linia frontului, unde dîrza împotrivire a armatei române curmase cu succes înaintarea trupelor inamice. Omiterea lui Wilhelm II din mențiunea de sub fotografie nu se datorește tinereții (ajunsă, vai, pentru unii dintre noi, în stadiul de palidă și duioasă amintire) ci explicației furnizate de sursa noastră (Kriegs Album, *26 Sonderheft der Woche, Berlin, 1917), aflată la Biblioteca Academiei R.S. România, sub cota Stampe III 8456.*

Nu este exclus ca, și în privința lui Titulescu, dreptatea să fie de partea dv. Așa cum am precizat în nr. 1/1977, autorii poartă întreaga răspundere pentru exactitatea datelor din materialele publicate la rubrica Cititorii scriu istorie. *Așteptăm ca tov. Ion Coțoi să ne aducă precizările necesare.*

Retușînd discret proverbul oriental pe care ni-l citați, ne declarăm de acord cu el: „Cine nu are preoctogenar să și-l cumpere". Unde facem bonul?

DUBLĂ DESCENDENȚĂ

Pe marginea articolului Matei Basarab și epoca sa, *de conf. univ. dr. Matei D. Vlad (nr. 8/1977),* PANTELIMON M. BOARĂ, *din* satul Gemeni, jud. Mehedinți, *întreabă:* „domnul muntean descindea din boierii craiovești prin bunicul său, Vîlsan din Caracal, așa cum afirmă articolul, sau prin bunica sa Marga, soția lui Vîlsan?" *(vezi* Basarabii, *nr. 7-8/1968).*

Dr. M. D. Vlad răspunde: „Matei Basarab coboară din Craiovești atît prin bunicul său Vîlsan, cît și prin bunica sa, Marga".

CUPA ȘI CASETA EI

„Cu ani în urmă am vizitat Casa memorială «Vasile Alecsandri» de la Mircești, *ne scrie pensionarul C.F.R.* NECULAI STRATULAT, *din* Iași. Printre alte exponate am văzut și caseta cupei primită la Montpellier de marele nostru poet. Mă gîndeam atunci, cu strîngere de inimă, că, din moment ce se expune numai caseta, cupa trebuie să fi dispărut. Am aflat cu multă bucurie, citind nr. 8/1977 al revistei *Magazin istoric* că premiul poetului există la Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România. Cred că ar fi bine să fie adusă și caseta la București, pentru ca cele două obiecte să fie expuse împreună".

Părere pe care o aducem la cunoștința respectivelor instituții.

DATA NAȘTERII ȘI MONUMENTELE EROULUI

Pe *marginea articolului* Eroii de la Grivița *(nr. 4/1977) cititorul* DUMITRU BULAN, *din* com. Broscăuți, jud. Botoșani, *dorește să afle: 1) ce alte monumente i-au fost dedicate lui Valter Mărăcineanu; 2) de ce i s-a ridicat bustul la Dorohoi? La rîndul său,* IULIAN M. POPESCU, *din* com. Toporu, jud. Teleorman, *ne întreabă:* „Cînd s-a născut Valter Mărăcineanu, în 1842, cum scrie autorul articolului, sau în 1840, cum indică *Micul dicționar enciclopedic român?*"

Autorul, dr. Florian Tucă răspunde: „1) În memoria eroului căpitan Nicolae Valter Mărăcineanu s-au mai ridicat monumente în com. Ciorogîrla (municipiul București) și în curtea Muzeului din orașul Plevna (R.P. Bulgaria).

2) În Dorohoi s-a aflat garnizoana unui batalion din Regimentul 10 Dorobanți, al lui Mărăcineanu.

3) Nicolae Valter Mărăcineanu s-a născut în București, la 30 mai 1840. Eroarea strecurată în articol provine din reproducerea consemnării greșite, apărută în ziarul *Resboiul* (16 septembrie 1877)".

Nicolae MINEI

TALON DE PARTICIPARE

CONCURS 1977

SUMARUL SUMARELOR

ISTORIA ROMÂNIEI

VECHE

		Nr.	Pag.
Un rege dac la Actium	— Chițescu M.	11 (128)	6-7
Templul de la Grădiștea de Munte	— Crișan I. H.	2 (119)	40-41, 55
Civilizația dacă sub Burebista	— Crișan I. H.	9 (126)	2-5
„Cetatea" a învins mileniile	— Crișan I. H.	11 (128)	2-5
Limbile dacă și tracă în dialectologia indo-europeană	— Crossland R. A.	7 (124)	23
Castrul de la Pietroasa	— Diaconu Gh.	12 (129)	33-34
Calendarul de la Sarmizegetusa	— Poenaru E. — Samoilă C. — Bobancu S.	6 (123) 7 (124)	28-32 24-28
Metopa de la Adamclisi și piatra funerară de la Izmit	— Săvan M.	6 (123)	40-41
Doi daci în garda lui Dioclețian	— Vulpe R.	6 (123)	41-42

MEDIE

O legătură de sînge și simțire	— Albu C.	2 (119)	15-17
Pippo Spano. Un aliat al domnilor români	— Armbruster A.	2 (119)	42-44
400 cronicari sași despre români	— Armbruster A.	12 (129)	35-38
Vlad Dracul	— Baltag Gh.	10 (127)	20-21
Moara hidraulică de la Păcuiul lui Soare	— Baraschi S.	7 (124)	55
Pasuri și trecători în Carpații românești	— Binder P.	10 (127)	15-16
Cele trei portrete ale frumoasei domnițe Ruxandra	— Carmăzinu-Cacovschi V.	2 (119)	36
Haiducii lui Horea	— Cerghedean M.	7 (124)	34-35
Heraldica Țării Românești și Moldovei	— Cernovodeanu D.	11 (128)	43-46
O mărturie germană despre români în sec. XVI	— Corbea A.	2 (119)	33-35
1595. Puternica ridicare la luptă a secuilor	— Deméni L.	10 (127)	22-24
Un savant transilvănean la curtea Mariei Tereza	— Dolghin F.	6 (123)	25-26
Sigiliul de la Voivozi	— Eskenasy V.	2 (119)	11
Voinicul Ioan Mihulin Cercel	— Faur V.	7 (124)	35
Din memoriile principelui transilvănean Ioan Kemény	— Gergely L.	2 (119)	37-39
Cui a aparținut „Cupa lui Corvin" de la Wiener Neustadt?	— Gerhartl G.	9 (126)	33-34
Pe urmele Malvei, Celeiului, „Cozial"-ului	— Giurescu C. C.	10 (127)	6-8
Petru Rareș	— Gorovei Șt. S.	3 (120)	34-40
Mănăstirea Măxineni	— Postolache I. — Grosu N.	3 (130)	27
Mărturii turcești despre trecutul poporului român	— Güler M.	4 (121)	27-31
Cavalerii teutoni în Banatul Severinului	— Hațegan I.	8 (125)	44-45
Scrisori ale lui Petru Rareș către regele Poloniei	— Holban T.	3 (120)	40-41
Mavrocordații	— Iosipescu S.	10 (127)	37-41
„La locul ce se cheamă Direptate"	— Merișca C.	7 (124)	29
Din viața curților domnești	— Nicolescu C.	6 (123)	19-21
Două instituții medievale românești: munca la cetate și posada	— Olteanu Șt.	7 (124)	30-32
Mama lui Petru Rareș	— Orăscu Ș.	3 (120)	36
Iancu de Hunedoara	— Panaitescu P. P.	1 (118)	18-20
Ulpia Traiana Sarmizegetusa-Britonia	— Popa R.	8 (125)	2-4, 14
Palatul Mogoșoaia	— Popescu M. M.	11 (128)	33-34
Casa cnezială de la Udești	— Rădulescu Al.	11 (128)	49
Vlahii în Imperiul bizantin	— Stănescu E.	2 (119)	18-22
Matei Basarab și epoca sa	— Vlad M. D.	8 (125)	36-39

MODERNĂ

Al. Papiu-Ilarian	— Albu C.	8 (125)	30-32
Muncitorii, țăranii, intelectualii români în războiul de independență	— Almaș D.	5 (122)	35-38
Documente ale istoriei. Gîndirea politică românească în sec. XVIII-XIX	— Berindei D.	7 (124) 8 (125) 9 (126) 10 (127) 11 (128) 12 (129)	2-5 11-14 6-9 2-5 8-10 7-9
Nepotul lui Talleyrand printre români	— Boicu L.	1 (118)	22-25
Din Birmingham două mărturii despre anul 1877	— Buzdugan G.	3 (120)	17
Lucruri văzute și trăite	— Cantilli Gr.	3 (120) 4 (121) 5 (122) 6 (123)	8-14 23-27 20-22 12-14

Partizani români în primul război mondial
Pagini din jurnalul Ecaterinei Teodoroiu
1876: O misiune românească la Constantinopol

Conceptul de independență la români
Graz 1878. Prima monografie închinată eroilor independenței

Medalii pentru viteji (1877-1878)
Ziariști și istorici străini despre războiul de independență
Magherii
Simpozion la Ankara dedicat centenarului independenței
Primul film istoric românesc
J. F. Herzog: *Călătorie spre Țara Românească*
Pe marginea unei biografii C. Dobrogeanu-Gherea
Un marinar român pe cuirasatul american „Maine"
Bălcescu la Palermo
Drumul de lupte și jertfe al independenței

Kogălniceni
Cuzeștii
Illustrirte Kriegs-Chronic despre războiul de independență
Ostași, ofițeri, medici, pictori români în războiul de independență

1877-1878. Femeile române în sprijinul frontului

1917. Acea extraordinară epopee
O viață, o lume, o epocă
Cele o sută patruzeci de zile din 1916
Germanii, maghiarii, evreii din România în războiul de independență

Cu mic cu mare, funcționari, țărani, elevi

Curierul diplomatic al independenței

1907. Țărănimea s-a ridicat ca un singur om

Calendar bucureștean 1877

Tipografii militari români în acțiune
1866. „Să pregătim poporul pentru socialism"
Ottoi Călin
Septembrie 1876: o misiune diplomatică română în Crimeea
Societatea „Transilvania"
Imortalizînd eroii de la Mărășești, Mărăști, Oituz
Mișcarea socialistă din România și războiul de independență
Contribuția transilvănenilor, bănățenilor, bucovinenilor la războiul din 1877-1878
E.R.N. Arntz: „Acest popor posedă o vitalitate de neînvins"
Românii la Plevna, așa cum i-a văzut un ofițer englez din tabăra otomană
Pretențiile otomane — „o pură ficțiune" (documente diplomatice 1877)

„Comportarea lor delicată și zelul omeniei"
Plevna, Rahova, Vidin

România și ofensiva aliată de la Salonic
Cronici în piatră ale independenței

Casa Aricescu din Cîmpina
Félix Colson
J. A. Vaillant

— **Cărăbiș V.** 7 (124) 20-21
— **Cărăbiș V.** 8 (125) 26-28

— **Căzănișteanu C.**
— **Ionescu E. M.** 2 (119) 9-11
— **Cândea V.** 4 (121) 4-8

— **Cârcu O.**
— **Trifoiu N.** 3 (120) 16-17
— **Cernovodeanu D.** 6 (123) 15

— **Cernovodeanu P.** 5 (122) 59-61
— **Cernovodeanu P.** 9 (126) 27-32

— **Cernovodeanu P.** 12 (129) 27
— **Corciovescu C.** 6 (123) 17-18

— **Dumitriu M.** 9 (126) 18-20

— **Felea I.** 7 (124) 18-19

— **Fillman G.** 7 (124) 46-47
— **Gheorghiu Ș.** 11 (128) 11-13
— **Giurescu C. C.** 1 (118) 2-5
2 (119) 2-5
— **Gorovei Șt. S.** 7 (124) 6-10, 60
— **Gorovei Șt. S** 12 (129) 10-14

— **Greffner O.** 7 (124) 12-13

— **Ionescu N. V.**
— **Berceanu B.**
— **Homoriceanu G.**
— **Ioan G.**
— **Brătescu G.**
— **Nicolau-Golfin M.** 5 (122) 8-17

— **Ioniță E.**
— **Totu M.** 5 (122) 45-48
— **Kirițescu C.** 8 (125) 15-21
— **Kirițescu C.** 9 (126) 10-17, 34
— **Kirițescu C.** 10 (127) 42-46, 56

— **Kroner M.**
— **Breier T.**
— **Kovacs I.**
— **Mircu M.** 5 (122) 49-53

— **Lupașcu S.**
— **Rusu Sărățanu I.** 3 (120) 17
— **Macovescu G.** 1 (118) 6-10
2 (119) 6-8, 14
3 (120) 2-5
4 (121) 10-15
5 (122) 54-58

— **Mamina I.**
— **Niculae V.** 3 (120) 18-24
— **Marinescu B.**
— **Rădulescu-Zoner Ș.** 1 (118) 15-17, 56
2 (119) 12-13
3 (120) 6-7
4 (121) 20-22, 42
5 (122) 32-35
— **Marinescu D.** 7 (124) 60
— **Mille C.** 11 (128) 14-17
— **Munteanu N. G.** 10 (127) 12-13

— **Netea V.** 4 (121) 17-19
— **Netea V.** 11 (128) 35-37

— **Nicolescu Gh.** 8 (125) 23-25

— **Niculae V.** 5 (122) 39-41

— **Pascu Șt.** 5 (122) 41-44

— **Păcurariu M.** 7 (124) 11

— **Popescu M.** 12 (129) 24-28

— **Popișteanu Cr.**
— **Gal I.** 1 (118) 11-14
— **Ranca Fl.** 12 (129) 28
— **Ștefan M.**
— **Mocanu V.** 5 (122) 4-8
6 (123) 6-11
— **Torrey G.E.** 11 (128) 18-22, 37
— **Tucă Fl.** 1 (118) 14
2 (119) 14
3 (120) 15
4 (121) 16
— **Tudoran G.** 6 (123) 22-24
— **Ursu I.** 2 (119) 35
— **Ursu I.** 7 (124) 14-15

Povestea unui premiu literar: Montpellier, 1878	— Vasilescu A.	8 (125)	51
Cronica unui dascăl de sat	— Vornicescu-Severineanul N.	6 (123)	16-17
Revista germană *Die Neue Zeit* despre răscoala țărănimii române din 1907	— V. Ş.	3 (120)	25
În apărarea drepturilor și independenței noastre	—	4 (121)	9
Colaborarea militară româno-rusă la 1877	—	5 (122)	17-19
Stenograma dezbaterilor Adunării Deputaților din 9 mai 1877	—	5 (122)	25-32
Decembrie 1918: idealul unirii s-a înfăptuit	—	12 (129)	16-19
CONTEMPORANĂ			
Nicolae Ceaușescu: Independența	—	5 (122)	2-3
Nicolae Ceaușescu: Milenara luptă a poporului român pentru libertate și independență	—	6 (123)	2-5
Documente din arhive românești și germane despre insurecția din august 1944	— Bantea E. — Ionescu E. M.	8 (125)	5-10
«Jurnal politic»	— Bibescu M.	12 (129)	42-47
Istoria țării în opera Marthei Bibescu	— Brăescu M.	6 (123)	37-38, 54
Români în apărarea puterii sovietice	— Bredu C.	11 (128)	30-32
Însemnări politice	— Călinescu A.	4 (121)	54-61
		6 (123)	58-61
		7 (124)	52-55
		8 (125)	56-60
		9 (126)	59-61
Dovezi ale prieteniei 1939-1940: în România printre refugiații polonezi	— Holban T.	4 (121)	37
23 August 1944 — o cotitură hotărîtoare pentru sfîrșitul războiului	— Kareţki A. — Eşanu L.	4 (121)	34-37
Vlăstare de domnitori români în Panteonul culturii franceze	— De Launay J.	12 (129)	15
Trei tezaure pribege și prima lor escală: România	— M. C.	6 (123)	36-37
Dimensiunea majoră a istoriei	— Moldoveanu M.	10 (127)	47-50
Eroică și încercată istorie!	— Muşat M.	12 (129)	2-6
Cititorii scriu istorie	— Popişteanu Cr.	4 (121)	2-3
	— Tomoie I. — Ştefănescu Gh. — Petrescu A. — Coţoi I. — Munteanu-Breasta M. — Moraru I. — Lucian S. — Berinde I. — Gheorghiu Ş.	1 (118) 3 (120) 7 (124) 11 (128)	30-32 31-32 36-37 11-13
DICȚIONAR ISTORIC			
Primul dicționar românesc de neamuri și triburi tracice		1 (118) 2 (119) 3 (120) 4 (121) 6 (123) 7 (124) 8 (125) 9 (126) 10 (127) 11 (128) 12 (129)	35, 38 53, 56 50-51 33, 49 27, 39 22-23 40-41 25-26 51, 61 47, 48 48-49
ISTORIE UNIVERSALĂ			
VECHE			
Descoperiri arheologice în Siria. O bibliotecă de acum 4 500 ani	— Dalnoki R.	8 (125)	42-43
Al IX-lea Congres internațional de științe pre și protoistorice	— Petrescu-Dîmboviţa M.	1 (118)	28
Maurya — o epocă de unitate	— Vasilescu M.	9 (126)	55-58
Traian Dacicus — întemeietorul unui oraș nord african	— Vasilescu D.	11 (128)	60-61
Patria bronzului — Mesopotamia sau Thailanda?	— Vlădăşcău Fl.	11 (128)	54-55
MEDIE			
1397. Uniunea de la Kalmar	— Almaş D.	1 (118)	39-41, 45
Bătălia de pe Lacul Ciad (1242)	— Cernov A.	11 (128)	59
Renașterea și regii neîncoronați ai finanței	— Funk-Brentano F.	2 (119)	23-27
Țăranii cantoanelor înfruntă pe feudalii imperiului	— Ionescu V.	1 (118)	42-45
Ioaniții, teutonii	— Ionescu V.	11 (128)	56-58
Istanbul în epoca lui Soliman Magnificul	— Maxim M.	9 (126)	44-46
Veneția, de la botez la înmormîntare	— Molmenti P. G.	4 (121)	43-47
Wilhelm Tell	— De Rougemont D.	12 (129)	52-55
Kremlinul Moscovei și istoria sa	— Şeliapina N.	6 (123)	43

MODERNĂ

Osman pașa — 5 (122) 22-24
Oameni schimbați pe fier sau dantelă — 1 (118) 48-50
Ungaria în primul război mondial — 11 (128) 38-42; 12 (129) 20-23

File de istorie malgașă — 3 (120) 42-45
Lisabona, 1 noiembrie 1755: 10 secunde de infern — 7 (124) 56-59
O pagină din istoria petrolului — 10 (127) 57-61
Din istoria Canalului Suez — 8 (125) 52-55, 60; 9 (126) 35-39

Noua Zeelandă, tradiție și istorie — 6 (123) 33-35
Populația malgașă „își apără și nevoile și neamul" — 3 (120) 45
Tereza Cabarrus, doamna Thermidorului și Directoratului — 3 (120) 46-49
„Cabinetul negru" al lui Cromwell și misterele „focului grecesc" — 12 (129) 56-58
Piepturile peonilor și tunurile plantatorilor — 10 (127) 33-36

CONTEMPORANĂ

Greva generală din Anglia (4-12 mai 1926) — 1 (118) 36-38
Leningradul îi înfruntă pe asediatori — 2 (119) 29-32; 3 (120) 28-30; 4 (121) 38-42

Pierre Brossolette a ales tăcerea — 12 (129) 39-41
Misiunea „doctorului" Kersten — 1 (118) 57-61; 2 (119) 57-61; 3 (120) 57-61; 4 (121) 50-53

Crucișătorul revoluției — 11 (128) 27
Din nou despre crucișătorul „Indianopolis" — 6 (123) 55-57

Diplomatul nazist și ponoasele spionajului „neconvenabil" — 7 (124) 48-51
Franz von Papen — amintiri veștede, fantezii luxuriante — 10 (127) 52-55
Istoria Marelui Octombrie — 6 (123) 44-49; 7 (124) 38-42; 8 (125) 46-50; 9 (126) 47-52; 10 (127) 25-29; 11 (128) 23-27

Ultima locuință a scriitorului Lu Sin — 10 (127) 19
Acasă la istoricii portughezi — 10 (127) 30-32
Pagini de istorie trăită — 1 (118) 51-56; 2 (119) 45-49; 3 (120) 52-56

„Nimeni nu este uitat, nimic nu este uitat" — 2 (119) 28-29
Noiembrie 1917: tratatele secrete devin publice — 9 (126) 52-54
„Dacă ar fi s-o iau de la început" — 11 (128) 50-53
Partizanii bulgari în luptă — 9 (126) 21-24
Patru gloanțe pentru Togliatti — 1 (118) 26-28
L-am cunoscut pe Gramsci la Universitatea din Torino — 7 (124) 43-45
Axa se dezintegrează — 9 (126) 40-43
Lu Sin — un mare om de litere, gînditor și revoluționar chinez — 10 (127) 17-19
Zece zile contra optzeci de ani — 8 (125) 33-35, 41
Anul lașităților fatale — 6 (123) 50-54

INTERVIURILE NOASTRE

K. D. Erdmann, președintele celui de-al XV-lea Congres mondial al istoricilor de la București: Adevărurile istoriei pentru adevărații istorici — 12 (129) 30-32
Jacques de Launay: „Titulescu și Europa" — 1 (118) 29
Prof. Daniel J. Boorstin: Onoarea și dreptul de a te guverna de sine stătător — 7 (124) 16-17
Prof. Maurice Baumont: Eroismul românesc rămîne exemplar — 8 (125) 22-23
Participanți de peste hotare la al VII-lea Congres internațional de epigrafie greacă și latină — 12 (129) 50-51, 55
Prof. D. M. Pippidi: Epigrafistul, un istoric al antichității — 3 (120) 33
Tracii în aria marilor lumi ale antichității europene. Masă rotundă la care au participat: acad. Miliutin Garasanin (R.S.F. Iugoslavia), prof. univ. Hristo Danov (R.P. Bulgaria), dr. Heinz Geiss (R.D. Germană), prof. univ. Olga Necrasov, prof. univ. dr. doc. Mircea Petrescu-Dîmbovița, prof. univ. dr. doc. Kurt Horedt, dr. Alexandru Vulpe, Floricel Marinescu (R.S. România) — 1 (118) 33-34; 2 (119) 50-52
Sesiunea științifică închinată centenarului independenței — 10 (127) 9-11

— Atabeyoglu Gem — 5 (122) 22-24
— Cornevin R. — 1 (118) 48-50
— Deák I. — 11 (128) 38-42; 12 (129) 20-23
— Filimon A. — 3 (120) 42-45
— Gandini M. — 7 (124) 56-59
— Sedillot R. — 10 (127) 57-61
— Simiot B. — 8 (125) 52-55, 60; 9 (126) 35-39
— Sinclair K. — 6 (123) 33-35
— Unc Gh. — 3 (120) 45
— Valles E. — 3 (120) 46-49
— Vasilescu D. — 12 (129) 56-58
— Weigl I. — 10 (127) 33-36

— Botoran C. — 1 (118) 36-38
— Fediuninschi I. I. — 2 (119) 29-32; 3 (120) 28-30; 4 (121) 38-42
— Imann-Gigandet G. — 12 (129) 39-41
— Kessel J. — 1 (118) 57-61; 2 (119) 57-61; 3 (120) 57-61; 4 (121) 50-53
— Koslinschi N. — 11 (128) 27
— Hashimoto M. — 6 (123) 55-57
— Beach E. L. — 6 (123) 55-57
— Minei N. — 7 (124) 48-51
— Minei N. — 10 (127) 52-55
— Minț I. I. — 6 (123) 44-49; 7 (124) 38-42; 8 (125) 46-50; 9 (126) 47-52; 10 (127) 25-29; 11 (128) 23-27
— Popișteanu Cr. — 10 (127) 19
— Popișteanu Cr. — 10 (127) 30-32
— Paul-Boncour J. — 1 (118) 51-56; 2 (119) 45-49; 3 (120) 52-56
— Preda E. — 2 (119) 28-29
— Preda E. — 9 (126) 52-54
— Renoir J. — 11 (128) 50-53
— Semergiev A. — 9 (126) 21-24
— Spalone M. — 1 (118) 26-28
— Togliatti P. — 7 (124) 43-45
— Wright G. — 9 (126) 40-43
— Ven Ti — 10 (127) 17-19
— Vo Nguyen Giap — 8 (125) 33-35, 41
— Zay J. — 6 (123) 50-54

— Minei N. — 12 (129) 30-32
— Pavelescu I. — 1 (118) 29
— Popișteanu Cr. — 7 (124) 16-17
— Popișteanu Cr. — 8 (125) 22-23
— Șimandan V. — 12 (129) 50-51, 55
— Ursu I. — 3 (120) 33

CONTENTS (Romanian History) **M. MUŞAT** The Historic Moment of the National Conference of the Romanian Communist Party • April 1841: The Profession of faith of the Wallachian Revolutionary Mitică Filipescu • **S. GOROVEI** The Chronicle of Al.I. Cuza's Family • **JACQUES DE LAUNAY** August 23, 1944 – A Decisive Change for the End of the War. Albert Speer Confirms It • December 1918: The Ideal of Union Fulfilled • **M. POPESCU** Romanians at Plevna. The Diary of an English Officer in the Ottoman Army • **N. MINEI** An Interview with K.D. Erdmann, Chairman of the Preparatory Committee of the 15th World Congress of the Historians • **G. DIACONU** A Roman Castrum of the Fourth Century at Pietroasa • **A. ARMBRUSTER** 400 Saxon Chroniclers about the Romanians • **MARTHA BIBESCU** Political Diary 1939 • **G. POENARU BORDEA** and **A. VULPE** Thracian Peoples and Tribes • Constanţa, September 1977: The Seventh International Congress of Greek and Latin Epigraphy

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **M. MUŞAT** Le moment historique de la Conférence Nationale du Parti Communiste Roumain • Avril 1841: Lè profession de foi du révolutionnaire valaque Mitică Filipescu • **S. GOROVEI** Chronique de la famille d'Alexandru Ioan Cuza • **JACQUES DE LAUNAY** 23 Août 1944 — Un tournant décisif pour la fin de la guerre. Albert Speer le confirme • Décembre 1918: L'idéal de l'Union est réalisé • **M. POPESCU** Roumains à Plevna. Journal d'un officier anglais du camp ottoman • **N. MINEI** Interview avec K.D Erdmann, président du Comité préparatoire du XVe Congrès mondial des Historiens • **G. DIACONU** Un camp retranché romain du IVe siècle à Pietroasa • **A. ARMBRUSTER** 400 chroniqueurs saxons sur les Roumains • **MARTHE BIBESCO** Journal politique 1939 • **G. POENARU BORDEA** et **A. VULPE** Peuples et tribus thraces • Constanţa, septembre 1977: Le VIIe Congrès international d'Épigraphie greque et latine

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **М. МУШАТ** Исторический момент Национальной Конференции Румынской Коммунистической Партии • Апрель 1841: Изложение убеждений революционера Митикэ Филипеску из Валахии • **С. ГОРОВЕЙ** Летопись семьи Ал.И. Кузы • **ДЖ. ДЕ ЛОНЕЙ** 23 Август 1944 — решительный поворот для конца войны. Альберт Шпеер подверждает • Декабрь 1918: Идеал Воссоединения выполнился • **М. ПОПЕСКУ** Румыны в Плевне. Дневник английского офицера в оттоманском лагере • **Н. МИНЕЙ** Интервью с К.Д. Ердманном, президентом Комитета для приготовления XV-ого Мирового Съезда историков • **Г. ДИАКОНУ** Римская крепость IV-ого в. в местности Пиетроаса • **А. АРМБРУСТЕР** 400 летописцев-саксов о румынах • **МАРТА БИБЕСКУ** Политический дневник 1939 • **Г. ПОЕНАРУ БОРДЕ, А. ВУЛПЕ** Фракийские племена • Констанца, сентябрь 1977: VII-ый Международный Съезд греческой и латинской эпиграфии

INHALT (Rumänische Geschichte) **M. MUŞAT** Der historische Augenblick der nationalen Konferenz der RKP • April 1841: Das Gesinnungsbekenntnis des revolutionären Walachen Mitică Filipescu • **S. GOROVEI** Familienchronik des Al. I. Cuza • **JACQUES DE LAUNAY** Der 23 August 1944 — ein entscheidender Wendepunkt zur Beendung des Krieges Albert Speer bestätigt • Dezember 1918: Das Ideal der Vereinigung wurde verwirklicht • **M. POPESCU** Rumänen bei Plevna. Aufzeichnungen eines englischen Offiziers des ottomanischen Lagers • **N. MINEI** Interview mit K.D. Erdmann, Präsident des Komitées zur Vorbereitung des XV. Weltkongreßes der Historiker • **G. DIACONU** Ein römisches Festungslager des IV. Jahrhunderts in Pietroasa • **A. ARMBRUSTER** 400 sächsische Chroniker äussern sich über Rumänen • **MARTHA BIBESCU** Politisches Tagebuch 1939 • **G. POENARU BORDEA, A. VULPE** Thrakische Stämme und Geschlechter • Constanţa im September 1977: Der VII internationale Kongreß für lateinische und griechische Inschriftenkunde

SUMARIO (Historia rumana) **M. MUŞAT** El momento histórico de la Conferencia Nacional del Partido Comunista Rumano • Abril de 1841: La profesión de fé del revolucionario valaco Mitică Filipescu • **S. GOROVEI** La crónica de la familia del príncipe Al. I. Cuza • **JACQUES DE LAUNAY** El 23 de Agosto de 1944, un cambio de rumbo decisivo para el final de la guerra. Albert Speer lo confirma • Diciembre de 1918: El ideal de la Unión de los Principados Rumanos fue alcanzado • **M. POPESCU** Rumanos en Plevna – De los apuntes del diario de un oficial inglés del campamento otomano • **N. MINEI** Interviú a K.D. Erdmann, presidente del Comité preparatorio del XVº Congreso mundial de los historiadores • **G. DIACONU** Un castro romano del siglo IV en la localidad rumana de Pietroasa • **A. ARMBRUSTER** 400 cronistas sajones sobre los rumanos • **MARTHA BIBESCU** Diario político de 1939 • **G. POENARU BORDEA, A. VULPE** Familias y tribus tracios • Constanza, septiembre de 1977: el VIIº Congreso internacional de epigrafía griega y latina

ABONNEMENTS : ILEXIM – Departamentul export-import presă, Bucureşti, strada 13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuta poştală 702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Vasile Şimandan, Marian Ştefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACŢIE Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Constanţa Avram, Ana-Maria Şerbănescu

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali, difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate. Preţul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scinteii" – Bucureşti

42 427

Ein Vieh-Händler aus der Wallachey

Ein Pornta oder Dorff-Pfaff in Siebenbürgen

Ein Vornehmer Boyar in der Wallachey

Eine Wallachische Meyerin bey einer Stadt